

Dr. Kole Pavlov

Prof. Dr. Gyorgyi Pavlovski

DOKUZ YILLIK İLKÖĞRETİM
VIII. SINIFLARI İÇİN

COĞRAFYA

2020

Yazarlar:

Dr. Kole Pavlov

Prof. Dr. Gyorgyi Pavlovski

Gözden geçirenler:

Prof. Dr. Miryanka Maceviç – Başkan

Suzana Yakimovska – Üye

Vasko Lazarevski – Üye

Tasarım:

Pepi Damyanovski

Lektör:

Mr.Miryana Rusevska

Çeviri:

Filiz Nezir Emin

Mesleki redaksiyon:

Dr. Fatima Hocin

Lektör:

Gülser Klinçe

Grafik ve teknik tasarım:

Boban Zdravkovski Andreevski

Tiraj:

Ulusal Ders Kitabı Komisyonu tarafından getirilen 26-467/1 sayılı 17.06.2019 tarihli Dokuz Yıllık İlköğretimde VIII. sınıflar için Coğrafya ders kitabının onay kararı ile.

Ulusal Ders Kitapları Komisyonu Aziz Kliment Ohridski – Üsküp yayınında CİP kataloglaması

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје
372.891.4/.5(075.2)=512.161
PAVLOV, Kole
Coğrafya : VIII. Sınıf doküzyiik ilköğretm ders kitabı / Kole Pavlov,
Gjorgji Pavlovski. - Skopje : Ministerstvo za obrazovanie i nauka na
Republika Severna Makedonija, 2020. - 140 стр. : илустр. (претежно во
бои) ; 26 см
Превод на делото: Географија / Коле Павлов , Ѓорѓи Павловски
ISBN 978-608-226-846-0
1. Pavlovski, Gjorgji [автор]
COBISS.MK-ID 51739909

ÖNSÖZ

Sevgili öğrenciler, öğretmenler ve veliler,

Dokuz yıllık ilköğretimde **VIII. sınıflar için Coğrafya ders kitabı**, müfredat ve ders kitaplarının hazırlanması ile değerlendirilmesine ilişkin Kavram ve Metodoloji ilkelerine göre hazırlanmıştır.

Ders kitabındaki içeriklerin **temel amacı**, Avrupa kıtasının doğal coğrafi ile sosyo-ekonomik özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak ve son kullanıcı olarak bu bilgileri öğrenciye yaklaştırmaktır. Bu doğrultuda, öğretmen tarafından kullanılan birincil, metodolojik-didaktik yaklaşıma ek olarak, ders kitabı öğrenme için sağlam bir temel sunabilir ve aynı zamanda coğrafi bilim anlayışında yeni bakış açıları ve boyutlar açan ev ve okul çalışma etkinliklerine odaklanmak için de kullanılabilir.

Ders kitabı **çalışmaya yönelten karakterdedir** ve pasif gözlem monotonluğundan kaçınarak öğrencinin yeni bilgi edinmesini aktif katılımı ile araştırma, düşünme, keşif ve sonuç alma yoluyla kademeli öğrenmesini mümkün kılar. Ders kitabında, fiili malzemelerle yüklenmemiş olan öğretim içeriğinin hacmine özel önem verilmiştir. İçerikler kısa, açık ve net olup, resim ve kartografik malzemelerle yeterince tasvir edilmiş şekilde sunulmuşlardır. Ders kitabı, belirli bir doğa olayı, konusu veya problemi hakkında inceleme analizi, karşılaştırma ve sonuç çıkarma için kullanılacak olan tablo, çizelge ve grafikler şeklindeki en yeni istatistiksel verilerle zenginleştirilmiştir.

Zengin didaktik ekipman; temel metne ek olarak, araştırma meraklısı olanların ve öğrenmede daha hızlı ilerleyen öğrencilerin bilgisini yeterince fazla derinleştirir ve edinilen bilgi ile becerileri hızlı bir şekilde kontrol eder. Öğrenciyi sıkça, çözümünü için görevler veya çeşitli projelerin geliştirilmesi yoluyla bağımsız öğrenme ve araştırma gerektiren, ve gerçekleştirilmesi için ek literatür ve bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması kaçınılmaz olan yeni edinilen problem durumlarına dahil eder.

Yazarlar çalışmalarınızda başarılar diler!

DERS KİTABININ KULLANILMASINA DAİR ÖNERİLER

İçerik kavramları - terimleri hakkındaki eski bilgilerinizi tazelemek amacıyla önerilen giriş ödevi.

Senin araştırma merakını ve arzunu teşvik edecek olan faaliyetler.

Nesnelerin ve fenomenlerin – doğal olayların mekansal olarak algılanabilmesi için kartografik malzeme.

Temel metni açıklayıcı ve olgusal olarak tamamlayacak olan fotoğraflar ve uydu görüntüleri.

Meraklı ve öğrenmede daha hızlı ilerleyen öğrenciler için ek metin.

Sınıfta analiz ve tartışma için uygun olan, temel metni zenginleştiren ancak yüklemeyen, istatistiksel veriler içeren tablolar ve grafikler.

Yeni bilgi ve becerilerin genişlemesi ve kazanılması için geniş fırsatlar sunan bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile yapılan ödevler.

Edinilen bilgileri kontrol etmek için sorular ve ödevler.

SEKİZİNCİ SINIFA DAİR PROGRAM HEDEFLERİNE ULAŞABİLMEK İÇİN ÖNERİLEN ARAÇ - GEREÇLER, EK LİTERATÜR VE EK BİLGİ KAYNAKLARI

- Dünya coğrafi atlası;
- Boş ilköğretim haritaları;
- Coğrafya kitabı, altıncı sınıf (Gyorgyi Pavlovski, 1997);
- Dünya ülkeleri (Države sveta): Karel Natek ve Marjeta Natek, Ljubljana, 2000;
- www.worldatlas.com;
- Google Map, Google Earth.

İÇERİK

ÖNSÖZ	3	KARADAĞ VE BOSNA HERSEK	68
DERS KİTABININ KULLANILMASINA DAİR ÖNERİLER	4	APENİN YARIMADASI	71
KONU I: AVRUPA'NIN DOĞAL - COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ	7	İTALYA, SAN MARINO VE VATİKAN	71
AVRUPA'NIN COĞRAFİ KONUMU, SINIRLARI VE BÜYÜKLÜĞÜ	8	PİREN YARIMADASI	74
AVRUPA'NIN KIYI DAĞILIMI	11	İSPANYA, PORTEKİZ VE ANDORRA	74
AVRUPA'NIN TOPOGRAFİK (RÖLYEF) ÖZELLİKLERİ..	15	GÜNEY AVRUPA'NIN ZARAR GÖRMESİ, KİRLETİLMESİ VE ÇEVRE KORUMASI	78
İKLİM FAKTÖRLERİNİN AVRUPA İKLİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	19	KONU IV: BATI AVRUPA BÖLGESİNE COĞRAFİ BAKIŞ	83
AVRUPA'NIN SOĞUK ILIMAN KUŞAĞINDAKİ İKLİM – BİTKİSEL BÖLGELER	22	BÜYÜK BRİTANYA VE İRLANDA CUMHURİYETİ	84
AVRUPA'NIN SOĞUK İKLİM KUŞAĞINDAKİ İKLİM – BİTKİSEL BÖLGELER	25	FRANSA	87
AVRUPA'DA NEHİR HAVZALARI VE NEHİRLERİ	28	BENELÜKS	89
AVRUPA'DA GÖLLER	31	KONU V: KUZEY AVRUPA BÖLGESİNE COĞRAFİ BAKIŞ	93
KONU II: AVRUPA'NIN SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİ VE BÖLGESEL BÖLÜNÜMÜ 35		KUZEY AVRUPA	94
AVRUPA NÜFUSUNUN GENEL ÖZELLİKLERİ	36	İSVEÇ	94
AVRUPA'DAKİ NÜFUSUN DİNİ, DİLİ VE ÇEŞİTLİLİĞİ	39	NORVEÇ VE FİNLANDA	97
AVRUPA'DAKİ NÜFUSUN KÜLTÜRÜ, GELENELERİ VE ADETLERİ	42	DANİMARKA VE İZLANDA	100
AVRUPA'DA YERLEŞİMLER	45	KONU VI: ORTA AVRUPA BÖLGESİNE COĞRAFİ BAKIŞ	105
AVRUPA'NIN BÖLGESEL VE SİYASİ DAĞILIMI	48	ORTA AVRUPA	106
KONU III: GÜNEY AVRUPA BÖLGESİNE COĞRAFİ BAKIŞ	51	ALMANYA	106
GÜNEY AVRUPA'NIN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ ...	52	POLONYA	109
BALKAN YARIMADASI	54	ÇEK CUMHURİYETİ VE SLOVAKYA	111
BULGARİSTAN	54	İSVİÇRE VE AVUSTURYA	115
YUNANİSTAN	57	MACARİSTAN	119
SİRBİSTAN	59	ROMANYA	121
ARNAVUTLUK VE KOSOVA	61	KONU VII: DOĞU AVRUPA BÖLGESİNE COĞRAFİ BAKIŞ	125
HİRVATİSTAN VE SLOVENYA	64	DOĞU AVRUPA	126
		RUSYA	126
		UKRAYNA	129
		BEYAZ RUSYA VE MOLDOVA	132
		LETONYA, ESTONYA VE LİTVANYA	135
		DAHA AZ BİLİLEN KELİMELER SÖZLÜĞÜ	138
		KULLANILAN LİTERATÜR	140

Önemli terimler:

- **Avrupa;**
- **Kıta;**
- **Coğrafi konum;**
- **Sınırlar ve doğalsınır çizgisi;**
- **Kıyı şeridi;**
- **Yarımada ve ada;**
- **Koylar ve fiyortlar (dik körfezler);**
- **Havzalar;**
- **Dağ masifleri;**
- **Ovalar;**
- **Vadiler;**
- **Kumullar;**
- **Yayla;**
- **Geçitler;**
- **İklim türleri;**
- **İklim kuşağı;**
- **Bozkır;**
- **Tayga;**
- **Tundra;**
- **Hidrografi;**
- **Su kaynakları.**

KONU 1: AVRUPA'NIN DOĞAL – COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

AVRUPA'NIN COĞRAFI KONUMU, SINIRLARI VE BÜYÜKLÜĞÜ.....	8
AVRUPA'NIN KIYI DAĞILIMI.....	11
AVRUPA'NIN TOPOGRAFİK (RÖLYEF) ÖZELLİKLERİ	15
İKLİM FAKTÖRLERİNİN AVRUPA İKLİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	19
AVRUPA'NIN SOĞUK İLİMAN KUŞAĞINDAKİ İKLİM – BİTKİSEL BÖLGELERİ	22
AVRUPA'NIN SOĞUK İKLİM KUŞAĞINDAKİ İKLİM – BİTKİSEL BÖLGELERİ	25
AVRUPA'DA AKARSU HAVZALARI VE AKARSULAR	28
AVRUPA'DA GÖLLER	31

AVRUPA'NIN COĞRAFI KONUMU, SINIRLARI VE BÜYÜKLÜĞÜ

Etkileşimli giriş tartışması:

- Kıta teriminin anlamını anımsa, düşün ve tanımla!
- Avrupa kıtasının isim kökeni hakkında tartışın!
- Dünya coğrafya haritası üzerinde Avrupa kıtasının yerini bul ve belirle!

COĞRAFI KONUM açısından Avrupa, dünyanın kuzey yarımküresinde yer almaktadır. Kıtanın en kuzey noktası olan **Nordcapp burnu**, 71° kuzey coğrafi enleminde ve en güney noktası olan **Maroki burnu**, 36° kuzey coğrafi enleminde yer almaktadır. Avrupa kıtası ağırlıklı olarak Ekvator'a olan uzaklık mesafesinin aksine, **Kuzey Kutbuna** daha yakın bir mesafede ve ağırlıklı olarak dünyanın kuzey ılıman bölgesinde yer almaktadır. Avrupa'nın en batı noktası, 9° 31' batı boylamında olan **Roca Burnu'nda** yer alır. En doğu noktası ise, 67° doğu boylamındaki **Ural Dağları'nda** yer alır. Buna bağlı olarak da, Avrupa topraklarının büyük bölümü doğu boylamı ve yaklaşık 7.000 km'lik paralel bir yayılma özelliğine sahiptir.

Avrupa, dünya kıtaları arasında en uygun coğrafi konuma sahip kıtadır. **Atlantik Okyanusu** üzerinden **Kuzey ve Güney Amerika** ile, Akdeniz üzerinden ise Afrika'ya bağlanır. **Asya** ve **Avustralya'ya** giden en önemli deniz yolları da bu denizden ve **Süveyş Kanalı'ndan** geçmektedir.

Çanakkale Boğazi

Avrupa aynı zamanda, Asya ve Afrika kıtalarını en kısa mesafede birbirine bağlayan bir köprüyü temsil eder. Avrupa kıtasının **kara bağlantıları** da vardır. Bu bağlantılar en çok Asya kıtasıyla mevcuttur. Avrupa ayrıca, daha uzak kıtalarla büyük sayıdaki havayolu hatları ile de bağlıdır.

SINIRLAR Avrupa, büyük Avrasya anakarasının batı bölümünde yer alan bir yarımada kıtasıdır. Avrupa'nın üç tarafı su ile çevrilidir. Kuzeyde, sınırları Arktik Okyanusu'nun sularına kadar uzanır. Güneyde Akdeniz'e ulaşır ve batısında Atlantik Okyanusu'nun sularına kadar uzanır. Avrupa'nın doğu sınırı ise karadır.

İstanbul Boğazi

İstanbul Boğazi – Marmara Denizi ve Karadenizi birbirine bağlayan ve Türkiye'nin Avrupa bölümünü (Rumeli) Asya'dan (Anadolu) ayıran boğazdır. Etrafında İstanbul şehri yer

alır. İstanbul Boğazi'nin 7.500 yıl önce var olduğu bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Geçmişte, Karadeniz ve Akdeniz'deki su seviyesi bugünkünden çok daha düşükmüş. Büyük buzdağlarının erimesi ve bu suların Boğaza nüfuz etmesi sonucunda su seviyesi keskin bir şekilde artmıştır. İstanbul Boğazi'nin altından 29 Ekim 2013 tarihinde faaliyete geçen demiryolu tüneli "Marmaray" geçer.

Cebelitarık Boğazi

Avrupa'nın batısında ve Asya'nın doğusunda bulunan iki kıta arasındaki **doğal sınır çizgisi**, iki ayrı coğrafi birimi doğal ve kesin şekilde ayıran jeolojik (rölyef) ve hidrografik olgulardan oluşmaktadır. Bu sınır çizgisi şöyle uzanır: **Ural Dağı, Ural Irmağı, Hazar Denizi, Kumoman Vadisi (Manik Nehri), Karadeniz, İstanbul Boğazı, Marmara Denizi, Çanakkale Boğazı ve Ege Denizi**. Güney sınırı ile Avrupa, Afrika kıtasına en yakındır. Bu kıtadan 14 km genişliğindeki **Cebelitarık Boğazı** ile ayrılmıştır.

BÜYÜKLÜK Belirtilen bu sınırlar içinde Avrupa 10 milyon km²'lik bir alanı kapsamaktadır. Diğer kıtalarla karşılaştırıldığında, en küçük kıtalardan biridir. Sadece Avustralya kıtasından daha büyüktür. Ancak Avrupa, nüfus sayısı bakımından (742 milyon) Asya ve Afrika'dan sonra kıtalar arasında üçüncü sırada yer alıyor.

Tabela 1: Kıtalarla göre dünyadaki nüfus sayısı dağılımı

Kıta	Asya	Afrika	Avrupa	Kuzey Amerika	Güney Amerika	Avustralya
Nüfus	4.400.000.000	1.200.000.000	742.000.000	579.000.000	423.000.000	24.000.000

Daha fazla bilgi için:

- Avrupa adı, güneşin battığı toprak anlamına gelen “Ereb” kelimesinden gelmektedir. Bu kelimenin kökeni, eski Fenike ve Asur-Babil halklarının diline dayanır. Onlar, Fenike'nin batısındaki tüm ülkelere “Ereb” diye adlandırmışlardır.
- Avrupa ve Asya arasındaki doğal sınır, tarih boyunca değişen bu iki kıta arasındaki etnik, kültürel ve dilsel sınırlarla örtüşmemektedir. Bu nedenle, bu iki kıta arasındaki çizgi sınırının belirlenmesi karmaşık ve özel bir görevdir. Şimdiye kadar Ural Dağları'ndan Karadeniz'e doğru uzanan hat üzerinde sık sık değişiklikler yapılmıştır. Komşu ülkelerdeki bazı yazarlar Kafkas Dağları'na bile, Avrupa'nın bir parçası gibi davranıyorlar!

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Avrupa'nın coğrafi konumu nedir?
- Avrupa ile Asya arasındaki doğal sınırı oluşturan dağ hangisidir?
- Avrupa kıtalar arasında yüzölçümü ve nüfusa göre kaçınıcı sıradadır?
- Düşün ve soldaki terimleri sağdaki karşılık gelenlerle bağla:
 - a) Nordcap Güney
 - b) Roka Kuzey
 - c) Fas Doğu
 - d) Ural Batı
- Doğru veya yanlış? (✓ veya X sembolleriyle işaretleyin)
 - a) Avrupa dünyanın en küçük kıtasıdır b) Cebelitarık Avrupa'yı Afrika'dan ayırır
 - c) Avrupa Pasifik Okyanusu'na uzanır d) Avrupa kuzey enlemine sahiptir

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Bazı yazılım paketlerinin (Google Harita veya Google Earth) yardımıyla Avrupa'nın en uç noktalarını (burunlar) bulun ve dünyanın yönlerine göre hangi ülkelerde bulunduğunu belirleyin!
- İstanbul ve Çanakkale Boğazlarında Avrupa'nın Asya ile arasındaki en küçük mesafesini bulun ve hesaplayın!
- Düz bir çizgi çizin ve Avrupa'nın en kuzeyinden en güneyine kadar olan mesafeyi öğrenin!

AVRUPA'NIN KIYI DAĞILIMI

Etkileşimli giriş tartışması:

- Ada, yarımada ve koy terimlerinin anlamlarını hatırla.
- K. Makedonya Avrupa'nın hangi yarımadasında yer alır ve bu yarımada hangi denizlerle çevrilidir?
- Avrupa haritasında, Akdeniz'in en büyük beş adasını bulun ve listeleyin!

Avrupa, dünya kıtaları arasında en girintili - çıkıntılı kıyıya sahiptir. Kıyısında bir dizi **yarımada**, **koylar**, **akarsular**, **kanallar**, **burunlar** ve daha fazlası bulunur. Ayrıca, denizlerinde çok sayıda adalar ve ada grupları da vardır. Adalar ve yarımada kıtanın %30'unu kapsar ve kıyı şeridinin toplam uzunluğu 38.000 km'yi aşar. Bununla birlikte, Avrupa kıyılarının hepsi aynı şekilde girinti - çıkıntılara sahip değildir.

KUZEY KIYI Avrupa'nın kuzey kıyısı en az girinti ve çıkıntıya sahiptir. Bu kıyının sadece iki büyük yarımadası vardır - **Kola** ve **Kanin**. Ankaradaki bu yarımada arasında Beyaz Deniz yer alır. Beyaz Deniz de kuzeyinde; içinde **Newfoundland**, **Franz Joseph Land** ve **Svalbard Adaları (Svalbard)**'ni barındıran **Barents Denizi**'ne bağlanır.

Nordkap, Norveç'in kuzeyindeki Finnmark İlçesinde bir belediyedir. Belediyenin idari merkezi 2.400 nüfuslu bir kasaba olan Honingsvåg'dur. 925 km²'lik bir alanı kaplar ve 3.228 nüfusa sahiptir.

Nordkap - Avrupa'nın en kuzey burnu

BATI KIYISI Avrupa'nın batı kıyıları daha girintili – çıkıntılı özelliğindedir. En çok girinti ve çıkıntılar **İskandinav Yarımadası**'nda bulunur. Bu yarımadanın kıyılarında, **fiyortlar** adı verilen yüksek ve dik kenarları olan çok sayıda dar ve derin koylar vardır. Fiyortların önünde, deniz ulaşımını zorlaştıran binlerce küçük kayalık ada var. İskandinav Yarımadası'nın güneybatısında, batı kıyısındaki en büyük adalar bulunur. Bunlar İngiltere, İrlanda ve hemen kuzeybatlarındaki İzlanda'dır. Avrupa'nın batı kıyısında, Atlantik Okyanusu birkaç kıyı denizini oluşturmuştur. Bunların en büyüğü Kuzey Denizi'dir. Doğusunda, anakaraya doğru Baltık Denizi girmiştir. Birkaç körfeze ayrılır. Bunların en büyükleri ise: Botanical, Finnish ve Risk Körfezleridir. Baltık Denizi, Kuzey

Lamanş - İngiliz Kanalı, Büyük Britanya adasını Kuzey Fransa'dan ayıran ve Atlantik Okyanusu'nu Kuzey Denizi ile birleştiren bir Atlantik Okyanusu boğazıdır. Yaklaşık 563 km uzunluğunda ve 240 km genişliğindedir. Dover Boğazı, sadece 34 km genişliğindeki ve geçitin en doğusunda yer alan kanalın en güney kısmıdır. Kanal nispeten sığdır ve en geniş kısmında ortalama 120 m derinlikte olup Dover ve Calais arasındaki bölümde 45 m'ye kadar ulaşmaktadır. 1994 yılında, Lamanş'ın altına dünyanın en uzun ikinci demiryolu tüneli olan 50 kilometrelik bir demiryolu tüneli kazılmıştır.

Batı kıyısının girinti ve çıkıntıları

Denizi'nden Yiland Yarımadası ve Skagerak ile Kattegat akarsuları ile ayrılır. Avrupa'nın batı kıyısı büyük yarımada ve koyalara sahiptir. Yarımadalardan en ünlüleri **Yiland, Normandy ve Britany** olup, en ünlü koyalı da **Biscay Körfezi ve Lamanş Kanalıdır**. Batı kıyısındaki sular altında kalmış nehir ağzlarını temsil eden daha küçük koyalı ise, halîç olarak adlandırılırlar.

GÜNEY KIYISI Avrupa'nın güney kıyısı, en çok girinti ve çıkıntılara sahip olan kıyısıdır. Bu kıyıda üç yarımada bulunur: **İber Yarımadası**, **Apenin Yarımadası** ve **Balkan Yarımadası**. İber Yarımadası, Cebelitarık Boğazı ile Afrika'dan, Balkan Yarımadası ise, İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı ile Asya'dan ayrılmıştır. Apenin Yarımadası, Sicilya adası üzerinden Afrika kıtasına en yakın olanıdır. Avrupa'nın güney kıyısındaki Akdeniz, çeşitli kıyı denizlerine ayrılır, onlar: Tiren, İyon, Adriyatik, Ege, Marmara, Ligurya, Karadeniz ve Azak Denizi'dir. Akdeniz'deki tüm denizler, deniz trafiği - ulşımı için özel öneme sahip boğazlar ve kanallarla birbirine bağlıdır. Akdeniz'in sularında birkaç ada ve ada grubu - takımadalar vardır. En büyük adalar: Sicilya, Sardunya, Korsika ve Girit'tir. Koyların en ünlüleri ise: Cenova, Lyon, Boka Kotor, Selanik Körfezi ve diğerleridir.

Tabela 2: En büyük Avrupa Yarımadalarının büyüklükleri.

Yarımada	İskandinav Yarımadası	İber Yarımadası	Apenin Yarımadası	Balkan Yarımadası
Yüzölçümü (km ²)	773.500	596.700	131.337	470.000

Daha fazla bilgi için:

- XV.Yüzyıldaki büyük coğrafi keşiflerden sonra, Avrupa'nın batı kıyısı büyük trafik ve ekonomik önem kazanır. O zamandan beri de, büyük deniz yolları Akdeniz'den Atlantik Okyanusu'na transfer edilir. Bu da, bu sahildeki **Londra**, **Le Havre**, **Rotterdam** ve diğerleri gibi büyük limanların gelişmesini sağladı. Bu yerlerden, dünyanın diğer kıtalarına giden büyük deniz taşıma yolları başlar.
- Daha büyük koylara ek olarak, Avrupa sahilinde **fiyortlar**, **rialar** ve **haliçler** gibi özel küçük koy türleri de bulunmaktadır. Fiyortlar İskandinav Yarımadası'nda bulunur ve eski bir buzul vadisinin alt kısmının batması sonucu oluşan dik kenarlı dar kama şeklindeki koylardır. **Rialar**, İber Yarımadası'nın özelliğidir ve daha büyük bir deniz havzasının alt kısmının batması sonucu oluşan birkaç kol üzerindeki derin ve dallı koylardır. Batı Avrupa kıyısında mevcut olan **haliçler**, deniz seviyesinin 10 ila 15 metre yükseliğine yükselmesi sırasındaki gel – git anında su baskınına uğramış nehir ağzlarında oluşan coğrafi şekillerdir. **Thames**, **Gironde**, **Lab** ve diğer nehirlerde haliçler oluşur.
- Avrupa kıyıları, ada grupları halinde gruplanmış olan küçük adalar da barındırmaktadır. Bu türdeki adalar Adriyatik Denizi ve Ege Denizi'nde (Kikladlar ve Sporajlar) bulunmaktadır.

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Avrupa kıyılarının girinti – çıkıntılık durumları nedir?
- Hangi sahilde büyük yarımadalar bulunur?
- Kuzey Denizi ve Baltık Denizini birbirine bağlayan boğazlar hangileridir?
- Düşün ve soldaki terimleri sağdaki karşılık gelenlerle bağla:

a) Kola Yarımadası	Güney kıyısı
b) İzlanda	
c) Sicilya	Batı kıyısı
d) Apenin Yarımadası	
e) Skagerak	Kuzey kıyısı
f) Girit	
- Doğru veya yanlış? (✓ veya X sembolleriyle işaretleyin)
 - a) İrlanda, batı kıyısındaki en büyük adadır.
 - b) İskandinav Yarımadası Avrupa'nın en büyüğüdür.
 - c) Sardunya, batı kıyısındaki bir adadır.
 - d) Apenin Yarımadası Kuzey Denizi'ne bakmaktadır.

- Haritada Avrupa'nın daha büyük ada ve yarımadalarını işaretleyin!

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Bazı yazılım paketlerinin (Google Harita veya Google Earth) yardımıyla İskandinav Yarımadasının fiyortlarını bulun, keşfedin ve tarif edin!
- İngiliz (Lamanş) Kanalı'nı bulun ve en küçük genişliğini hesaplayın. Bu kanal hangi ülkeleri ayırıyor?
- Word veya Excel gibi programları kullanarak, Avrupa'nın kuzey, batı ve güney kıyılarındaki daha büyük adaları, yarımadaları ve koyları sınıflandıracığınız bir tablo oluşturun!

AVRUPA'NIN YER ŞEKİLLERİNİN (RÖLYEF) ÖZELLİKLERİ

Etkileşimli giriş tartışması:

- Rölyefin ne olduğu ve büyük rölyef – yer şekillerinin hangileri olduğunu hatırla.
- Avrupa haritasını incele ve renklere göre en yaygın yer şekli türünün hangisi olduğunu belirle.
- Avrupa'nın hangi kısımlarında dağlar hangi kısımlarında ise ovalar yaygındır?

Avrupa'daki yer şekilleri, ister yaşa ve oluşum şekillerine göre, ister de şekillerin büyüklüklerine göre, büyük çeşitlilik göstermektedir. Daha büyük yer şekilleri **dağlar, platolar, ovalar ve vadiler** olarak, daha küçük yer şekilleri de **tepeler, çayırar, nehir vadileri** vb. şekiller olarak ortaya çıkarlar. Avrupa alanının en büyük kısmı, %60 oranında **ovalarla** kaplıdır. Onları %24'lük alanla engebeli araziler takip eder, %16'lık alan ise dağlarla kaplıdır. Avrupa'daki yer şekillerinin ortalama deniz seviyesi üzeri yüksekliği 300 metredir. Buna göre de, Avrupa dünyanın en **alçakta** olan kıtasıdır.

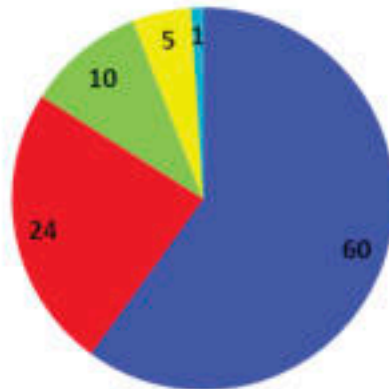

Avrupa'nın rölyefi

DAĞLAR VE YAYLALAR (PLATOLAR)

Avrupa'daki dağ rölyefi temel olarak **yaş** ve **kökene** (oluşuma) göre farklılık göstermiş olan yüksek, orta ve alçak dağlardan oluşmaktadır. Yaşlarına göre Avrupa dağları, **genç sıradağlar** ve **yaşlı masif dağlar** olarak farklılık gösterirken, oluşumlarına göre **tektonik dağlar** ve **volkanik dağlar** olarak ayrılırlar.

Avrupa'da yükseklik kuşaklarının şematik gösterimi (% olarak)

- Ovalar (0-200 m)
- Tepeler (200-500 m)
- Alçak dağlar (500-1000 m)
- Orta dağlar (1000-2000 m)
- Yüksek dağlar (2000 m'nin üzerinde)

GENÇ SIRADAĞLAR

Genç sıradağlar daha yeni zamanlarda oluşmuş olan dağlardır. Onlar birbirlerine birkaç yüz kilometre uzunluğundaki sıradağlarla bağlanırlar. Bu dağlar genellikle yüksektir ve keskin zirveleri ve dik yamaçları vardır. Genç sıradağlar Avrupa'nın güney yarısında uzanırlar. Batıda, bu dağlar Atlantik Okyanusu kıyılarında uzanırlar ve kıtanın en güney kısımlarını kaplarlar. Avrupa'daki bu sıradağlar, batı kısmındaki **İber Dağları**'nda başlar. İber Dağları'na **Alp** Dağları bağlanır. Onlar ise, aralarında geniş **yaylalar** olan paralel sıradağlarla uzanırlar. Alpler 4.000 metrenin üzerinde 15'ten fazla zirveye sahiptir, Avrupa'nın en yüksek noktası ise 4.807 metre yüksekliğindeki **Mont Blanc** (Beyaz Tepe) tepesidir. Alp sıradağları arasındaki ulaşım, dağ geçitleri (Simplon, St. Gotthard, vb.) üzerinden sağlanır. Dağ sıradağları arasında yaylalar - platolar da bulunabilir. Alp'lerin Avrupa kısmındaki en geniş yayılım gösteren platolarından biri, İsviçre Platosu'dur (Yaylası). Apenin Dağları, Dinaridler ve Karpatlar Alp Dağlarından ayrılıp dağlanırlar. Apenin Dağlarının güney uzantı yönleri vardır. Onlar Apenin Yarımadası'nda uzanırlar ve Sicilya üzerinden Kuzey Afrika'ya kadar devam ederler. Apeninler boyunca volkanik dağlar da (Vezüv, Etna Dağı vb.) bulunmaktadır. Dinarid Dağları ise Balkan Yarımadası'nın batı kesimlerini kapsamaktadırlar. Adriyatik Denizi boyunca güneydoğu ve güney yönünde uzanırlar. Aralarında en uzun dağ olan **Dinara dağından (160 km)** ötürü Dinarid Dağları olarak bilinirler. Dinarid Dağlarına **Şar grubu dağları** bağlanırlar ve Yunanistan'a kadar uzanırlar, oradan da Anadolu kıyılarına kadar devam ederler. Kuzeydoğuda, Alp'ler onlardan önemli ölçüde daha alçak ve daha geçitli olan Karpatlar'a kadar uzanıp onlara bağlanırlar. **Karpatlar** güneye doğru bir yay şekli yaparlar ve Balkan Yarımadası'ndan Karadeniz'e uzanan **Stara Planina'ya** (Eski Dağ-Balkan) bağlanırlar. Bu genç sıradağlar, doğuda Kafkaslar üzerinden Asya'ya kadar devam ederler.

Alp Dağları

YAŞLI MASİF DAĞLAR Avrupa'daki yaşlı masif dağlar, genç sıradağlardan sahip oldukları daha yumuşak yamaçları ve daha düz tepelerine göre farklılık gösterirler. Ayrı dağlara veya dağ masiflerine yerleşmişlerdir. Aralarında ise, tektonik iniş yoluyla **vadiler** oluşmuştur. Yaşlı dağlar kolay geçitlere sahiptir ve sırtları boyunca düşük eğimler nedeniyle yolların ve demiryollarının inşasına uygundur.

Rodop Dağlar

Bu dağlardaki uzama yönü kesin değildir. Bu yüzden farklı yönlerde uzanırlar. Avrupa'daki yaşlı dağlardan, kıtanın kuzeyindeki ve batısındaki **İskandinav Dağları** en ünlü dağlardır. Bu dağlarda **fell**'ler olarak bilinen geniş yaylalar vardır. Yaşlı masif dağlar, Büyük Britanya ve İrlanda bölgesini de kaplarlar. Alp'lerin kuzeyi ile Karpatlar üzerinde en ünlüleri **Merkez Masif, Ardennes, Vosges ve Ren Dağları** olan eski

yaşlı massif dağlar uzanmaktadır. İber Yarımadası'ndaki Pirene'lerin güneyinde **İberya ve Kastilya Dağları** bulunur. İber Yarımadası'nın dağları arasında Avrupa'nın en büyük platosu olan **Mezeta platosu** bulunur. Balkan Yarımadası'ndaki eski masif dağlar **Rodop dağ grubunun** dağlarıdır. Yaşlı massif dağlar grubuna, Avrupa'yı Asya'dan uzaklaştıran Avrupa'nın en uzun dağı olan **Ural dağı** da dahildir.

OVALAR Ovalar Avrupa rölyefinin en geniş bölgesini kapsamaktadırlar. Bunlardan en büyüğü **Avrupa Ovası**'dir. Bu ova, Kuzeyde Pirin Dağları'ndan, batıda Biskay Körfezi'nden, doğuda Ural Dağı'na kadar uzanmaktadır. Bu ova, doğu bölgelerindeki en geniş olanıdır ve **Doğu Avrupa Ovaları** olarak adlandırılır. Yüzölçümü bakımından Doğu Avrupa Ovası, Avrupa kıtasının neredeyse yarısını kapsıyor. Hazar Denizi'nin kuzeyindeki bu ova deniz seviyesinin altında yer alır. Sadece bu ovadaki bazı yerlerde, yüksekliği 400 metreyi geçmeyen **Orta Rusya Platosu** gibi alçak platolar (platolar) şeklinde daha yüksek ve düz alanlar görülür. Diğer ünlü ovalar da şunlardır: **Po Nehri**

Panon Ovası

Avrupa'nın topografik haritası

vadisindeki **Lombardiya Ovası**, **Tuna** boyunun ortalarındaki **Panon Ovası** ve **Tuna'nın** alt kısımlarındaki **Eflak Ovası**. İber Yarımadası'ndaki en tanınmışları: **Endülüs** ve **Aragon**'dur. Bu ovaların hepsi verimli topraklara sahiptir. Bu ovalar, deniz havzaları oldukları dönemden kalma birikmiş ince kum ve kil ile kaplıdır. Diğerlerinden farklı olarak, Lombardiya Ovası geçmişte Adriyatik Denizi üzerindeki bir koy olmasından ötürü, Alplerdeki nehirlerden gelen tortul malzemenin etkisi altında oluşmuştur. Geçmişte Avrupa ovalarında, deniz veya buzul kökenli kumlu tortulardan, rüzgar veya diğer dış etkenler tarafından **kum tepeleri** oluşturulmuştur. Kum tepeleri yaygın olarak İspanya, Hollanda, İskoçya, Danimarka, Polonya, Bulgaristan ve diğer ülkelerde bulunur.

ÖZEL YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ Avrupa'nın topografik imajı, büyük rölyef – yeryüzü şekilleri üzerine yerleşmiş olan küçük rölyef – yeryüzü şekilleriyle tamamlanmaktadır ve onların benzersizliği (özgünlüğü) de boyutları, kökeni (çoğunlukla aşındırıcı kuvvetlerden) ve yaşları (çoğunlukla bugün de şekillenmeleri devam eden daha genç formlar) açısından ortaya çıkar. Yukarıda belirtilen ovalara, kumullara ve kum tepelerine ek olarak, Avrupa topografyası (kazıklar, kraterler, plakalar), **buzul vadileri**, **karstik tarlaları**, **mağaralar**, **uçurumlar**, **kanyonlar**, **şelaleler**, **deltalar** gibi eski volkanik topografik şekiller bakımından da zengindir.

Daha fazla bilgi için:

- **Feller**, oluşumu (kökeni) büyük ölçüde son buzul çağında yarımadayı kaplayan eski buzullardan etkilenmiş olan, İskandinav Yarımadası'nın geniş düzlüklü bölgeleridir.
- Depresyonlar, deniz seviyesinin altına inen ovalar olarak kabul edilir. Dünya deniz seviyesinin 28 m altında bulunan Hazar Ovası da, bu gruba dahildir.
- Alpler'deki en uzun buzul olan **Alech**, İsviçre'de bulunur ve 23 km uzunluğundadır.

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Alp'ler ve Karpatlar'ın kuzeyinde eski dağlar bulunur. Onları say!
- Avrupa'nın hangi bölgelerinde ovalar vardır?
- Avrupa'nın hangi genç sıradağlarının bir bölümü ülkemizin topraklarına uzanıyor?
- Doğru veya yanlış? (✓ veya X sembolleriyle işaretleyin)
 - a) Alpler, Avrupa'nın en yüksek dağlarıdır.
 - b) Mezeta, Avrupa'nın en büyük ovasıdır
 - c) Panon Ovası Apenin Yarımadasında bulunur.
 - d) İskandinav Dağları genç sıradağlar zinciridir.
 - e) Dinarlar, Balkan Yarımadası boyunca uzanır.

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Bazı yazılım paketlerinin (Google Harita veya Google Earth) yardımıyla, Avrupa'daki genç sıradağların hangi ülkelerde bulunduğunu ve en yüksek Avrupa zirvelerinin nerede olduklarını bulun ve kesin olarak belirleyin!
- Avrupa'nın en yüksek dağlarından ve zirvelerinden bazılarının yanı sıra en geniş ovalarla da ilgili temel verileri araştırıp bulun ve Excel veya Word programlarını kullanarak bir ders sunum tablosu oluşturun.
- Web sitelerini kullanarak, Avrupa'daki daha büyük dağların ekonomik olarak nasıl kullanıldıklarını öğrenmeye çalışın. İzlenimlerinizi derste sunun!

İKLİM FAKTÖRLERİNİN AVRUPA İKLİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

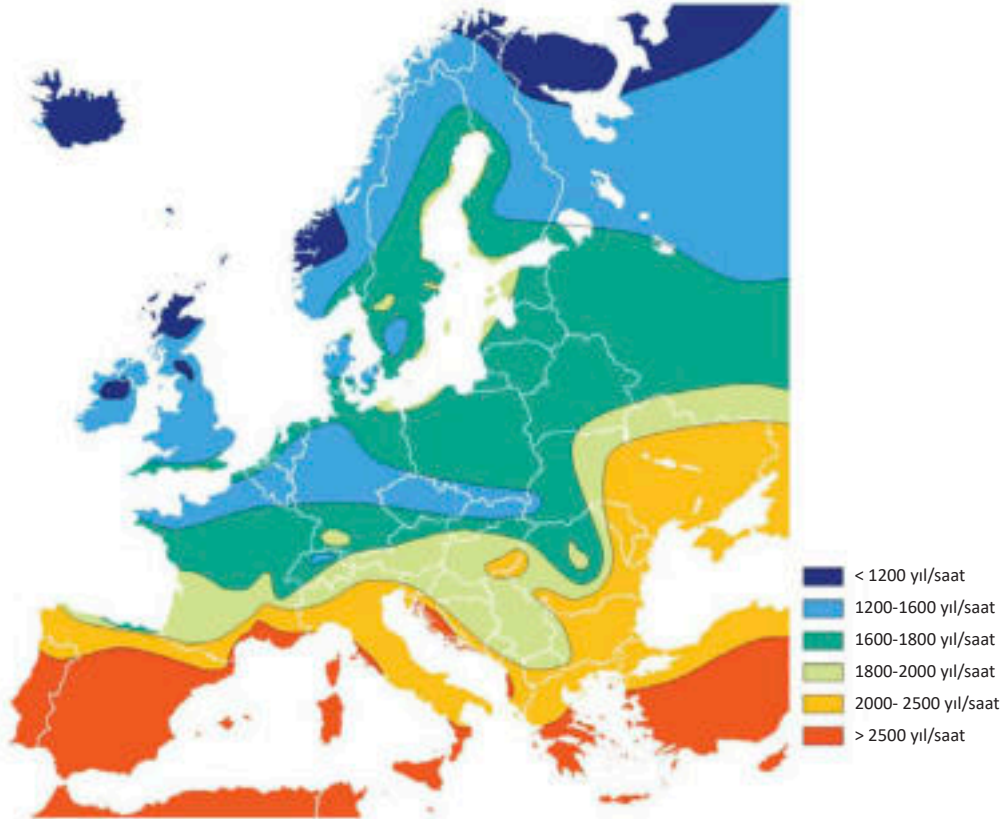

Etkileşimli giriş tartışması:

- Hatırla, düşün ve zaman ile iklim terimlerini açıkla!
- Bir yerin iklimi neye bağlıdır?
- Yeryüzü şekilleri – rölyefin ve denizlerin iklim üzerindeki etkileri nedir?

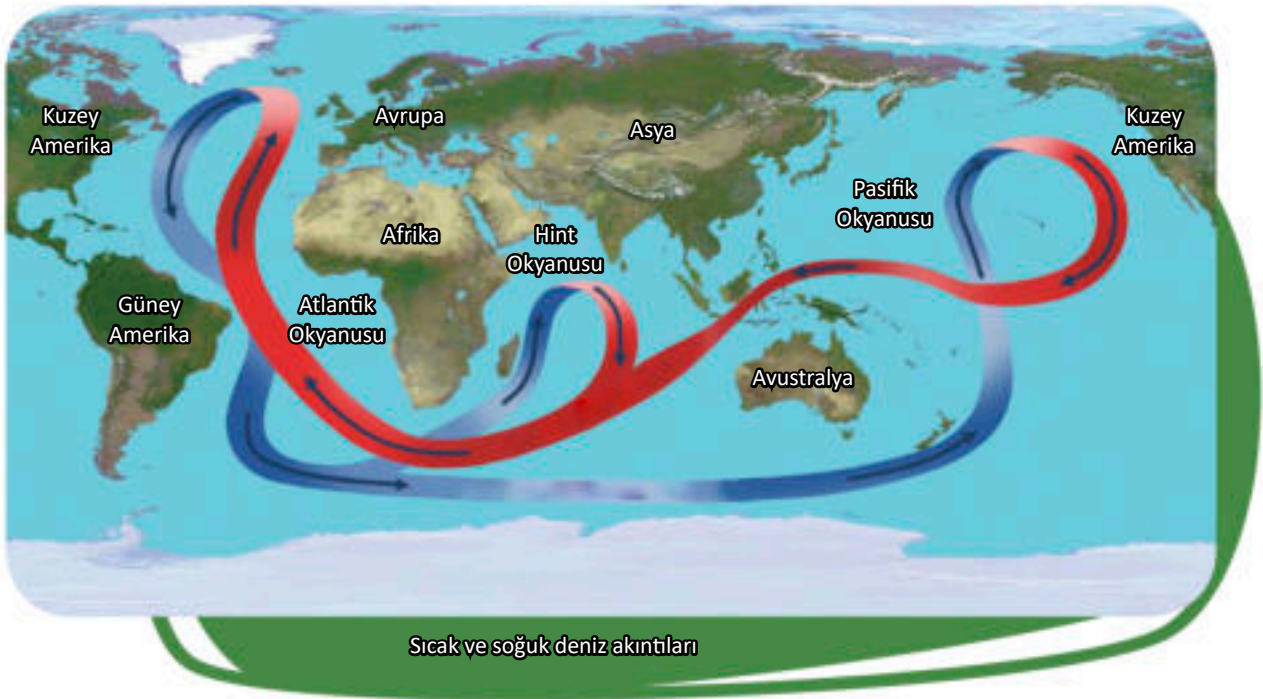
İklim, belirli bir bölgedeki çok yıllık bir hava rejimini temsil eder. Oluşumu birkaç iklim faktörüne bağlıdır. Bunlar arasında en önemlileri: **enlem, okyanuslara ve denizlere yakınlık, ılık veya soğuk deniz akıntılarının geçişi, rüzgarların yönü, topografik özellikleri ve daha fazlasıdır.**

ENLEM Enlem, güneş ışınlarının düşme açısını ve yıllık ısınmayı (güneş ışığı alma) belirler, bu da toprak ve havanın ısınmasına yol açar. Bu iklim faktörü, Avrupa kıtasının büyük bölümünün kuzey ılıman bölgede bulunmasından ötürü, Avrupa'da ılıman iklimsel etkiler olduğunu gösterir. Sadece en kuzey kısmı soğuk bölgede bulunur.

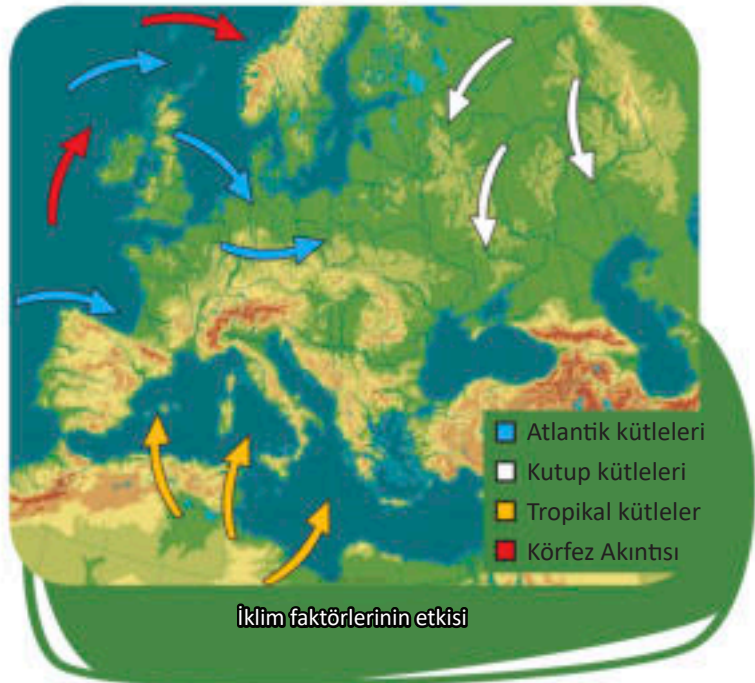

Avrupa'nın yıllık güneş ışığı alma saati

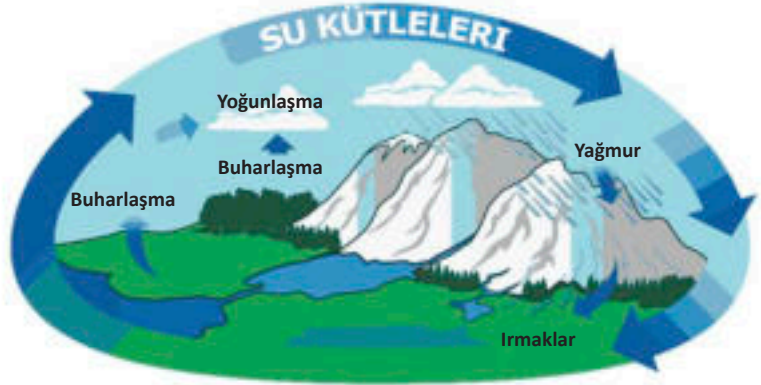
DENİZ VE OKYANUSLARA YAKINLIK Avrupa'nın iklimi; Atlantik Okyanusu, Kuzey Buz Denizi ve güneyde Akdeniz'in yakınlığından büyük ölçüde etkilenir. Atlantik Okyanusu, kışın daha sıcak ve yazın karasal hava etkisinden ötürü daha serin olan nemli hava kütleleri oluşturduğu için Batı Avrupa'daki iklimi belirler. Ek olarak, sıcak **Körfez Akıntısı** Atlantik Okyanusu'ndan Batı Avrupa ve İskandinav Yarımadası kıyılarını geçerek, Kuzey Avrupa'nın bazı kısımlarını kaplamaktadır. Bu sıcak akımın bir sonucu olarak, Batı ve Kuzey Avrupa'nın deniz kıyıları asla donmaz. Atlantik ikliminin etkisi, platolar - ovalar, nehir vadileri ve vadiler üzerinden Avrupa anakarasının daha da içerisine uzanır. Ayrıca, sıcak Akdeniz de, Avrupa'nın güney bölgelerindeki kışları hafifletir ve aynı zamanda da anakaraya yağış taşıyan nemli hava kütlelerinin oluşumu üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir.

RÜZGARLAR Batı rüzgarlarının Avrupa iklimi üzerinde özel bir etkisi vardır. Doğuya doğru eserler ve en önemli değerleri, kıtanın orta ve doğu bölgelerine yağış salgilanan Atlantik sulak alanlarına nüfuz etmeleridir. Güneyden gelen rüzgarlar kuzey Afrika'dan güney Avrupa'ya çok sıcak hava kütleleri taşır. Bu rüzgarlar, yazları sıcak ve kuraktır, kışın ise Akdeniz'den gelen nemle doludurlar. Kuzey ve kuzeydoğudan Doğu Avrupa Ovası'na kadar, kış aylarında soğuk Arktik hava kütleleri kıtanın derinliklerine nüfuz ederek düşük sıcaklıklarda soğuk hava taşır.

RÖLYEF (YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ) Yeryüzü şekilleri de Avrupa'daki iklimin üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ovalar ve vadiler batı rüzgarlarının doğuya girmesinin önünde bir engel değildir. Ancak, Alpler, Karpatlar ve İskandinav Dağları gibi yüksek dağ sıraları nemli hava kütlelerini durdurur ve yağış rejimini etkiler. Yüksek dağlarda, su buharı en sık yoğunlaşır ve bu yüzden buradaki yağışlar en yoğundur.

Su kütlelerinin hareketleri

Onların doğusundaki bölgelerde daha az yağış miktarı görülür. Akdeniz'in etkisinden kaynaklanan kışları hafifletmeye dair olumlu etki, Avrupa'nın güneyinde yüksek dağ sıraları tarafından önlenmektedir. Etkisi, alt kıyı bölgelerinde ve kollarının nehir vadilerindedir.

Çeşitli iklim faktörlerinin etkilerinin bir sonucu olarak, Avrupa'da iki **sıcaklık kuşağı** ve yedi **iklim tipi** vardır.

Daha fazla bilgi için:

- İklimsel faktörler Pechora havzasındaki Avrupa toprağında minimum sıcaklıklarda -52°C 'ye kadar düşüşe neden olur. İber Yarımadası'ndaki en yüksek sıcaklıklar ise 48°C 'ye kadar yükselir.
- Avrupa'daki yıllık yağış miktarı batıdan doğuya doğru azalmaktadır. Kıtanın batı kısımları yıllık 1000-2000 mm tortu, en uçtaki doğu kısımları ise 350-500 mm tortu biriktirirler. En yağmurlu İskoçya ve Karadağ'daki bazı ölçüm noktalarıdır (5000 mm'ye kadar), en kurak olanı ise yaklaşık 200 mm yıllık su tortusu olan Hazar Ovasıdır.
- Körfez Akıntısı'nın etkisi olmasa, Büyük Britanya ve Norveç'teki kışlar normalden 7 ila 10°C daha soğuk olurdu.

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Körfez Akıntısı'nın Avrupa iklimi üzerindeki etkisi ve Atlantik'e kıyısı olan ülkeler için ekonomik önemi nedir?
- Akdeniz'in Güney Avrupa iklimi üzerindeki etkileri nelerdir?
- Bir cevap bulmaya çalışın: Balkanların orta ve doğu bölgeleri neden Avrupa'nın en kurak bölgelerindendirler?

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- İnternet tarayıcısı yardımıyla Kuzey, Batı, Doğu ve Güney Avrupa'daki bazı büyük şehirlerin yıllık ortalama sıcaklıklarını bulmaya çalışın. Sonuçlardan tablo oluşturun! Yaptığınız karşılaştırmadan sınıfta sunabileceğiniz sonuçlar çıkar.
- Bazı Avrupa ülkelerinde etkisini gösteren ulusal ve bölgesel rüzgarların isimlerini ve etkilerini araştırın ve öğrenin!

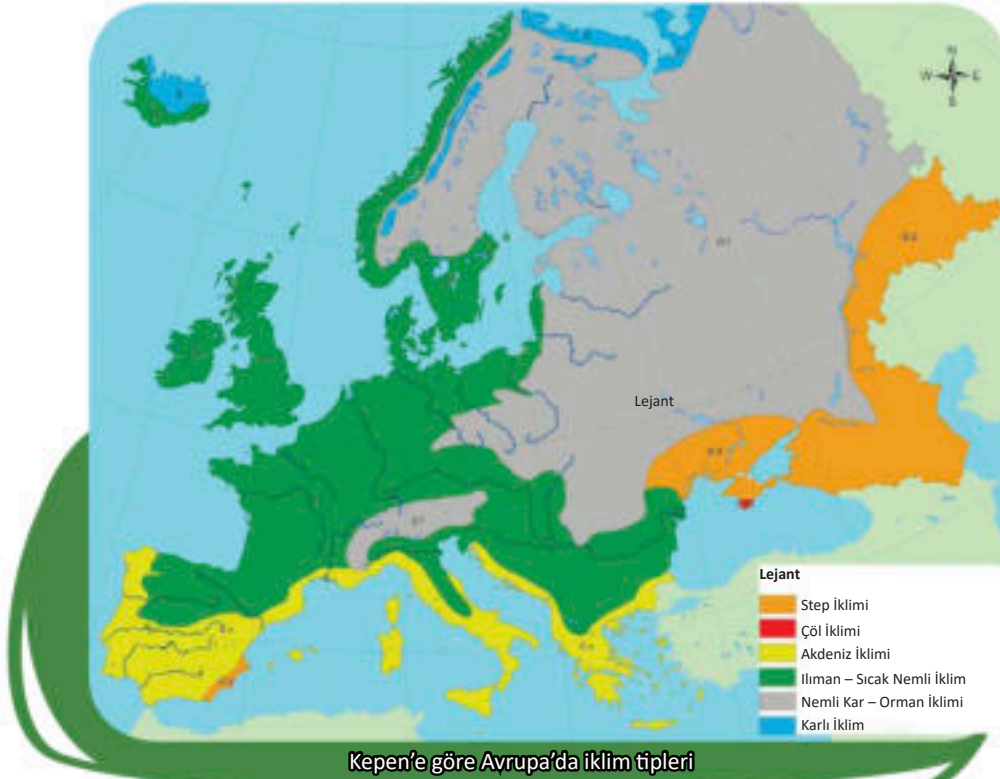
AVRUPA'NIN ILIMAN KUŞAĞINDAKİ İKLİM – BİTKİSEL BÖLGELER

Etkileşimli giriş tartışması:

- Ülkemizin iklimi hakkındaki bilgilerini hatırla, düşün ve tanımla.
- Ülkemizdeki iklim neye bağlıdır?
- Ülkemiz ve daha geniş Balkan coğrafyasındaki bitki örtüsü ve hayvan çeşitliliği nasıldır?

Güneydeki Marokki Burnu'ndan 66° kuzey enlemindeki kuzey kutup dairesine kadar olan Avrupa bölgesinin çoğu, dünyanın **kuzey ılıman sıcaklık kuşağına** dahildir. Bu sıcaklık kuşaklarında, **beş iklim kuşağına (bölgesine)** ayrılmış olan beş iklim tipi bulunmaktadır. Her iklim bölgesinde ayrı bir flora ve fauna çeşidi gelişmiştir, böylece **iklim vejetasyon alanları** hakkında daha geniş anlamda konuşabiliriz.

Köppen'e göre Avrupa'da iklim tipleri

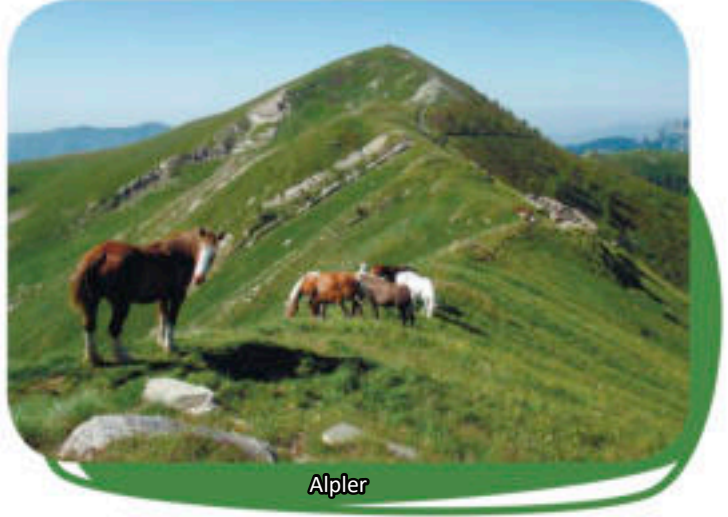
ATLANTİK İKLİM – BİTKİ ALANI Atlantik iklim alanı; İspanya, Batı Fransa, Hollanda, Belçika, İrlanda, ve Norveç'in batı kıyısı bölgelerinin kuzeyinde olmak üzere, genel olarak Avrupa'nın batı bölgelerinde hüküm sürer. Atlantik iklimi, serin yazlar ile ılıman ve yağışlı kışlar özelliğine sahiptir. Yıl boyunca yağışlar görülür ve yağış miktarları 2000 mm'ye kadar ulaşır. Körfez akıntısı Batı Avrupa iklimi için özel bir öneme sahiptir. Batı Avrupa'nın kıyıları boyunca akarak, Avrupa'nın kuzeyine ulaşır ve kış aylarında deniz kıyısını ısıtır. Bu nedenle, Avrupa'nın en kuzeydeki limanları olan

İskandinav Yarımadası'ndaki **Hammerfest** ve **Murmansk** asla donmaz ve özellikle kış yelkenciliği için büyük öneme sahiptirler. Kışın, Atlantik ikliminin bir sonucu olarak, çok sık ve yoğun sisler vardır. Bu iklim kuşağındaki bitki örtüsünde en yaygın olanlar **çim toplulukları** ve **yaprak döken ormanlardır**. Hayvan dünyasından ise, Avrupa'nın diğer bölgelerinde bulunan tüm hayvanlar ve kuşlar bu bölgede de bulunur.

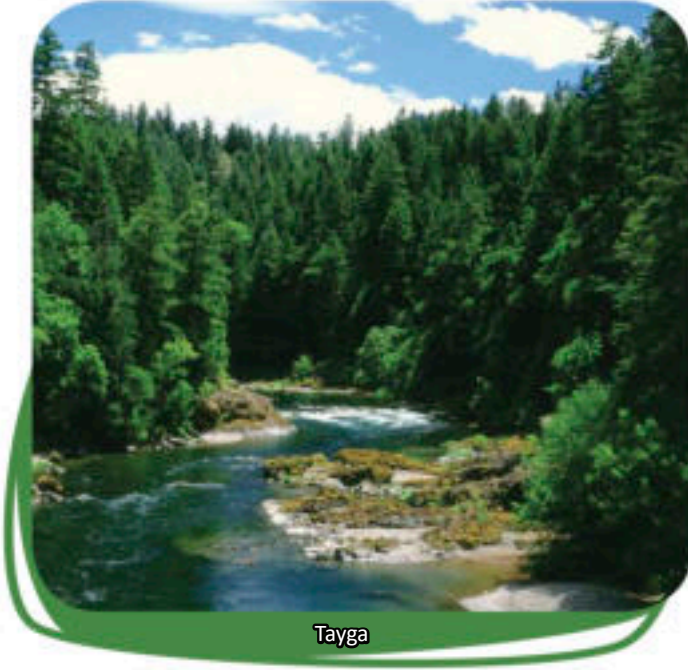
KARASAL İKLİM – BİTKİ ÖRTÜSÜ Bölge, Avrupa'nın orta ve doğu bölgelerinde, yani Doğu Avrupa Ovası, Eflak Ovası ve Panon Ovası bölgesinde uzanmaktadır. Karasal iklim türü, sıcak ile kurak yazlar ve çok sert ile soğuk kışlar özelliğine sahiptir.

Yağışa bağlı olarak, karasal iklim türü ıslak karasal ve karasal bozkır (step) tiplerine ayrılmıştır. **Islak karasaltür**, çam, köknar, ladin v.b. gibi geniş orman alanlarıyla kaplı alanın kuzey kısımlarında uzanır. Bu iğne

yapraklı orman topluluğu **tayga** olarak bilinir. Batıda İskandinav Yarımadası'ndan doğuda Ural Dağları'na kadar kesintisiz uzanır ve oradan Asya'nın kuzey kesimi üzerinden Pasifik Okyanusu'na kadar devam eder. Bu iklim türündeki yıllık yağış miktarı 500 ila 700 mm arasında değişmektedir. Tayga'nın güneyinde karışık ormanlar uzanırlar. Burada en yaygın hayvan temsilcileri: ren geyiği, kurt, yaban domuzu, tilki, sansar ve diğerleridir. **Karasal-bozkır iklim türü** ise Ukrayna, Eflak Ovası ve Panon Ovası'nda etkilidir. Bu tür, kuru-soğuk kışlar ve uzun-kuru yazlarla karakterizedir. Yıllık yağış 300-600 mm arasında değişmektedir. İklim, orada alçak çimen topluluğu – **bozkır bitki türünün** gelişmesini şartlandırmıştır. Bozkırda birçok hayvan türü yaşar ve uzun gövdeli bitkilerden ise yaprak döken ormanlar bulunur.

Alpler

Tayga

SUPTROPİKAL (AKDENİZ) İKLİM – BİTKİ ÖRTÜSÜ Bölge, Akdeniz'in kıyı bölgelerinin yanı sıra kıyı denizleri ve ada gruplarına da dağılmıştır. Bu bölgede **subtropikal (Akdeniz) iklim türü** mevcuttur. Kuru-çok sıcak yazlar ve ılık-yağışlı kışlar ile etki gösterir. Kar, yüksek dağlar hariç, bu iklim tipinde nadiren görülür. Bu iklim bölgesinde bitki dünyası **maki** bitki örtüsü ile temsil edilir. Onlar, kısa ve bodur, kurağa dayanıklı yaprak dökmeyen bitkilerdir. Bu iklim türünde; selvi, kıyı çamı, zeytin, limon, portakal, incir ve diğerleri yetişir. Avrupa'nın ılıman iklim kuşağındaki üç ana iklim türü-bitki örtüsü alanı dışında, röyef ve diğer iklim faktörlerine bağlı olarak, **ılıman karasal ve dağ iklimine** sahip bölgeler de vardır.

Ilıman-karasal iklim türü geçicidir ve Balkan Yarımadası'nın merkez bölgeleri ve Orta Avrupa'nın bir kısmı gibi karasal ile Akdeniz iklimlerinin çarpıştığı, karıştığı ve iç içe geçtiği bölgelerde bulunur. Ilıman yazlar ve ılıman kışlar ile yıl boyunca yeterli yağış miktarı ile karakterizedir. Bu iklim türüne sahip olan bölgelerde, hem iğne yapraklı ağaçlar hem de yaprak döken bitkiler mevcuttur.

Dağ iklimi, Avrupa'daki tüm yüksek dağlarda bulunur ve oluşumu coğrafi enleme değil, deniz seviyesinin üzerindeki yüksekliğe bağlıdır. Özellikleri; uzun, soğuk ve karlı kışlar ile kısa ve serin yazlardır. Sıcakların düşmesi nedeniyle deniz seviyesinin artmasından ötürü dağlardaki bitki örtüsü katlarda yer almaktadır.

Akdeniz Ormanı

Daha fazla bilgi için:

- Avrupa ve dünyadaki iklim türleri ve kuşaklarının ilk kapsamlı ve sistematik sınıflandırması 1918'de Alman iklim uzmanı Köppen tarafından yapılmıştır. Değiştirilmiş ve tamamlanmış şekilde, hala günümüz klimatolojisinde kullanılmaktadır. Köppen; ana iklim türlerini Latince'nin büyük harfleri A, B, C, D ve E ile işaretlemiştir.
- İki farklı iklim kuşağının meteoroloji istasyonları arasında yıllık bazda büyük sıcaklık farklılıkları görülebilir. Örneğin, Stockholm (İsveç)'te yıllık ortalama hava sıcaklığı (7°C) ülkemizdeki Gevgeliya'da (14°C) veya Lizbon'da (Portekiz) 15°C olabilir.
- Avrupa'nın en yağışlı yeri Karadağ meteoroloji istasyonu Tsrkvitse'dir!

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Avrupa'da Atlantik iklim tipinin etkisi nerede hissediliyor?
- Güney Avrupa'daki Akdeniz ikliminin özellikleri nelerdir?
- Avrupa'daki hangi ovaların karasal iklimi vardır?
- Doğru veya yanlış? (✓ veya X sembolleriyle işaretleyin)!
- a) Doğu Avrupa Ovası Akdeniz iklimine sahiptir.
- b) Moskova'nın iklimi, ılıman kışlar ve sıcak ile kurak yazlarla karakterizedir.
- c) Batı Avrupa ülkelerinin, yılda çok sayıda yağışlı günü vardır.
- d) İtalya ve Yunanistan Akdeniz iklim bölgesinde yer almaktadır.

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Batı ve Güney Avrupa'daki bazı büyük Avrupa şehirlerinde yıllık yağış miktarını öğrenmek için bir arama motoru kullanın. Sonuçları içeren bir tablo oluşturun! Yaptığınız karşılaştırmadan derste sunabileceğiniz sonuçlar çıkarın.
- Avrupa'nın en çok ziyaret edilen kayak merkezleri hakkında daha fazla iklim detayını keşfedin ve öğrenin! Dağ ikliminin ekonomik önemini gösterin!

AVRUPA'NIN SOĞUK İKLİM KUŞAĞINDAKİ İKLİM – BİTKİSEL BÖLGELERİ

Etkileşimli giriş tartışması:

- Bir kutup gününün ve bir kutup gecesinin ne kadar sürdüğünü hatırlayın ve cevaplayın. - Bunun nedeni nedir?
- Kutup ayısı, beyaz tavşan ve beyaz tilki hangi bölgelerde yer alır?- Kürkleri neden beyazdır?
- Rölyef ve denizlerin bir yerin iklimi üzerindeki önemi nedir?

Avrupa'nın soğuk iklim kuşağı, kuzey kutup dairesinin kuzeyine doğru uzanan, yani 66° ve 33' kuzey enleminde yer alan Arktik Okyanusu'ndaki karasal bölgeleri ve adalarını kapsar. Soğuk iklim kuşağında iki iklim – bitki bölgesi bulunur, onlar: **subpolar ve polar** bölgelerdir.

SUBPOLAR İKLİM – BİTKİ BÖLGESİ

Bu bölge; Avrupa'nın **Kuzey Buz Denizi, Kola Yarımadası, İzlanda** adasının kuzey kısmı ve **Spitzbergen Adaları, Newfoundland** ve **Franz Joseph toprağı** gibi alt kıyı kısımlarına çıkan kuzeydoğu bölgelerinde yayılır. Bu bölgede; **Tundra iklimi** olarak da bilinen subpolar iklimi hakimdir. Bu tip, yılın yedi ila on ayı süren, uzun-soğuk kışlar ve kısa yazlarla karakterizedir. Yılın en sıcak ayının sıcaklığı 10° C'yi geçmez. Kısa yaz boyunca kar ve buz erir, ve üzerinde sisin olduğu büyük bataklıklar oluşur. Bataklıkların etrafına doğayı canlandıran kuş sürüleri gelir. Ayrı bitki türlerinin de bulunduğu bu alana, **tundra** denir. Daha soğuk tundra alanları, **yo-sun ve liken** gibi alçak bitkiler için doğal bir yaşam alanı iken, daha sıcak bölgelerde **çiçek topluluk-**

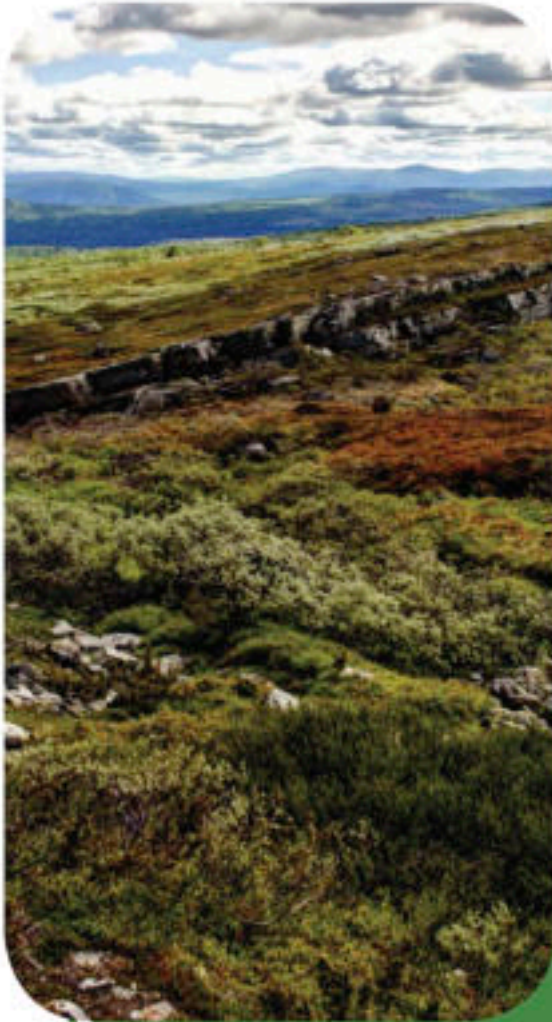
	Tundra		Kurak bozkırlar
	Tayga		Nemli bozkırlar
	Akdeniz bitki örtüsü		İğne yapraklı ormanlar

Avrupa'daki bitki topluluklarının haritası

ları, cüce huş ağacı, kutup söğüdü ve diğer yüksek bitkiler yaygındır. Hayvan dünyası: fok balıkları, kutup ayıları, ren geyiği, tilki, tavşan ve diğerleri ile zenginlik gösterir.

POLAR (KUTUP) İKLİM – BITKİ BÖLGESİ

Bu alan, Avrupa'nın en kuzey kısmını, yani **Arktik Okyanusu'nun** küçük donmuş bölgelerini ve sabit düşük sıcaklıklara sahip bazı adaların dağlık bölgelerini kapsar. Avrupa'nın bu çok küçük ve neredeyse ıssız olan bölgesinde, kutup iklim tipi mevcuttur. Çok uzun ve soğuk kışlar, kuvvetli rüzgarlar ve kar şeklindeki az miktarda yağış ile karakterizedir. Aslında, kış orada yılın tek mevsimidir ve toprak sürekli kar ve buzla kaplıdır. Polar iklim tipi, **sürekli buz iklimi** olarak da bilinir, çünkü yılın en sı-

Tundra

Polar Kuşağı

cak ayındaki sıcaklık 0°C'ye eşit veya daha düşüktür. Bitki dünyası seyrek ve **alt bitki toplulukları** tarafından temsil edilir, hayvan dünyası ise: kutup ayısı, fok, deniz fili (mors), balina, kutup tilkisi ve diğerleri ile temsil edilir.

Kutup tilkisi

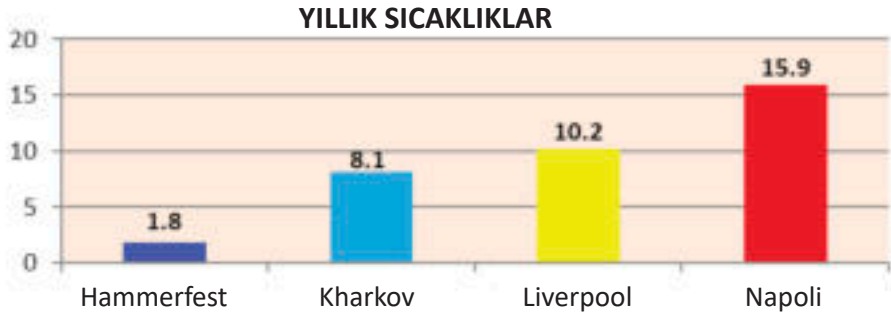

Yaşadığı Yerler: Norveç, İzlanda, Grönland ve çevresindeki adalar ile İsveç'tir. Kürkünün iki rengi vardır: yazın kahverengi olan kürkü, kışın kar beyazı rengini alır. Tipik bir kutup hayvanıdır. Hem gündüz hem de gece aktiftir. Tundrada ve dağlık alanlarda küçük gruplar halinde yaşar. Delikler kazar ve avlanmadığı alanlarda, kayaların arasında veya çalılırların altında toprakta yaşar. Kıyıda bulunan küçük deniz kuşları ve ölü hayvan leşleriyle beslenir. Haziran ayında dişi tilki 6-10 yavru, bazen de 12 yavru doğurur. Yavrular ilk başta kördür, 10 gün sonra da görmeye başlarlar.

Tablo 3: Farklı iklim bölgelerinde ortalama aylık ve yıllık sıcaklıklar: subpolar (Hammerfest), karasal (Kharkov), atlantik (Liverpool) ve akdeniz (Napoli), (° C) ile ifade edilirler.

Şehir	AYLAR												Yıllık ortalama
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Hammerfest	-5,2	-5,0	-3,7	-1,0	3,2	7,8	11,3	10,5	6,6	2,0	-1,6	-3,8	1,8
Kharkov	-4,6	-4,5	0,7	9,2	15,6	19,3	21,3	20,3	14,4	7,9	0,9	-3,5	8,1
Liverpool	4,8	4,7	6,6	8,7	11,8	14,5	16,5	16,3	14,2	11,1	7,7	5,0	10,2
Napoli	8,7	8,8	11,1	13,2	17,8	21,4	24,3	24,7	21,4	17,1	12,4	9,8	15,9

Grafik 1: Farklı iklim bölgelerinde yıllık sıcaklık: subpolar (Hammerfest), karasal (Kharkov), atlantik (Liverpool) ve akdeniz (Napoli), (° C) ile ifade edilir.

Daha fazla bilgi için:

- Tundra bölgesindeki Spitzber Adaları'nda ortalama yaz sıcaklıkları 4 – 6°C iken, kışın 16°C civarındır. Bu ada grubunun kıyı kesimlerindeki kışlar, Körfez Akıntısı'nın Kuzey Kutbu'nun derinliklerine erişimiyle nispeten yumuşuyor.
- Avrupa'nın soğuk kuşağındaki düşük sıcaklıklar, uzun kutup gecelerinin, güneş ışınlarının düşük geliş açısının ve kar örtüsünün yüksek albedo (ışık yansımaya indeksi) ile yeryüzünün ısınmasının en aza indirilmesinin bir sonucudur.
- Tundra kuşağında kısa ve nemli yaz aylarında ortaya çıkan ilginç bir fenomen, bu türdeki serin (soğuk) yazların olduğu dünya bölgelerinde yaygın olmayan sivrisinek istilasidir.

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Avrupa'da, subpolar iklim türünün etkisi nerede hissediliyor?
- Avrupa'da, subpolar ve polar iklimlerin özellikleri nelerdir?
- Avrupa'nın soğuk iklim kuşağındaki bitki örtüsü nasıldır?
- Avrupa'nın soğuk iklim kuşağındaki en büyük memeli hangi hayvandır?

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Tundra ve kutup bölgeleri hakkında hazırlanmış olan belgesel videolarını bulun ve izleyin. Ortam ve canlı dünyası hakkındaki izlenimlerinizi kısaca sınıfta paylaşın!
- Uygun bir program (Paint; Corel Draw...) kullanarak Avrupa'nın boş haritası üzerine kıtanın iklim-bitki örtüsü haritasını çıkarmaya çalışın! Böyle bir görev için çiftler veya gruplar halinde ekip çalışması önerilir.

AVRUPA'DA AKARSU HAVZALARI VE AKARSULAR

Etkileşimli giriş tartışması:

- Akarsu yatağı, vadi, nehir ağı gibi akarsu öğelerini hatırlayın ve tanımlayın.
- Avrupa'da gemi yolculuğu yapılabilecek akarsuları biliyor musunuz?
- Akarsuların ekonomik önemi nedir?

Avrupa'da çoğu akarsunun kaynağı iki ana kaynak bölgesi vardır, bunlar **Alpler ve Valdai** bölgeleridir. Avrupa'daki akarsular **açık** (exoreic) ve **kapalı** (endoreic) havza alanlarına aittir. Avrupa'da açık deniz havzalarına akan tüm akarsular, üç deniz havzası alanına aittir: **Akdeniz** havzası, **Atlantik Okyanusu** havzası ve **Kuzey Buz Okyanusu** havzası. **Hazar Denizi'ne** veya diğer göllere akan akarsular ise, kapalı havza alanlarına aittir.

AKDENİZ HAVZASI Akdeniz havzası, **Pirineylerin** ve **Alp-Karpat sıradağlarının** güneyinde, içine veya uç denizlerine akan tüm akarsuları kapsar. Bu havzadaki akarsuların çoğu kısa ve çok ikilemlidirler ve yıllık yağış rejimine bağlıdır. Doğrudan Akdeniz'e dökülen en büyük akarsular ise **Ebro** ve **Rona**'dır. Ancak, Akdeniz kıyılarına daha fazla ırmaklar dökülmektedirler.

Böylece, Adriyatik Denizi'ne dökülen büyük akarsular şunlardır: **Drim, Boyana, Neretva, Cetina, Po** ve diğerleri. **Vardar, Struma, Maritsa, Bistritsa** ve diğerleri ise Ege Denizi'ne dökülürler. **Tuna, Dnepar ve Dnestar** Karadeniz'e, **Don** nehri de Azak Denizi'ne dökülür. **Tuna** Nehri (2850 km), Avrupa'nın ikinci en uzun nehridir. Almanya'daki **Şvartsvarld** kaynaklıdır ve dokuz ülke üzerinden geçer. Karadeniz ile birleştiği noktada, birkaç kola bölünerek büyük bir delta oluşturur. **Don, Dnepar ve Dnestar** nehirleri ulaşım yapılabilir özelliktedirler ve yüksek hidroelektrik kapasitesine sahiptirler. Hepsinin üzerine yapay göller ve hidroelektrik santralleri inşa edilmiştir. Don Nehri, **ulaşım kanalı** ile Volga'ya bağlanır.

Bu kanal, Azak ve Karadeniz'i güneye, Hazar Denizi'ni doğuya ve Baltık Denizi'ni kuzeye bağlayan önemli bir su yolu oluşturmuştur.

Avrupa'nın akarsu bölgeleri

ATLANTİK HAVZASI

Atlantik Okyanusu havzası, Atlantik Okyanusu'na ve kıyı denizlerine akan tüm akarsuları kapsar. Bunlar: **İber** ve **İskandinav Yarımadası** akarsuları, **Merkezi Fransız Masifinden** akan nehirler ve **Büyük Britanya** ile **İrlanda** adalarından gelen nehirlerdir. Bu havzadaki nehirler su bakımından zengindir ve yıl boyunca var olan yüksek yağış

Tablo 4: Avrupa'nın havza bölgelerindeki nehirlerinin hidrolojik özellikleri

Havza	Maksimum akış (sezo nunda)	Asgari akış (sezonunda)	Su rejimi (beslenme)
Artik	Yaz	Kış	Kar – Buz
Atlantik	Eşitlenmiş	Eşitlenmiş	Yağmur
Akdeniz	Kış	Yaz	Yağmur
Hazar	İlkbahar	Kış	Kar - Yağmur

miktarları nedeniyle sabit bir akışa sahiptir. İber Yarımadası'nın bu havza alanına ait en ünlü nehirleri şunlardır: **Douro, Migno, Tahoe, Guadiana, Guadalquivir ve diğerleri**. Tüm bu nehirlere, yapay göller ve hidroelektrik santralleri inşa edilmiştir. Bu havza alanına dökülen diğer büyük nehirler ise **Sena, Loire ve Gironde**'dir. Kuzey Denizi'ne ise **Rayna, Weser, Laba, Thames** ve diğer nehirler dökülmektedirler.

Bu nehirler, endüstriyel ve tarımsal malların taşınması açısından büyük trafik önemine sahiptir. Baltık Denizi'ne dökülen nehirler **Odra, Wisla, Nemen, Batı Dvina ve Neva**'dır. Bunlar, kışın genellikle donarlar ve bu da trafiği zorlaştırır. Okyanusun hemen önünde, Atlantik havzası alanındaki nehirlerin çoğu, **haliçlere** sahiptirler.

KUZEY BUZ DENİZİ HAVZASI

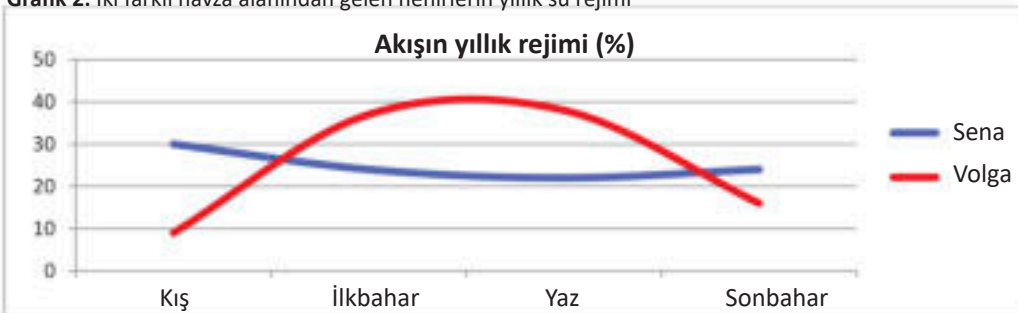
Kuzey Dvina ve Peçora nehirleri buraya aittir. Yılın çoğunda bu nehirler donmuş durumdadır. Maksimum akış yaz ayları, minimum akış ise kış ayları boyunca gerçekleşir. Her iki nehir de geniş tayga orman kuşaklarından geçtiği için, yazın kereste ve diğer yapı malzemelerini taşımak için ulaşım yolları olarak kullanılırlar.

HAZAR GÖLÜ HAVZASI Hazar Denizi havzası, **Volga** ve **Uralların** yanı sıra diğer küçük nehirlerin aktığı tek kapalı havza alanıdır. Bu havzadaki akarsular, kar beslemesi nedeniyle ilkbaharda maksimum su seviyelerine ulaşırlar.

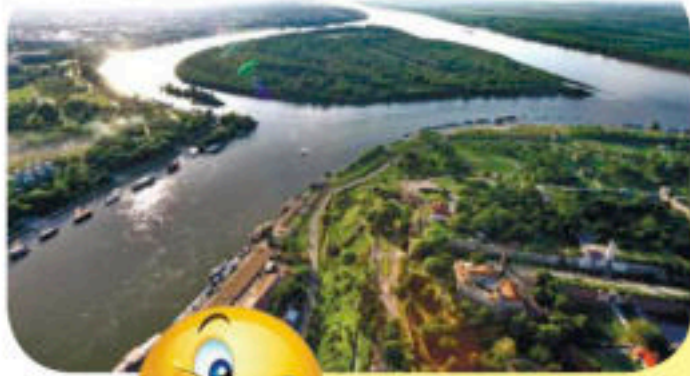
Volga, Avrupa'nın en uzun ve su açısından en zengin nehridir (3700 km). 4 denizi birbirine bağlayan uzun bir seyir yolu oluşturan **kanallarla** diğer nehirlerle bağlanır. Volga'nın büyük bir hidroelektrik gücü var, üzerine pek çok yapay göl ve hidroelektrik santrali inşa edilmiştir. Dökülmesi sırasında, Volga büyük bir delta oluşturur.

Avrupa akarsularının ekonomik önemi büyüktür. Ulaşım yolları olarak kullanılmaları yanında, sulama ve hidroelektrik elde etmek için de kullanılırlar. Daha büyük akarsular, **ulaşım kanallarıyla** birbirine bağlanır.

Grafik 2: İki farklı havza alanından gelen nehirlerin yıllık su rejimi

Sava'nın Tuna Nehri'ne akışı

Tuna, batıdan doğuya doğru akan, Avrupa'nın tek büyük nehridir. Almanya'daki Şvartvald dağından (deniz seviyesinden 1078 metre yükseklikte) kaynaklanmaktadır. 2859 km'lik bir uzantıyla güneydoğu yönünde akar ve Karadeniz'e dökülür. Orta ve Doğu Avrupa'nın birçok ülkesinden geçer, onlar: Almanya, Avusturya, Slovakya, Macaristan, Hırvatistan, Sırbistan, Bulgaristan, Romanya ve Ukrayna'dır. Birkaç başkentten de geçer, onlar: Viyana, Bratislava, Budapeşte ve Belgrad'tır.

Daha fazla bilgi için:

- Avrupa genelinde yapay kanallarla birbirine bağlanan gezilebilir nehirler sayesinde, birçok ülkenin ekonomisi için önemli olan bir iç nehir su yolu oluşturuldu. Böylece, Ren Nehri boyunca, Tuna-Mayna-Rayna kanalı ve Tuna Nehri boyunca, Karadeniz ve Kuzey Denizi birbirine bağlıdır.
- Rayna nehri, sanayileşmiş Almanya için trafik açısından büyük önem taşımaktadır. Nehir ağzından İsviçre'nin Basel şehrine kadar ulaşım açıktır. Böylece, Orta Avrupa ülkesi olarak İsviçre, denize erişim ve "dünya" ile su üzerinden bağlantı kurma fırsatına sahiptir.

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Avrupa'nın hidrografik harita atlası yardımıyla, mavi çizgiler ile işaretli nehirlerin isimlerini kurşun kalemle yazmaya çalışın. Görev çiftler halinde çalışmak için uygundur!

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Büyük Avrupa nehirlerinin nehir yatakları, nehir kanalları ve nehir ağzlarına Google Earth aracılığıyla uzaktan izleme gerçekleştirin! Sınıfta olası bir grup tartışması için görüşlerine dayanarak bazı ortak özellikleri ayır!
- Tuna Nehri boyunca Google Map aracılığıyla sanal bir gezi yapın ve geçtiği Avrupa ülkelerinin bir listesini yapın!

AVRUPA'DA GÖLLER

Etkileşimli giriş tartışması:

- Dünyadaki durgun suların hangileri olduğunu hatırlayın!
- Havzalarının kökenine göre ne tür göller vardır?
- Göllerin ekonomik önemi nedir?

Avrupa kıtası göl sayısı açısından zengindir. Türüne, yani göl havzasının kökenine göre, göller: **tektonik, buzul, karstik, nehir ve yapay göllere** ayrılırlar.

TEKTONİK GÖLLER Havzası tektonik yolla oluşmuş olan, birkaç milyon yıllık eski göllerdir. Bu türdeki göllerin Avrupa ve dünyadaki en büyüğü **Hazar Gölü**'dür ve 371.000 km²'lik bir alanı kaplamaktadır. Hazar Gölü, eski bir denizin bir kalıntısıdır ve bu nedenle suyu tuzludur. Bu göl, deniz seviyesinden 28 metre altındadır. Orta Avrupa'daki en büyük tektonik göl Macaristan'daki **Balaton Gölü**'dür (592 km²). Balkan Yarımadası'nın orta kısımlarında önemli sayıda tektonik göller bulunmaktadır, onlar: **Ohri, Prespa, Doyran, Ostrov, Kostur Gölleri** ve diğerleridir.

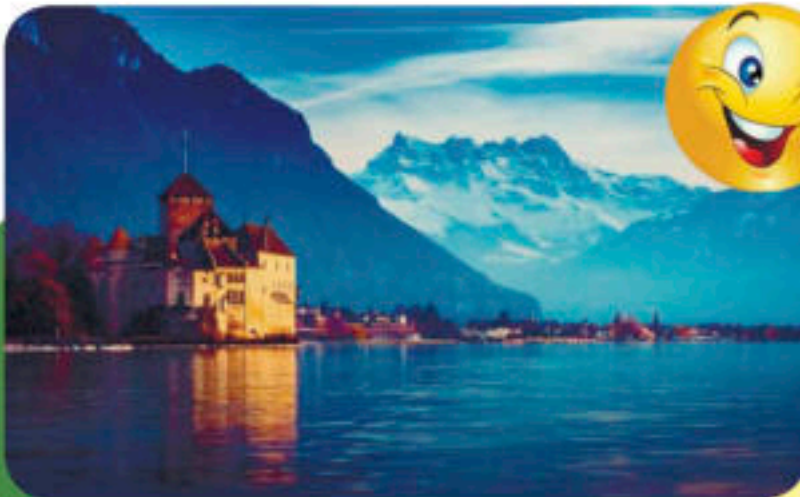

Doyran Gölü

Tablo 5: Avrupa'nın alanlarına göre en büyük gölleri

Göl	Hazar	Ladoga	Onega	Venern	Vetern	Melarn
Yüzölçümü (km ²)	371.000	18.400	9.720	5.545	1.886	1.163

BUZUL GÖLLER Havzaları, buzul çağı boyunca kalın buzullarla kaplı olan ovalarda ve dağlarda buzul erozyonunun ürünü olan daha genç göllerdir. En büyük sayıda buzul gölü **İskandinav ve Fin Yarımada**larında bulunmaktadır. Bu bölgede 60.000'in üzerinde buzul gölü vardır. Özellikle bu göller açısından ünlü olan ülke Finlandiya'dır (göller ülkesi).

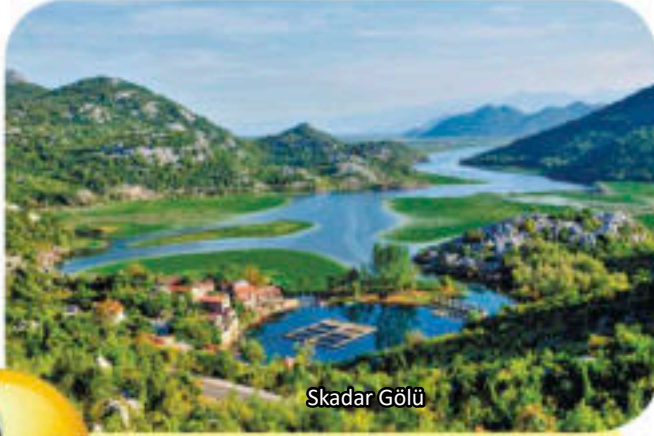

Cenevre Gölü

Cenevre Gölü, tüm Alp gölleri arasında en büyüğüdür ve güneydoğu ucundan ona dökülen ve güneybatıdan çıkan Rhone Nehri ile birlikte geniş bir hilal oluşturmaktadır. Göl en geniş kısmında 14 km genişliğinde olmasına rağmen, kuvvetli rüzgarlar denizlere ve anakaraya özgü daha güçlü fırtınalara neden olabilir. Gölün kuzey sahili yoğun bir nüfusa sahiptir ve en önemli şehirleri Cenevre ve Lozan'dır. Göl kıyısı boyunca güneye bakan yamaçlar, İsviçre'nin en büyük şarap üretim alanlarıdır.

Kuzey Avrupa'nın en büyük buzul gölleri: **Ladoga, Onega, Venern, Mellarn, Vetern** ve diğerleridir. Alp-ler, Dinaridler, Rodoplar, Karpatlar gibi yüksek dağlarda da buzul gölleri vardır. En güzel buzul gölleri Alpler'de bulunur. Aralarında en ünlüleri: **Cenevre, Bodan, Zürih, Bled, Bohinj, Como** ve diğer göllerdir. Balkan Yarımadası'ndaki daha küçük buzul göller ise Rila, Pirin, Şar Dağı, Baba ve diğer dağlarda bulunur.

Skadar Gölü

Skadar Gölü, Karadağ ve Balkan Yarımadası'nın en büyük gölüdür. Gölün yüzeyi 369.7 km²'dir (221.8 km²'si Karadağ'a ve 147.9 km²'si Arnavutluk'a aittir). Vranjina'dan İşkodra'ya olan uzunluğu 40 km'dir, genişliği ise bazı yerlerde 14 km'ye kadar uzanır.

Derinliği 4 ila 6 metredir ve batı kıyısına doğru daha fazla derinleşir. Göl, mevsimine göre büyüklüğünü değiştirir ve birçok nehirden su alır. Boyana Nehri gölden akar ve Adriyatik Denizi'ne dökülür.

KARSTİK GÖLLER Karstik göller, kireçtaşı ve karstik bölgelerde bulunurlar. Çoğu Balkanlar'daki Dinarik sıradağlarında yer alırlar. Bu tür göllerden daha büyük olanları, **Skadar Gölü** (370 km²) ve **Vrana Gölü**'dür. Avrupa'nın en derin gölü olan Hırvatistan'daki **Kızıl Göl** de, kökenine göre karstik göllere aittir.

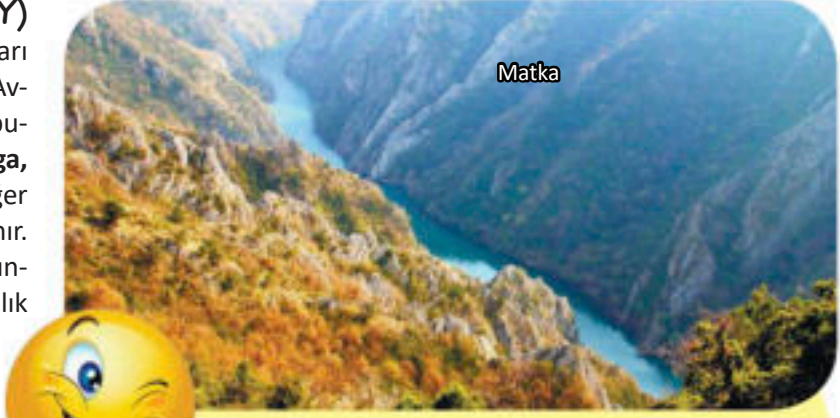
NEHİR GÖLLERİ Nehir gölleri, kireçtaşı alanlarından akan nehirlerin nehir yataklarının heyelanlar tarafından doğal olarak bölünmesi veya kireçtaşı bariyerlerinin birikmesiyle meydana gelirler. Bunlar, örneğin, **Plitvice Gölleri** ve Hırvatistan'daki **Krka Nehri** ve Bosna Hersek'teki **Pliva Nehri** boyunca uzanan göllerdir. Nehir yataklarından taşan büyük düz nehirlerin (Volga, Tuna, Dinyeper v.b.) etrafında, nehir akışı ile temasını kaybeden periyodik ve yakalıcı havuzlar **-göller** meydana gelir. Denizlere girişin önünde kum duvarlar biriktiren nehirler, göller - **limanlar** oluştururlar. Çoğunlukla Kara Deniz ve Azak Denizlerinin kollarının birleştiği yerde bulunurlar.

Plitvice Gölleri

SUNNİ (YAPAY)

GÖLLER insanların ihtiyaçları için inşa edilmiş göllerdir. Avrupa'daki çeşitli nehirlerde bulunurlar, en büyüklerine **Volga, Tuna, Dinyeper, Don** ve diğer nehirlerin çevrelerinde rastlanır. Yapay göllerden gelen su, çoğunlukla sulama, elektrik, balıkçılık ve turistik amaçlı olmak üzere birçok amaç için kullanılır. Avrupa'nın en büyük yapay gölleri Volga Nehri üzerine inşa edilmiştir, onlar da: **Kuybişev Gölü, Ribin ve Volgograd**'tır.

Matka — Birikimi 1938 yılında inşa edilmiş olan, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin en eski sunni gölüdür. Treska nehrinin bir barajla bölünmesi ve Matka kanyonunda yapay bir birikim yaratılmasıyla elde edilmiştir.

Daha fazla bilgi için:

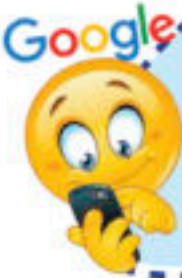
- Avrupa'daki doğal göller arasında volkanik kökenli ve volkanik bir kraterde bulunan az sayıda göl vardır. Bu türdeki göller Fransa ve İtalya'da bulunurlar (ör.Albano Gölü). Nesli tükenmekte olan göllerin kalıntıları gibi, Avrupa kıtasında birçok bataklık gölleri de vardır.
- Avrupa'daki en büyük yapay göl olan Kuybişev Gölü, ülkemiz topraklarının yaklaşık dörtte birini kaplayacak büyüklüktedir.
- Kırmızı (300 m), Ohri (294 m) ve Hazar (211 m) gölleri, Avrupa'nın en derin üç gölüdür.

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Avrupa'da en fazla göle sahip olan ülke hangisidir?
- Avrupa'nın en büyük tektonik ve buzul gölü hangisidir?
- Soldaki gölleri, sağdaki ait oldukları türle bağlayın:

a) Balaton g.	Buzul
b) Skadar g.	Tektonik
c) Ladoga g.	Nehir Gölü
d) Plitvice g.	Karstik

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Google Earth veya Google Map aracılığıyla şu gölleri bulun: Ladoga, Onega, Venern, Melarn, Vetern, Cenevre, Boden, Zürih, Bled, Bohiny, Komo, Skadar ve Plitvice Gölleri. Hangi ülkelere ait olduklarını ve ekonomik olarak nasıl kullanıldıklarını öğrenin!
- Google Map aracılığıyla Tuna, Dinyepar ve Drava nehirleri boyunca sanal bir seyahat yapın ve fark ettiğiniz yapay göllerin listesini oluşturun!

Önemli terimler:

- **Nüfus;**
- **Nüfus yoğunluğu;**
- **Doğal artış;**
- **İrk grupları;**
- **Halklar;**
- **Dil grupları;**
- **Din;**
- **Adet;**
- **Gelenek;**
- **Kültür;**
- **Bölge;**
- **Devlet;**
- **Başkent;**
- **Cumhuriyet;**
- **Krallık;**
- **Prenslük.**

Avrupa devletlerinin bayrakları

KONU II: AVRUPA'NIN SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİ VE BÖLGESEL BÖLÜNÜMÜ

AVRUPA NÜFUSUNUN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	36
AVRUPA'DAKİ NÜFUSUN DİNİ, DİLİ VE ÇEŞİTLİLİĞİ.....	39
AVRUPA'DAKİ NÜFUSUN KÜLTÜRÜ, GELENEKLERİ VE ADETLERİ	42
AVRUPA'DA YERLEŞİMLER.....	45
AVRUPA'NIN BÖLGESEL VE SİYASİ DAĞILIMI ...	48

AVRUPA NÜFUSUNUN GENEL ÖZELLİKLERİ

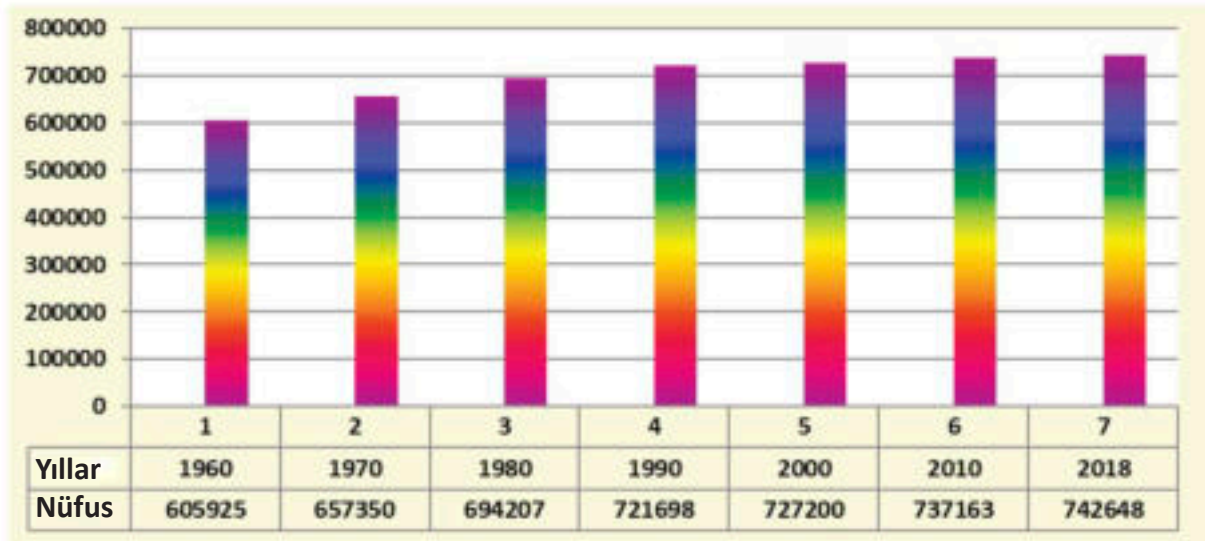
Etkileşimli giriş tartışması:

- Bir yerde veya ülkede yaşayanların sayısının neye bağlı olduğunu hatırlayın ve cevaplayın!
- 'Eski kıta'da hangi ırklar vardır?
- Avrupa tarihinde kıtaya yerleşen ilk yerliler nereden gelmiştir?

Yaklaşık 743 milyonluk nüfusu ile Avrupa, dünyadaki kıtalar arasında üçüncü yeredir ve dünya nüfusunun onda biri bu kıtada yaşamaktadır. Eski kıta, ekonomik, sosyal ve askeri-politik değişimlerin nüfus sayısında sık ve şiddetli değişikliklere neden olduğu çalkantılı bir tarihten geçmiştir. İlk Avrupa halkları Asya anakarasından gelmiştir. Büyük coğrafi keşiflerin ardından Avrupa, milyonlarca insanın fethetmeye ve 'Yeni Dünya' ya yerleşmeye yönlendirildiği büyük bir göç alanına dönüşmüştür.

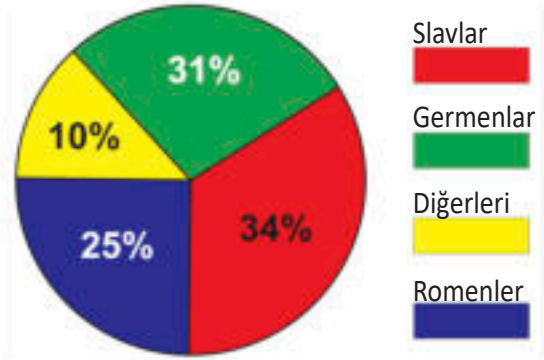
DOĞAL ARTIŞ Avrupa ve genel olarak gelişmiş dünya, özellikle XX. yüzyılın son on yıllarından günümüze kadar düşük doğal artışa sahip demografik bir alandır. Düşük yenidoğan oranı (**doğum oranı**) ve düşük ölüm oranı (**ölüm oranı**) birbirine yakınlaşmış olup, son yirmi yılda binde 1'in altına sürmektedir (<1%) bu durum, Avrupa nüfusunda düşük bir **doğal artış** neden olmuştur. Hatta; Ukrayna, Bulgaristan, Macaristan gibi bazı Avrupa ülkelerinde negatif doğal artış vardır, yani bu ülke nüfusları sayıca artacak yerde, azalıyor. Bu demografik eğilimin ana faktörleri ise şunlardır: istikrarlı ekonomik koşullar ve sağlık koşulları ile nüfusun eğitim ve kültürel düzeyi. Bunun sonucu olarak ise, yaşlı nüfus sayısında bir artış yaşanmaktadır ve böylece işgücü eksikliği de ortaya çıkmaktadır. Gelecekte yaşanan bu durum doğrultusunda, Avrupa'da nüfusun azalması- **nüfus azalması (depopülasyon)** yaşanması beklenebilir.

Grafik 1: Avrupa nüfusunun sayısal hareketliliği

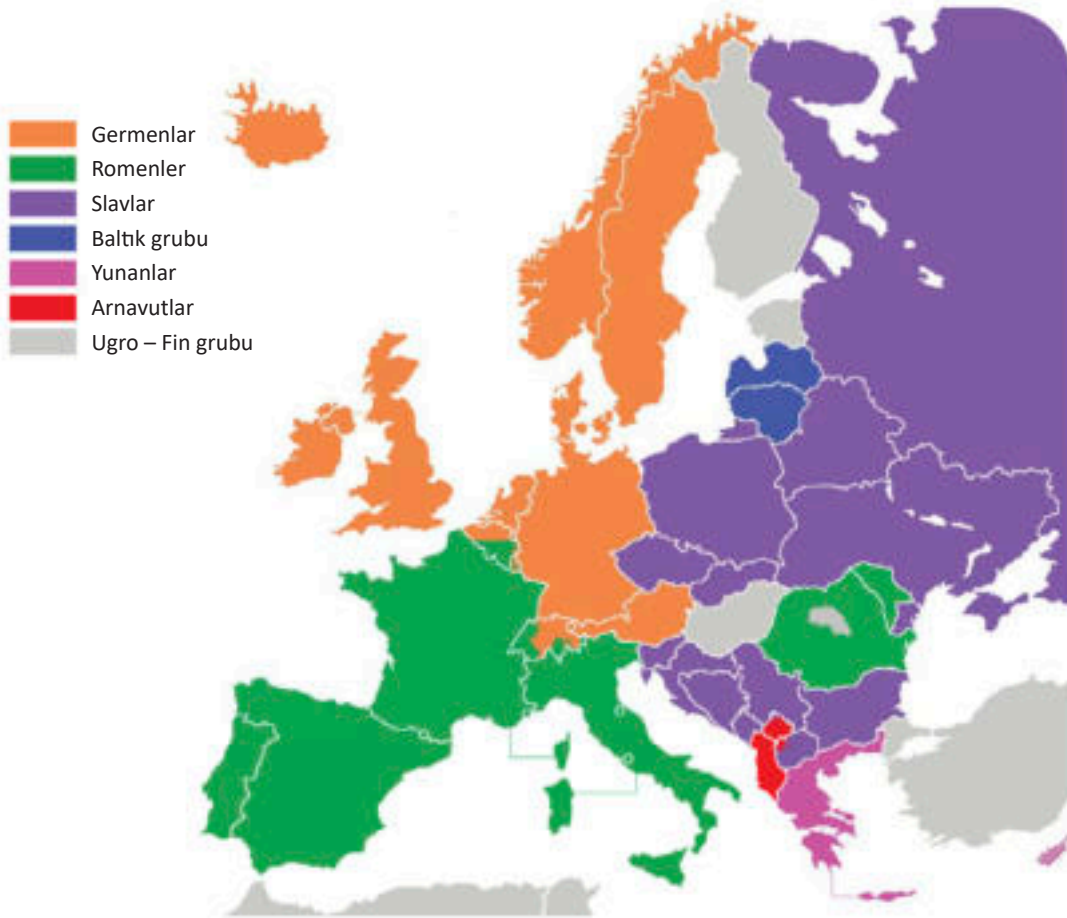

NÜFUS YOĞUNLUĞU Nüfus yoğunluğu açısından Avrupa, 1 km²'de ortalama 74 kişi ile nüfus yoğunluğu en yüksek ikinci kıtadır. Bu kıtanın nüfusu her yere eşit dağılmış değildir. Yoğunluk her şeyden önce, ekonomik yaşam koşullarına olduğu kadar doğal-coğrafi koşullara da bağlıdır. Avrupa'da en yoğun nüfuslu alanlar, endüstriyel bölgelerdir. Bunların arasında en ünlüleri: **Ruhr ve Saarland, Silesia, Ren Vadisi** ve diğerleridir. Bu bölgelerde birbirine bağlı olan büyük şehirler vardır. Nüfusun yoğun olduğu alanlara, **Büyük Britanya, Fransa, Rusya, Belçika** ve kuzeybatı **İtalya**'daki kömür madenleri çevreleri de dahildir. Ayrıca nehir vadileri, verimli ovalar ve havzalar da Avrupa'nın en yoğun nüfuslu bölgeleri arasındadır. Nüfusun en yoğun olduğu ülke, 1 km²'de 395 kişi nüfusuyla Hollanda'dır. Avrupa'da, kuzey bölgeleri en az nüfus yoğunluğuna sahip olan bölgelerdir. Oradaki iklim koşulları yaşamaya uygun değildir. Bunlar polar ve subpolar bölgelerdir. Burada nüfus çok seyrek ve 1 km²'de birkaç kişi civarında seyretmektedir. Nüfus yoğunluğu aynı zamanda kıtanın güney ve doğu kesimlerinden, ekonomik olarak daha gelişmiş olan orta ve batı kesimlerine doğru yapılan nüfus göçlerine de bağlıdır.

Grafik 2: Avrupa'daki etnik grupların yüzdelik temsili

IRKLAR VE HALKLAR Avrupa'nın nüfusu çoğunlukla beyaz ırktan olup, az sayıda sarı ırka ait halklar da vardır. Avrupa'daki beyaz ırka ait halklar (etnik kökenler) üç ana gruba aittir: **Slavlar, Germanlar ve Romenler.**

Avrupa halkları haritası

Slavlar, kıtanın toplam nüfusun %34'ünü oluştururlar ve Avrupa'nın en büyük halk grubunu temsil ederler. Doğu, Orta ve Güney Avrupa'da yaşarlar. Slav halk grubuna dahil milletler: **Makedonlar, Sırplar, Hırvatlar, Slovenler, Karadağlılar, Boşnaklar, Ruslar, Belaruslar, Ukraynalılar, Polonyalılar, Çekler, Slovaklar, Bulgarlar ve Lusatlı Sırplar'dır.**

German ulus grubu, %31 ile Avrupa'nın en kalabalık ikinci grubudur. Germanlar kuzey ve orta Avrupa'da, Britanya Adaları'nda ve başka yerlerde yaşarlar. German halkları: **Almanlar, İngilizler, İsveçliler, Hollandalılar, Norveçliler, Danimarkalılar ve Avusturyalılar'dır.**

Romenler Avrupa toplam nüfusunun %25'ini oluştururlar. Bu halklar Apenin'lerin büyük bir kısmında ve İber Yarımadası ile Batı ve Doğu Avrupa'nın diğer bölgelerinde yaşarlar. Bu halk grubuna şunlar girmektedir: **Fransızlar, İspanyollar, İtalyanlar, Portekizliler ve Romenler.** Üç temel grubun dışında, **Yunanlılar, Arnavutlar, Basklar** ve diğerleri de ayrı gruplar olarak öne çıkarlar.

Avrupa'daki sarı ırkın temsilcileri ise **Finliler, Macarlar, Türkler, Tatarlar** ve diğerleridir.

Daha fazla bilgi için:

- Günümüz Avrupa halkları, geçmişte eski kabileler ve halklar arasında uzun süredir devam eden etnogenetik karışım, kaynaşma ve asimilasyon sonucu oluşmuştur. Böylece, Romen grubunun halkları Keltler, İberler, Gotlar, Galyalılar, Etrüskler, Romalılar ve diğerlerinden miras kalan bölgelerde yaşamaktalar.
- Avrupa'da kendi devletlerini kuramayan ve başka bir ulusun, daha doğrusu başka bir milletinde devlet toprakları arasında entegre şekilde yaşayan daha küçük etnik gruplar vardır. Bunlar: Katalanlar, Basklar, Ulahlar, Lusatyalı Sırplar, Romanlar ve diğerleridir. Dünya medeniyetinin beşiği olan Avrupa'nın geleceği, savaşlarda ve bölünmelerde değil, "küçük" ve "büyük" uluslar mozaiğini tek bir aile olarak sınırlar ve ayrım gözetmeksizin birleştirmektedir.

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Avrupa'da nüfusun doğal artışı nasıldır?
- Avrupa'nın en yoğun ve en seyrek nüfuslu bölgeleri hangileridir?
- Avrupa'daki hangi halklar sarı ırktandır?
- Soldaki terimleri, sağdaki karşılık gelen terimlere bağlayın:

a) Norveçliler	Özel Halklar
b) İspanyollar	Slavlar
c) Ruslar	Almanlar
d) Arnavutlar	Romenler

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Avrupa nüfusunu ırk ve etnik kökene göre ayrı satır ve sütunlarda sınıflandıran bir programda (Excel) bir tablo hazırlayın!
- Avrupa'nın yoğun nüfuslu bölgelerine Google Map aracılığıyla bir göz atın ve o bölgelerdeki ünlü büyük, milyonluk şehirleri öğrenin!

AVRUPA'DAKİ NÜFUSUN DİN VE DİL AİDİYETİ VE ÇEŞİTLİLİĞİ

Etkileşimli giriş tartışması:

- Sosyal bir fayda olarak dilin anlamını tartışın!
- Hangi dilleri ve neden 'dünya dili' olarak adlandırırız?
- Günümüz dünya dinleri nerede ve neden ortaya çıkmıştır?
- Avrupa tarihindeki ilk yerliler nereden gelmiştir?

Dünya kültürünün bir merkezi olan Avrupa kıtası, dil, din ve diğer kültürel değerlerde büyük çeşitlilik barındırmaktadır. Çeşitliliği; ulusların, fetihlerin, göçlerin, savaşların ve daha fazlasının karışımından kaynaklanan uzun tarihsel süreçlerin sonucudur.

DİL ÇEŞİTLİLİĞİ

Avrupa'daki dil mozaïği üç gruptan oluşur: **Hint-Avrupa**, **Ural-Altay** ve **özel**.

HİNT – AVRUPA GRUBU DİLLERİ Hint-Avrupa dil grubu, Avrupa'da en yaygın olanıdır ve **Slavca**, **Germenice**, **Romence**, **Keltçe**, **Baltık dili** dalı ve **özel diller** bu gruba dahildir.

Slav dilleri üç alt dala ayrılır: **doğu** (Rusça, Belarusça, Ukraynaca); **batı** (Çekçe, Slovakça, Lehçe, Lusat-Sırpçası) ve **güney** grubu (Makedonca, Sırpça, Bulgarca, Slovence, Boşnakça, Hırvatça ve Karadağca).

Germen dil grubu şunlardan oluşur: **İngilizce**, **Almanca**, **Danimarkaca**, **İsveççe**, **Hollandaca**, **Norveççe** ve diğer diller.

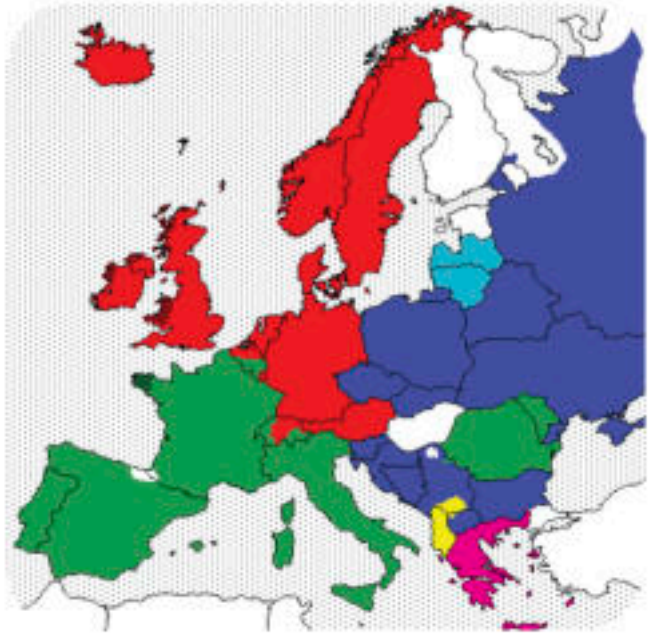
Romen grubu dilleri Avrupa'nın güney kesimlerinde kullanılmaktadır. Bunlar: **İtalyanca**, **Fransızca**, **İspanyolca**, **Portekizce** ve **Romence**'dir.

Kelt dil grubu, **Brittany Yarımadası**, **İrlanda**, **İskoçya**, **Galler** ve **Man Adası** da dahil olmak üzere, Batı Avrupa'da kullanılan eski Hint-Avrupa dillerinden oluşur.

Baltık dilleri Slavcaya yakındırlar ve şunlardan oluşurlar: **Letonca** ve **Litvanyaca**.

Avrupa'daki **özel** Hint - Avrupa dilleri ise **Yunanca** ve **Arnavutça**'dır.

URAL – ALTAY GRUBU Bu diller geçmişte Asya'dan göç eden halklar tarafından getirilmiştir. Bunlar, **Türkçe** ve **Hunca-Fince** dilleridir (**Macarca**, **Fince**, **Estonca** ve **Laponca**).

■ Germence	■ Kelt dilleri	■ Yunanca
■ Romence	■ Baltık	■ Arnavutça
■ Slavca	■ Hint – Avrupa Grubundan olmayan	

Avrupa'da dillerin haritası

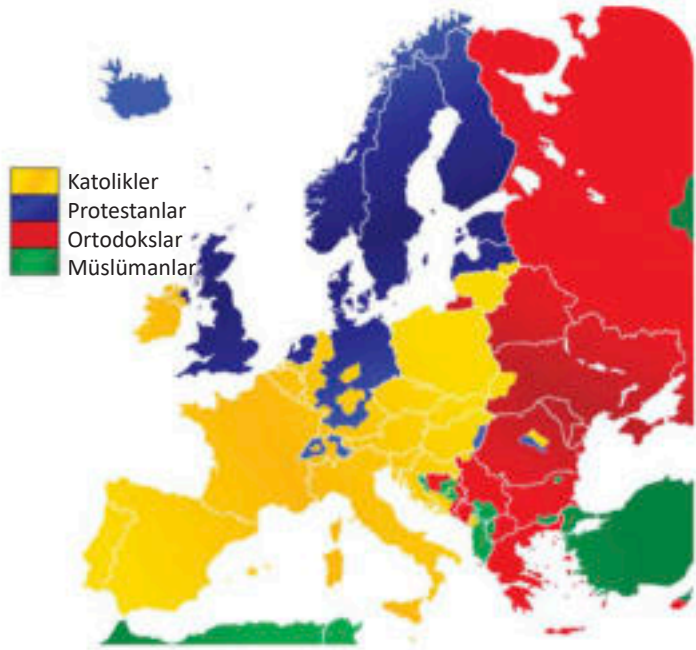
ÖZEL DİLLER Avrupa'da hiçbir dünya dil ailesine ait olmayan özel bir dil, kuzey İspanya ve güneybatı Fransa'da (Biscay Körfezi) kullanılan **Bask** dilidir.

DİN Avrupa'daki dini çeşitlilik; en çok inanan sayısı olan **Hristiyanlık** ve Avrupa'daki inananlarının daha az sayıda olduğu **İslam** dinlerinden oluşmaktadır.

HİRİSTİYAN DİNİ Avrupa'da en çok inananlara sahip dini gruptur. 1054'te Hristiyan kilisesi ikiye bölünmüştür: **Batı - Roma Katolik Kilisesi** ve **Doğu - Ortodoks Kilisesi**.

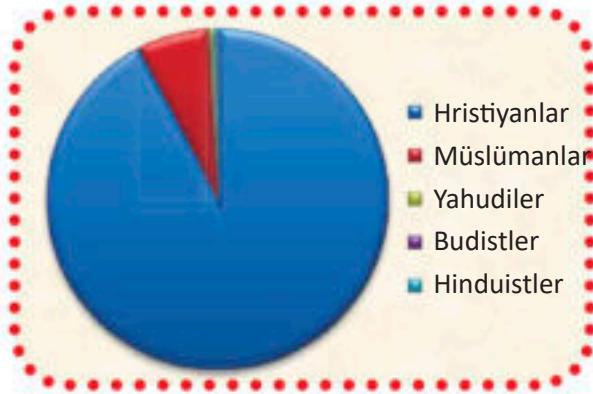
Katolik kilisesi, Vatikan merkezlidir ve en çok **İtalya, Fransa, İspanya, Portekiz, Hırvatistan, Slovenya, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan** ve diğer ülkelerde temsil edilmektedir.

Ortodoks kilisesi, en çok inananlara **Rusya, Beyaz Rusya, Ukrayna, Romanya, Sırbistan, Bulgaristan, Yunanistan** ve **Kuzey Makedonya** gibi ülkelerde sahiptir.

Avrupa'da dinlerin yaygınlığı

Grafik 3: Avrupa'da dini inançlar

Protestanlık, 16. yüzyılda Roma Katolik Kilisesi'nden ayrı bir din olarak ayrılan dini bir öğretilerdir. Bugün Protestanlar; **Birleşik Krallık, Almanya, İsveç, Norveç, Danimarka** ve diğer ülkelerde yaşıyorlar.

İSLAM Avrupa'da İslam, daha VIII. yüzyıldan Araplar tarafından empoze edilmeye başlanmıştır. Bugün daha çok Balkan Yarımadası'nda mevcuttur ve Türk İmparatorluğu dönemine uzanmaktadır. En çok **Arnavutluk, Bosna Hersek, Kosova** gibi ülkelerde ve **Türkiye'nin Avrupa kısmı** mevcuttur.

Eski kitanın dini mozağine, daha az sayıda üyesi olan **Yahudilik, Budizm** ve diğerleri de dahildir.

Alaca Camii – Kalkandelen
Kalkandelen şehrindeki Pena Irmağı'nın sağ kıyısında yer alan bu cami, bahçesindeki yıkılmış türbe ile birlikte, XV.

yüzyılda inşa edilmiştir. Cami, iç ve dış çizimleriyle dikkat çekmektedir. Gostivar'a giden ana yoldan görülebilen güney tarafı özellikle ilgi çekicidir. Caminin yakınında, günümüzde sanat galerisi olan kullanılan korunmuş bir hamam ve ilginç bir kent bütünü temsil eden eski konaklar da bulunmaktadır. Camii, yapılan koruma-restorasyon çalışmaları ile eski görünümü ve güzelliğine kavuşmuştur.

Daha fazla bilgi için:

- Antik çağda Balkan Yarımadası'nda nesli tükenmiş veya asimile olmuş çok sayıda halk, bilimde Paleo-Balkan dilleri olarak bilinen eski Hint-Avrupa dillerini kullanıyordu. Eski Makedonlar, İllirler, Trakyalılar, Peonlar, Daçyalılar ve diğerleri bu dili kullanırdı.
- İnananların (teistlerin) aksine, birçok Avrupa ülkesinde bazı vatandaşlar kendilerini ateist olarak ilan eder. Onlar tanrının varlığını kabul etmezler ve dini bayramları kutlamazlar. Avrupa'daki ateistlerin daha yüksek yüzdesi Fransa, Estonya, Hollanda, Çek Cumhuriyeti, Belçika ve Almanya'da bulunur.

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Hangi diller Germen dil grubuna aittir?
- Batı ve kuzey Avrupa'da hangi dinler temsil ediliyor?
- Avrupa'nın dini haritasının analizine dayanarak, iki tarafın ilgili terimlerini birbirine bağlayın:
 - a) Fransa Müslümanlar
 - b) İsveç Ortodoks
 - c) Romanya Katolikler
 - d) Kosova Protestanlar
- Doğru ya da yanlış? (Doğru yanıtı şu sembole işaretleyin: v veya X):
 - a) Rus dili Slav grubundadır
 - b) İtalyan dili Germen grubundadır
 - c) Macarlar ağırlıklı olarak Katoliktir
 - d) Portekizliler ağırlıklı olarak Ortodoks'tur

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Diğer kıtalarda hangi Avrupa dillerinin en yaygın olduğunu araştırın ve bulun. - Bu ülkeler hangileridir?
- İnternet arama motorları aracılığıyla, Avrupa'da en çok kabul gören dinlerin Avrupa dışındaki hangi ülkelerde de yaygın olduklarını araştırın.

AVRUPA'DAKİ NÜFUSUN KÜLTÜRÜ, GELENEKLERİ VE ADETLERİ

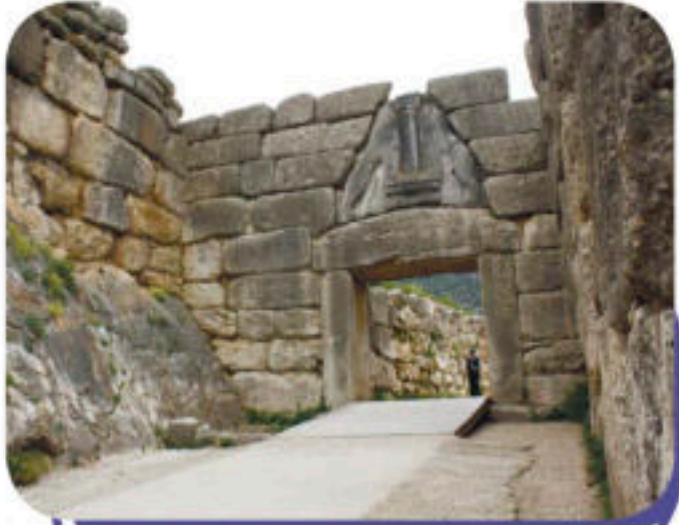
Etkileşimli giriş tartışması:

- *Kültür derken neyi kastettiğimizi hatırlayın ve cevaplayın.*
- *En yakın çevrenizdeki bazı gelenekleri anlatın!*
- *Hangi halay ve dansları biliyor ve oynayabiliyorsunuz?*

Avrupa, dünya kültürünün beşiğidir. Avrupa'nın dünya mirasına bıraktığı en büyük faydalar şunlardır: **Latin ve Kiril alfabesi**, **dünya dillerinin çoğu**, **felsefenin ortaya çıkışı**, **bilim ve sanatın gelişimi** vb.

ANTİK KÜLTÜRLER Avrupa anakarası birçok eski uygarlığa ve kültüre ev sahipliği yapmıştır ve onlar yeni çağdan yüzyıllar öncesine dayanırlar. Bunların arasında eski **Yunanlıların** ve **Romalıların** kültürleri öne çıkıyor.

Miken (Mycenae) kültürü, Avrupa topraklarında yüksek gelişim gösteren ilk kültürdür. O dönemden kalma yapı kalıntıları bize bu kültürü anlatıyor. Bu yapılardan biri Miken Akropolü'ndeki Aslanlı Kapı'dır. Bu kültürden eski şehirlerde, çeşitli silah-

Miken (Mycenae)'deki Aslanlı Kapı

Avrupa'nın en değerli kültürel mirası olarak alfabelerin dağılımı

lar, altın ve gümüşten yapılmış takılar, vazolar, Yunan harfli tabletler gibi farklı nesnelere bulunmuştur. Şair **Homeros'un** yazdığı iki ünlü destan, **İlyada** ve **Odysseia** da bu döneme aittir. Antik Yunanistan, tarihte **tiyatro eserlerinin** ortaya çıktığı ilk ülkedir. Bunlar **trajediler ve komedilerdir**.

Lejant:

- Latince
- Kirilce
- Kirilce ve Latince
- Yunan yazısı

Roma kültürü, eski Yunan kültürünün etkisi altında gelişmiştir. Roma mimarisini, heykelini ve resmini kalıntılardan tanıyoruz. Bunlar; **yollar, köprüler, su temin sistemleri, halka açık yıkanma alanları veya termal kaplıcalar, zafer kapıları** ve diğerleridir. Kalıntıların çoğu günümüz Roma'sında korunmaktadır. Orada, 50.000 seyirci alabilecek kapasitede büyük arenaolan **kolezyum (colosseum)** da bulunmaktadır. İçinde gladyatör dövüşleri yapılmış. Romalılar sokaklar, meydanlar, köprüler gibi yerleribüstler ve heykellerle süslemiş. Günümüz **hukukunun** ve **mevzuatının** temelleri de Roma döneminde atılmıştır.

Roma'daki Kolezyum

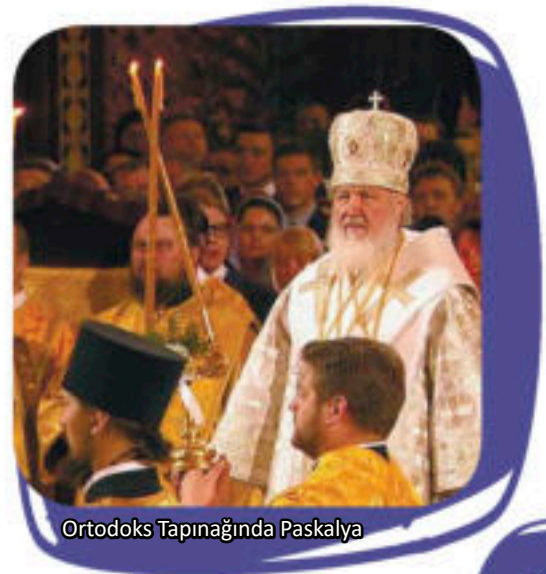
YENİ YÜZYIL VE MODERN KÜLTÜR Büyük coğrafi keşiflerin ardından yeni yüzyılın başlangıcı, Avrupa'nın kültürel çevresinin gelişiminde özel bir bölüm teşkil etmektedir. Yeni toprakların, halkların ve kültürlerin keşfi, bilim ve sanatın uyanışı, sanayi devrimi ve ulusların ulusal uyanışı gibi olaylar, eski kıtada büyük sosyal, ekonomik ve kültürel değişimler getirecektir. Böylece, Avrupa'nın eski temelleri üzerinde, dünyada yeni ufuklar fethedecek olan ve popüler olarak **Batı kültürü** diye bilinen geniş bir sentezde yeni kazanımlar elde edilecektir.

Tablo 1:Avrupa'daki dünya (kültürel) mirasının bir kısmı

Buluşlar	Bilim insanları	Yazarlar	Felsefeciler	Besteciler	Sanatçılar
Buhar makinesi	Tesla	Alighieri	Sokrates	Mozart	Da Vinci
Araba	Nobel	Shakespeare	Plato	Bach	Michelangelo
Teleskop	Newton	Dostoevsky	Aristoteles	Handel	Rembrant
Sinema	Einstein	Pushkin	Ruso	Verdi	Dali
Araba	Lomonosov	Tolstoy	Leibniz	Beethoven	Picasso
Televizyon	Mendeleev	Hugo	Hegel	Wagner	Repin
Dinamit	Galileo	Balzac	Marks	Puccini	Velazquea

GELENEKLER VE ADETLER Avrupa bugün büyük kültürel zorluklarla karşı karşıyadır. Bir yanda muazzam bir **kültürel mirası** varken, diğer yanda yeni değerlerin kabulüne yol açan modern eğilimler var. Sosyolojik anlamda bir "kolektif hafıza" olan gelenek, geçmişin değerlerini besliyor ve bu da yavaş yavaş toplumun ilerlemesine yol açıyor. Modern, küresel değerlerin kabulü ise, ulusların **kültürel kimliklerini** kaybetme riskini getirebilir. Çözüm, muhtemelen modern insanın insani boyutunu garanti altına alan, evrensel ahlaki ve dini değerleri beslemek ve geçmişi "mühürleyen" ve önyargı, şovenizm, bölünmeler ve ayrımcılığa yol açan geleneksel değerleri ortadan kaldırmaktır.

Bugün Avrupa'da birçok **gelenek** ve **görenekler** beslenmektedir. Geleneksel olarak birçok Ortodoks, Katolik veya Müslüman bayramı **kutlanır**. Avrupa halkları arasında; şarkı söyleme, çeşitli karnavallar, spor

Ortodoks Tapınağında Paskalya

Galiçnik Dügünü

yoksullara yardım ettiği gelenek de, özel bir insani boyuta sahiptir. Avrupa ülkelerinde evlilik sırasında, düğünde, nişan yüzüklerini değiştirmede, nikah töreninde kullanılan birçok adetler de vardır. Avrupa'daki halkların gururu, aynı zamanda geleneksel şarkılarının, halk danslarının ve halaylarının, geleneksel kıyafetlerinin, el sanatlarının ve benzerlerinin korunmasıdır.

etkinlikleri, çeşitli **festivaller** ve **yarışmalar** düzenleme gibi önemli gelenekler vardır. Avrupa halkları birçok **adete** de sahiptir. Adetler; bayramları, düğün kutlamalarını, çocukların doğumlarını, cenaze törenlerini ve daha fazlasını kutlamanın - anmanın yollarını ifade ederler. Adetlerde farklılıklar olsa da, bazıları birçok halkın ortak özelliğidir. Örneğin, Ortodoksların **Paskalya** bayramı sırasında yumurta boyama ve Avrupa'daki Hıristiyanların tapınak, manastır ve katedrallerini ziyaret etme adetleri gibi. Müslümanların **Kurban Bayramı** sırasında, varlıklı ailelerin

Daha fazla bilgi için:

- Avrupa'daki çoğu adetin kökleri eski çağlara dayanır. Bazıları bir olayı sembolize eder ve bazıları herhangi bir mantıksal veya bilimsel açıklama olmaksızın önyargıya dayanır. Örneğin Norveç'teki lise mezunları mezuniyet balosu sırasında renkli kıyafetler giyerler. İspanya'da Paskalya'dan önce hataların affedilmesi için pişmanlık törenleri düzenlenir. İngiltere'de Kutsal Cuma günü kuru üzümlü hamur işleri tüketmek gelenekseldir. İtalya'da aynı bayramda, tören sırasında sessiz alay organize etmek adettendir. Polonya'da Paskalya'da inananları sulama adeti de iyi bilinir.
- Avrupa'daki bazı geleneksel halaylar ve danslar, ev sahibi ülke kültürünün bir sembolü düzeyine yükselmiştir. Örneğin: Ülkemizdeki 'Teşkoto', Sırbistan'da 'Uziçkoto', Macaristan'da 'Çardaş', Çek Cumhuriyeti'nde 'Polka', 'Viyana Valsi' ve diğerleri. Bunlardan bazıları UNESCO koruması altındadır!

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Günümüz Avrupa'sındaki alfabeler hangi döneme ve hangi halklara aittir?
- Günümüz Avrupa'sının kültürel zenginliği için hangi kültürler sağlam bir temel oluşturdu?
- Avrupa'da Paskalya ve Ramazan Bayramı gibi önemli dini bayramları kutlama geleneği nasıldır?

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Bazı Avrupa ülkelerinin geleneksel halk kıyafetlerinin resimlerini arayın ve bir albüm hazırlayın! Farkları analiz edin!
- Balkanlar dışındaki bazı halkların halk oyunları ve danslarından video materyalleri izleyin! Bizim bölgemizdekilerle benzerlikleri ve farklılıkları var mı?

AVRUPA'DA YERLEŞİMLER

Etkileşimli giriş tartışması:

- Yerleşim yerlerinin bazı temel özelliklerini hatırlayın ve sayın!
- Kasaba ve köy arasındaki temel farklar nelerdir?
- Herhangi bir eski, antik, Avrupa şehri biliyor musunuz?

Yerleşimler, insan yaşamı faaliyetlerinin sorunsuz bir akışa sahip olması için coğrafi bölgede özel olarak düzenlenmiş yerlerdir ve temelde yaşam yeri, işyeri ve rekreasyon alanı olarak bölünürler. Türüne göre yerleşim yerleri **şehir** ve **köy** yerleşimleri olarak ikiye ayrılır.

ŞEHİR YERLEŞİMLERİ Şehirler, tarım dışı (tarımla uğraşmayan) nüfusa sahip daha büyük yerleşimlerdir ve burada yaşayan nüfus esas olarak **sanayi, trafik, ticaret, sağlık, eğitim, kültür** ve diğer alanlarda faaliyet göstermektedir. Şehirler; büyüklük, nüfus, yaşam tarzı, görünüm vb. açısından köylerden farklılık gösterir.

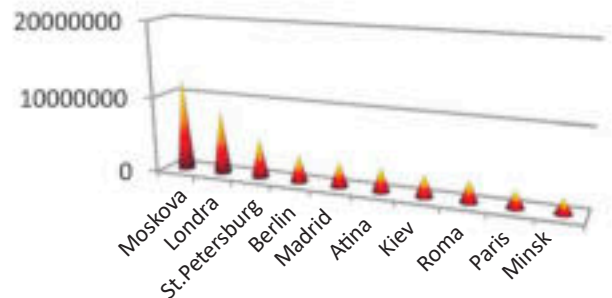
TARİHİ GELİŞİM Avrupa'nın en eski şehirlerinin tarihi antik çağlara kadar uzanmaktadır. Antik çağda büyük bir refah ve etkileyici mimari ihtişamı yaşadılar. En eskileri, **Atina, Thebes, Delphi, Plovdiv, Lizbon, Roma, Zadar** ve diğerleri gibi bazı güney Avrupa şehirleridir. Orta Çağ'da, feodal dönemde, küçük şehirler - kaleler inşa edilmiştir ve yeni yüzyıldaki sanayi devrimi ve kurulan kapitalist ilişkilerle birlikte, Avrupa'da modernize edilmiş sanayi şehirlerinin ortaya çıkmasıyla gerçekleşen hızlandırmış kentleşme süreci ortaya çıkmıştır.

BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE ŞEHİRLER Bir şehrin büyüklüğü nüfusa bağlıdır. Avrupa'daki birçok ülkede, şehir statüsü elde etmek için asgari nüfusun sayısı farklıdır. Bu yüzden birçok ülkede saygı duyulan uzlaşmacı bir çözüm kabul edilmiştir. Bu çözüme göre de, **küçük şehirler** - kasabalar, nüfusu 10 binden az olanlardır. Bu şehirler, çevre köylerin yöneldiği merkezlerdir. **Orta büyüklükteki şehirlerin** nüfusu 10 ila 100 bin arasındadır. Daha geniş alanların merkezleridir ve daha geniş çevreleri etkilerler. **Büyük şehirler**, 100 binin üzerinde nüfusu olan şehirlerdir ve çok geniş bir alanı kaplarlar. Daha küçük şehirler de onlara doğru çekilir. Bir milyondan fazla nüfusu olan şehirler, **milyonluk şehirlerdir**. **Roma**, antik çağlardan beri Avrupa'da milyonlarca kişinin yaşadığı ilk şehirdi. Bugün Avrupa'da birçok milyonluk şehirler var. Bunların en büyüğü: Rusya'da **Moskova** ve Büyük Britanya'da **Londra**'dır.

Tablo 2: Avrupa'nın en büyük şehirleri

Şehir	Nüfus	Ülke
Moskova	11.980.000	Rusya
Londra	8.310.000	Büyük Britanya
St.Petersburg	5.130.000	Rusya
Berlin	3.520.000	Almanya
Madrid	3.205.000	İspanya
Atina	3.070.000	Yunanistan
Kiev	2.848.000	Ukrayna
Roma	2.778.000	İtalya
Paris	2.203.000	Fransa
Minsk	1.920.000	Beyaz Rusya

Grafik 4: Avrupa'nın en büyük şehirleri

Büyükölük olarak milyonluk şehirler; Rusya'da **St.Petersburg**, Almanya'da **Berlin**, İspanya'da **Madrid**, İtalya'da **Roma**, Ukrayna'da **Kiev**, Fransa'da **Paris** ve diğerleridir. Yine milyonluk şehirlerden biri olan **İstanbul**, iki kıtaya dağıldığı için bunların arasında sayılmamıştır. Avrupa'da ki milyonluk şehirlerin çoğu **Rusya, Almanya ve Ukrayna**'da bulunmaktadır.

Paris

Paris, Fransa'nın başkentidir ve aynı zamanda o ülkenin idari, politik, ekonomik, kültürel ve eğitim-bilimsel merkezini temsil eder. Şehir, Ile-de-France bölgesinde, kuzey Fransa'daki Seine nehri'nin kıyısında yer almaktadır. Yılda 45 milyonu aşan turist sayısı ile Paris, dünyanın en çok ziyaret edilen şehridir.

Turistik bölgeler

Sanayi bölgeleri

Avrupa'da yoğun turistik ve endüstriyel kentsel bölgeler

FIZYONOMİ VE FONKSİYON Şehrin fizyonomisi veya görünüşü, rölyef, inşaat zamanı ve şehir planlama yaklaşımı tarafından belirlenir. Bu nedenle Avrupa'da, fizyonomik olarak şu şekilde kategorize edilebilecek farklı dönemlerden şehirler veya kalıntılar vardır: Dar ve asfalt sokaklı ile taş evleri olan **Akdeniz** şehirleri (Malaga, Murcia, Budva); yüksek duvarları ve kaleleri olan **ortaçağ** şehirleri (San Marino, Dubrovnik, Tallinn, York); Alçak binaları olan, verandalı, dar sokaklı ve bezistenli **Türk – Doğu** şehirleri(Saraybosna, Üsküp veManastır çarşıları) ve tabii ki karmaşık altyapı çözümlerine sahip **modern** şehirler. Şehirler genellikle çok işlevli yerleşim yerleri olarak kabul edilir, ancak bazılarında sadece bir veya iki faaliyet hakim olabilir, ve ona göre isimlendirilirler. Örneğin; **endüstriyel** şehir (Manchester, Torino), **turistik** şehir (Venedik, Cannes), **ticari** şehir (Hamburg, Marsilya), **trafik** şehri (Frankfurt, Rotterdam), **idari**şehir (Brüksel, Cenevre) veya diğer **işlevler**.

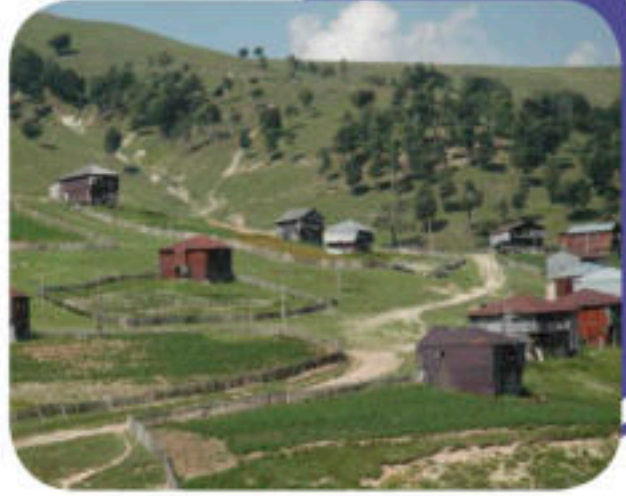
KIRSAL YERLEŞİMLER – KÖYLER Köyler, şehirlerin aksine, insanların çoğunlukla tarım endüstrileriyle uğraştığı daha küçük yerleşim yerleridir. Konumlarına göre **dağ, tepe, düzlük** ve **kıyı köyleri** vardır.

Dağ köyleri, sıkışık – birbirine yakınevlere sahip olan küçük yerleşimlerdir. **Tepe** köyleri, birbirinden uzak birkaç mahalleden oluşurlar. **Hayvancılık ve ormancılık işlevini** yerine getirirler. Geçen yüzyılda Alpler'deki dağ köylerinden bazıları gerçek turizm merkezlerine dönüştürüldü. Onlar: **Chamonix, Obersdorf, Davos, Aros, Kitzbühel** ve diğerleridir.

Düzlük köyleri, genel olarak en büyük köylerdir ve farklı altyapılara (sokaklar, su temin sistemleri) sahip olabilirler, evler ise genelde birkaç kat olarak inşa edilmişlerdir.

Fizyonomiye göre, **sık yerleşim** ve **dağınık yerleşim** tipli düzlük köyleri var. Onlar, şehirlerin ihtiyaçları için tarım ve hayvancılık işlevi görürler. Avrupa'daki **Doğu Avrupa Ovası, Batı Avrupa Ovası, Pannon, Lombardiya ile Eflak Ovası** gibi bölgelerde, 10 binden fazla nüfusu olan büyük köyler vardır. Onlar kentleşmiş olup, küçük kasabalara benzerler. İngiltere ve Hollanda'da şehirlerle var olan fizyonomik

ve işlevsel uyumları nedeniyle, artık gerçek anlamda köylerden söz edilemez. **Kıyı köylerinde**, **balıkçılık** (İskandinav Yarımadası) ve **turizm** (Yunanistan, Portekiz, Hırvatistan, İtalya) faaliyetleri gerçekleştirilir. Avrupa'nın en kuzey kısımlarında evleri **buzdan** yapılmış olan köyler vardır. Bu evlere **igloo** denir. Bunların güneyinde ise çoğunlukla ahşaptan yapılmış köyler vardır. Bu köyler Rusya, Norveç, İsveç, Finlandiya gibi ülkelerin kuzey bölgelerinin taigalarında yer alırlar. Güney ve Doğu Avrupa'nın gelişmemiş tepelik ve dağlık bölgelerinde, yok olmaya yüz tutmuş, Türk-Doğu köy türlerinin kalıntılarına hala rastlanabilir. Bu köylerdeki evler kil tuğladan inşa edilmiştir, verandaları ahşaptır ve su kaynağı bir kuyu ya da bir çeşmeden yapılmıştır.

Dağ Köyü

Daha fazla bilgi için:

- Konürbasyon, mekansal olarak genişleme ve iki veya daha fazla komşu şehri megalopolis adı verilen geniş bir kentsel yığılmaya dönüştürme sürecidir. Megalopolisler İngiltere'nin sanayileşmiş bölgesinde, kuzeybatı İtalya'da ve Akdeniz'deki turistik Côte d'Azur'da kuruludur.
- Şehirler ilk parlak yükselişini Roma döneminde yaşadı. O dönemdeki şehirler, günümüz koşulları (şehir çeşmeleri, döşeli sokaklar, hamamlar, tavernalar, tiyatrolar), hukukun üstünlüğü, gelişmiş ekonomi vb. açıdan imrenilecek bir kentsel kaliteye sahipti. Daha sonra ortaçağ şehirleri, zamanın ruhu içinde, insanlık tarihinin geri ve karanlık bir yüzünü temsil ederler. Bulaşıcı hastalıklar, kötü hijyen, kıtlık, ekolojik yıkım, paganizm, ekonomik izolasyon vb. çarpıcı kalelerin arkasına gizlenmiştir.

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Avrupa'nın en büyük şehirleri hangileridir?
- Nerede inşa edilmişlerdir ve Avrupa'nın en eski şehirleri hangileridir?
- En çok kentleşmiş köyler nerede bulunur?
- Köyün yerel veya devlet ekonomisi için önemi ne olabilir?

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Avrupa'daki birkaç ünlü kentsel ve kırsal mahallelerinin fotoğraflarını içeren bir poster veya albüm (Power Point) yapın. Her bir tür için bazı özelliklerini sunun ve vurgulayın!
- Google araması ile, ilk kez hangi Avrupa metropollerinde şehir ulaşımında metro hattı kullanıldığını öğrenin!

AVRUPA'NIN BÖLGESEL VE SİYASİ DAĞILIMI

Etkileşimli giriş tartışması:

- Bölge teriminden anladığınız nedir?
- Neden devletlerin politik oluşumları oldukları söyleniyor?
- Devlet sistemi nasıl olabilir?

- Doğu Avrupa
- Kuzey Avrupa
- Orta Avrupa
- Batı Avrupa
- Güney Avrupa

Avrupa'nın bölgesel dağılımı

Bölgesel olarak, **Avrupa Güney, Batı, Kuzey, Orta ve Doğu Avrupa** coğrafi bölgelerine bölünmüştür.

GÜNEY AVRUPA, esas olarak dağlık bir bölgedir. **Apennin'ler, Balkan'lar ve İber'ler** olarak üç büyük yarımadanın yanı sıra adalar ve ada grupları ile Akdeniz'in Avrupa bölgesini kapsar. Alanı esas olarak yaşlı massif dağlar ve genç sıra dağlarla kaplıdır. İklimsel olarak Güney Avrupa, Akdeniz ikliminden etkilenir. Güney Avrupa'da **Romen ve Slav** gruplarının halkları çoğunluktadır.

Balkan Yarımadası siyasi-bölgesel olarak birçok ülkeye bölünmüştür: başkenti Belgrad olan **Sırbistan**, **Karadağ** (Podgorica), **Bulgaristan** (Sofya), **Arnavutluk** (Tiran), **Yunanistan** (Atina), **KuzeyMakedonya** (Üsküp), **Slovenya** (Lyublyana), **BosnaHersek** (Saraybosna), **Hırvatistan** (Zagreb) ve **Kosova** (Pristine).

Apenin Yarımadası'nda başkenti Roma olan **İtalya**, **Vatikan** (Vatikan) ve **SanMarino** (San Marino) bulunur.

İber Yarımadası'na, başkenti Madrid olan **İspanya**, **Portekiz** (Lizbon) ve **Andorra** (Andorra la Vella) ev sahipliği yapmaktadır.

Devlet sistemine göre, bu bölgenin ülkeleri Vatikan (**seçim monarşi**), Andorra (**prenslük**), İspanya (**monarşi**) ve **federal bir cumhuriyet** olan Bosna-Hersek dışında, çoğunlukla cumhuriyetlerdir.

BATI AVRUPA, Atlantik Okyanusu ve kıyı denizlerine geniş şekilde açık olan, kıtanın batı bölümünü kapsar. Yeryüzü şekilleri; ovalar ve eski masif dağlarla temsil edilmektedir. İklim Atlantik tipidir ve şiddetli yağışlar vardır. Batı Avrupa, kıtanın en yoğun nüfuslu bölgelerinden biridir. **Alman ve Romen gruplarının** halkları bu bölgedeki en kalabalık halk gruplarıdır. Bu bölgenin ülkeleri oldukça gelişmiş tarım ve sanayi ülkeleridir. Bunlar: **Fransa** (Paris), **Monako** (Monako), **Büyük Britanya** (Londra), **İrlanda** (Dublin), **Belçika** (Brüksel), **Hollanda** (Amsterdam) ve **Lüksemburg**'tur (Lüksemburg). Devlet düzenine göre, bölgedeki ülkeler Monako **Prenslüğü** dışında **anayasal monarşilerdir**.

KUZEY AVRUPA, bu kıtanın en kuzey bölümünü kapsayan bölgedir ve bölgeye **İskandinav** Yarımadası, **Kola**, **Kanin**, **Yiland**, **Arktik** ve **İzlanda** adaları dahildir. Bu bölgenin rölyefi çoğunlukla dağlık ve ovadır. Bu bölgenin karakteristik özelliği fiyortlar ve fyeldler yanı sıra, çok sayıda buzul gölleridir. Bu bölgede, özellikle subpolar iklimin hüküm sürdüğü bölgelerinde iklim koşulları en elverişsizdir. Kuzey Avrupa nüfusu; esas olarak, ekonomi ve kültürel düzey açısından Avrupa'nın en gelişmişleri arasında yer alan Germen halk grubuna aittir. Bu bölgede şu ülkeler yer alır: Başkenti Oslo olan **Norveç**, **İsveç** (Stockholm), **Finlandiya** (Helsinki), **Danimarka** (Kopenhag) ve **İzlanda** (Reykjavik). Devlet düzenine göre, bölgedeki ülkeler, anayasal **monarşi** ve **cumhuriyetlerdir** (İzlanda, İrlanda, Finlandiya).

ORTA AVRUPA bir bölge olarak, **Alpler** ile **Karpatlar** arasında, **Alp**, **Tuna** ve **Baltık** bölgelerini kapsayan Orta Avrupa bölgesini kapsar. Rölyefi farklıdır. Yaşlı masif ve genç sıradağların yanı sıra, geniş ve verimli ovalardan oluşur. İklim karasal ve ılıman-karasaldır. Bu bölgeden akan nehirler özellikle ekonomik kullanımları (trafik, sulama, hidroelektrik vb.) açısından önemlidir. Bu bölgede, çoğu Slav ve Germen olan farklı halk gruplarının sakinleri yaşıyor. Siyasi-bölgesel olarak şu ülkelere ayrılmıştır: başkenti Berlin olan **Almanya**, **Polonya** (Varşova), **Çek Cumhuriyeti** (Prag), **Slovakya** (Bratislava), **İsviçre** (Bern), **Avusturya** (Viyana), **Liechtenstein** (Vaduz), **Macaristan** (Budapeşte) ve **Romanya** (Bükreş). Devlet düzenine göre, bölgedeki ülkeler: **cumhuriyetler**, **federal cumhuriyetler** (Almanya, Avusturya, İsviçre) ve **monarşi** olarak Lihtenştayn'dır.

DOĞU AVRUPA, Doğu Avrupa Ovası'nı kaplar ve doğuda Ural Dağları, Ural Nehri ve Hazar Denizi'ne kadar uzanır. Doğu Avrupa, ağırlıklı olarak karasal bir iklime sahiptir. Bu bölgeden akan nehirler uzun, yavaş, tam akan ve üzerinde ulaşım olan nehirlerdir. Onların enerjisi, genel olarak sulama ve elektrik elde etmek için kullanılırlar. Bu bölgede yaşayan nüfus, **Slav** halk grubuna aittir. Siyasi bölge haritası şu ülkelere oluşur: Moskova başkentli **Rusya**, **Beyaz Rusya** (Minsk), **Ukrayna** (Kiev), **Estonya** (Tallinn), **Letonya** (Riga), **Litvanya** (Vilnius) ve **Moldova** (Kişinev). **Federal bir cumhuriyet** olan Rusya dışında diğerlerinin devlet düzeni **cumhuriyettir**.

Daha fazla bilgi için:

- Avrupa'daki anayasal monarşilerin - krallıkların başında kral bulunur. Kralın yetkisi anayasa ile sınırlıdır. Bazı monarşiler – prenslikler, bir prens tarafından yönetilir. Cumhuriyetçi devletlerde mirasla elde edilen bir güç yoktur, yani yürütme ve devlet başkanı seçilir.

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Avrupa'nın batı bölgesi nereye uzanır?
- Kuzey bölgesinde hangi ülkeler var?
- Güney bölgesindeki ülkelerin devlet yönetim şekilleri hangileridir?
- Ülkeleri ait oldukları bölgelere göre bağlayın:

a) İsviçre	Güney Avrupa
b) Hollanda	Kuzey Avrupa
c) Sırbistan	Doğu Avrupa
d) Danimarka	Batı Avrupa
e) Ukrayna	Orta Avrupa

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Bazı yazılım paketlerinin (Microsoft Excel) yardımıyla, Avrupa ülkelerinin hangi bölgelere ait oldukları ve onların devlet organizasyonları hakkındaki verileri içeren bir tablo oluşturun!

Başlıca terimler:

- **Sahil şeridi;**
- **Yarımadalar;**
- **Adalar;**
- **Ada grupları;**
- **Sıradağlar;**
- **Makiler;**
- **Yarımada;**
- **Devlet sınırları;**
- **Devlet yönetimi;**
- **Rodoplar;**
- **Musala;**
- **Cumhuriyet;**
- **Skadar Gölü;**
- **Din.**

KONU III: GÜNEY AVRUPA BÖLGESİNE COĞRAFİ BAKIŞ

GÜNEY AVRUPA'NIN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ.....	52
BALKAN YARIMADASI	54
BULGARİSTAN.....	54
YUNANİSTAN	57
SİRBİSTAN.....	59
ARNAVUTLUK VE KOSOVA	61
HİRVATİSTAN VE SLOVENYA	64
KARADAĞ VE BOSNA HERSEK	68
APENİN YARIMADASI	71
İTALYA, SAN MARİNO VE VATİKAN	71
PİREN YARIMADASI	74
İSPANYA, PORTEKİZ VE ANDORRA.....	74
GÜNEY AVRUPA'NIN ÇEVRESİNİN KORUMASI, ZARAR GÖRMESİ VE KİRLLETİLMESİ.....	78

GÜNEY AVRUPA'NIN COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

Etkileşimli giriş tartışması:

- Avrupa'nın güney kıyısında yer alan yarımadalar hangileridir hatırla ve cevapla!
- Avrupa'nın antik kültürleri hangileridir?
- Dinaridler hangi bölgede uzanır?

Tablo 1:
Güney Avrupa yarımadalarındaki ülkeler ve başkentleri

Balkan Yarımadası	Başkent
1. Arnavutluk	Tiran
2. Bulgaristan	Sofya
3. Bosna Hersek	Saraybosna
4. Yunanistan	Atina
5. Kuzey Makedonya	Üsküp
6. Sırbistan	Belgrad
7. Slovenya	Lyublyana
8. Hırvatistan	Zagreb
9. Karadağ	Podgoritsa
10. Kosova	Priştine
Apenin Yarımadası	Başkentler
1. İtalya	Roma
2. Vatikan	Vatikan
3. San Marino	San Marino
İber Yarımadası	Başkent
1. İspanya	Madrid
2. Portekiz	Lizbon
3. Andora	Andora La Vela

COĞRAFI KONUM Güney Avrupa; **Apenninler, Balkanlar ve İber Yarımadası'nı** kapsar. Bu yarımadalar, çevreleyen denizlerin sularına derinlemesine nüfuz ederek Asya ve Afrika'ya oldukça yakındır. **İstanbul Boğazı** ve **Çanakkale Boğazı'nda** Asya'ya 3 km'den az, **Cebelitarık Boğazı'nda** Afrika'ya 14 km uzaklıktadır. Bu nedenle, Güney Avrupa çok elverişli bir coğrafi konuma sahiptir. Avrupa bölgelerini Asya ve Afrika ülkeleri ile birleştiren bir "köprü" konumundadır. Elverişli coğrafi konum, bu bölgeyi üç taraftan çevreleyen denizlerin çokluğundan da kaynaklanmaktadır. En önemlisi ise, kıyı denizleriyle birlikte **Akdeniz'dir. Atlantik Okyanusu**, Güney Avrupa'nın coğrafi konumu açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bölgeyi su yoluyla diğer okyanuslara ve kıtalara bağlar.

KIYI KOLLARI Güney Avrupa bölgesinin kıyı kolları, üç büyük yarımada ek olarak, Akdeniz'deki diğer küçük yarımadalardan, adalardan ve koylardan oluşur. Büyük dallanma nedeniyle, bu bölge çok uzun bir **kıyı şeridine** sahiptir. Küçük yarımadalar grubuna, **Peloponez Yarımadası, Istria, Calabria** ve diğerleri dahildir. Bölgedeki en büyük adalar **Sicilya, Sardunya, Korsika, Girit** ve diğerleridir.

RÖLYEF (YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ) Güney Avrupa'daki rölyef genel olarak dağlar ve alçak arazilerden oluşmaktadır. En yaygın olanları **Apenin, Pirin ve Dinarid** sıradağlarıdır. Ovaların en büyüğü **Endülüs, Aragon, Lombardiya ve Panonian Ovası'nın** bir parçasıdır. Bölgenin dağlık rölyefinde birkaç aktif volkanın bulunduğu **volkanik dağlar** da mevcuttur.

İKLİM VE HİDROGRAFYA Güney Avrupa'da hüküm süren iklim tipi **Akdeniz iklimidir** ve sıcak ve kurak yazlar ile ılımlı ve yağışlı kışlar yaşanmaktadır. Daha yüksek yerlerde iklim ılıman karasal iklimden dağ iklimine kadar değişir. Nehirler kısa ve kararsızdır, göllerden en yaygın olanları ise tektonik, karstik ve buzul gölleridir.

BİTKİ DÜNYASI Güney Avrupa'daki bitki dünyası, çoğunlukla kuraklığa ve yüksek sıcaklıklara dayanıklı olan ve ortak adı olan **maki** olarak bilinen, Akdeniz'in yaprak dökmeyen çalılırları ve odunsu türleriyle temsil edilir.

NÜFUS VE EKONOMİ Güney Avrupa'daki nüfus **Slav, Romen ve özel etnik** gruplara aittir. Dini bağlılık genel olarak **Ortodoks, Katolik ve Müslüman**'dır. Bölgede en gelişmiş ekonomik faaliyetler **tarım, sanayi ve turizm**dir.

SİYASİ-BÖLGESEL BÖLÜNME Güney Avrupa bölgesi 17 ülkeyi kapsıyor. Avrupa yüzeyinin % 13'ünü ve bu kıtanın nüfusunun % 22'sini işgal ediyorlar. Ülkelerin on tanesi Balkan Yarımadası'nda yer almaktadır, Apenin ve İber Yarımadası'nda ise üçer ülke bulunmaktadır. Akdeniz'de Malta'nın başkenti Valletta ile ada ülkesidir.

Daha fazla bilgi için:

- Avrupa'daki ilk ülkeler, yeni yüzyıl öncesinde kıtanın güney bölgesinde ortaya çıkmıştır. Aralarından en çok yükselmiş olan ülkeler Yunanistan, Makedonya ve Roma'dır. Halkları bilim, sanat ve inşaatla ilgili insanlık için değerli bilgiler ve yapılar bırakmıştır.
- Güney Avrupa bölgesindeki nüfus çok sayıda demografik (göç), sosyal (zengin ve yoksul arasındaki derin uçurum), ekonomik (işsizlik ve düşük standart) ve çevresel sorunlarla karşı karşıyadır.
- Güney Avrupa halklarının stratejik hedefi, halkların bireysel kültürel özelliklerine saygı duyulan, sınırların olmadığı bir toplumda birleşmek, geçmişte yaşanan birçok sayıdaki etnik ve dinler arası askeri çatışmanın üstesinden gelerek o günleri geride bırakmaktır.

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Güney Avrupa'nın rölyefi özellikleri nelerdir?
- Güney Avrupa'da iklim nasıldır?
- Avrupa'nın güney bölgesi ülkelerinde hangi halklar ve dinler temsil edilmektedir?
- Aşağıda verilmiş olan ülkeleri başkentleriyle birleştirin:

a) Slovenya	Roma
b) Portekiz	Podgoriça
c) Karadağ	Lyublyana
d) İtalya	Lizbon

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Uzaktan gözlem yapın (Google Earth) ve Güney Avrupa'daki volkanlar ve büyük karstik sahalarla ilgili olarak yayınlanmış içerikleri arayın! İzlenimlerinizi sınıfınıza açıklayın!
- Güney Avrupa'nın en büyük üç başkentini hangileri olduğunu araştırın ve öğrenin?

BALKAN YARIMADASI

BULGARİSTAN

İsim	Bulgaristan
Başkent	Sofya
Alan (km ²)	110.910
Nüfus	7.177.000
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	Bulgarca

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eşanlamlılar veya ulusal gururlar: Zlatni Pesotsi (Altın Kumlar), Rila, Pirin, Plovdiv... – Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

DOĞAL ÖZELLİKLER Bulgaristan, Balkan Yarımadası'nın doğu kısmında yer almaktadır. Kuzeyde Romanya, güneyde Yunanistan ile Türkiye ve batıda Sırbistan ile Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ile sınır komşusudur. Doğuda Karadeniz'e sahili vardır. Bu sınırlar içinde Bulgaristan 110.910 km²'lik bir alanı kaplar ve 7 milyondan fazla nüfusa sahiptir.

Bulgaristan, Karadeniz'e çıktığı ve oradan dünyadaki diğer ülkelerle bağlandığı için **elverişli bir coğrafi konuma** sahiptir. Bulgaristan'ın elverişli konumu, üzerinde ulaşım yapılan bir nehir olarak ve ülkeyi tüm diğer Tuna ülkeleri ile birleştiren Tuna nehrinin de toprakları üzerinden akmasına da bağlıdır. Bul-

garistan topraklarından, ülkeyi Batı ve Kuzey Avrupa ile Orta Doğu ülkeleri ile birleştiren önemli kara yolları geçmektedir. Karadeniz'in kıyı dallanması fazla değildir.

Bulgaristan rölyefinin büyük bölümü **dağlardan** oluşur. Ülkede genç ve yaşlı devasa dağlar bulunabilir. Genç dağlar, **Balkan** - Bulgaristan'ın orta kısmından geçer ve Karadeniz kıyılarına ulaşır. Öte yandan, yaşlı büyük dağlar ise, güneybatı Bulgaristan'daki boşluğu doldurmaktadırlar. Bu dağlar, **Rodoplar'dır**. Rodopların batısında, **Musala** zirvesi (2925 m) ile **Pirin** ve **Rila** yüksek dağları yükselir. Bulgaristan'daki ova arazisi iki ova ile temsil edilmektedir. Bunlar, Balkan Dağları'nın kuzeyindeki **Aşağı Tuna Ovası** ve Meriç Nehri havzasındaki **Trakya Ovası'dır**.

Bulgaristan'da aşağıdaki iklim türleri mevcuttur: **kıyı, ılıman-karasal ve dağlık iklim**. Kıyı iklimi Karadeniz kıyılarını kapsar. İliman kıtasal iklim, Bulgaristan'ın çoğunu kaplarken, yüksek dağlarda dağ iklimi hüküm sürer.

Bulgaristan'daki nehirler iki deniz havzasına aittir. En büyüğü, Bulgaristan'dan gelen tüm suların **Tuna Nehri** tarafından yönlendirildiği Karadeniz havza alanıdır. **Struma, Mesta ve Marica** nehirleri ise Ege havzasına akar.

Musala, Balkan Yarımadası'nın en yüksek zirvesidir. Rila Dağı'nda, Borovets kış merkezinin yakınında ve Sofya'ya 80 km uzaklıkta yer almaktadır. Bazı yazılara göre adı "Mus Allah" veya "dua yeri", "dua zirvesi"nden gelmektedir.

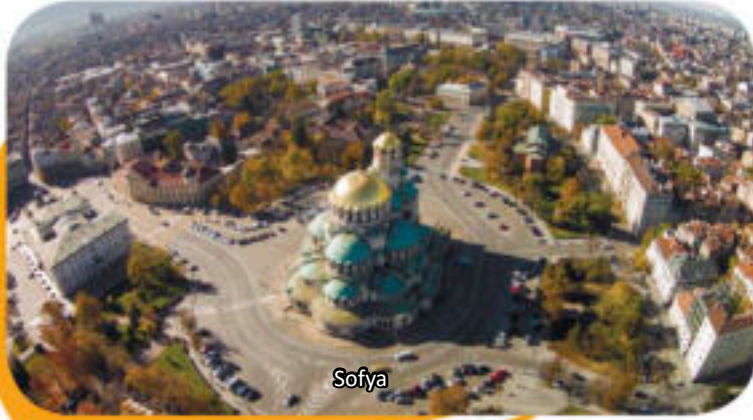
Yıllık ortalama sıcaklık -2.9°C, mutlak minimum -31.2°C ve mutlak maksimum 18.7°C'dir. Musala zirvesi yılda ortalama 254 gün karla kaplıdır. Bölgede kuzeybatı rüzgarları hakim olup, tepenin yaklaşık 200 m altında, yani 2.709 m yükseklikte "Buz Gölü" bulunmaktadır.

Nesebar, Nesebar Belediyesi'nin idari merkezi olan, Karadeniz'de bir şehirdir. Avrupa'nın en eski şehirlerinden biridir. 22.311 nüfuslu, gelişmiş deniz turizmi ve çok sayıda oteli olan bir liman kentidir. Şehir, Karadeniz'in en büyük ikinci turizm merkezi olan Sunny Beach ile doğrudan bağlantılıdır. Nesebar, kültürel, tarihi ve doğal enderlikleriyle UNESCO koruması altındadır. Antik kent, bir yarımada üzerinde yer almaktadır. Bugün şehrin sadece küçük bir kısmı yarımada üzerinde yer alır.

NÜFUS VE EKONOMİ Bulgaristan'da nüfusun çoğunluğu Bulgar'dır (%84). Bunların yanı sıra, Bulgaristan'da Türkler, Romanlar, Makedonlar ve diğer halklar yaşarlar. Makedonlar'ın bir kısmı Bulgaristan'ın güneybatı kesiminde, diğer bir kısmı ise büyük şehirlerde yaşıyorlar. Bulgaristan'ın nüfusu son kırk yılda 1 milyonun üzerinde azalmıştır.

Ekonomide en büyük paya sahip olanlar **hizmet, sanayi ve tarım** sektörleridir. Daha büyük sanayi merkezleri **Plovdiv, Stara Zagora, Pleven** ve diğerleridir. En çok yetiştirilen tarım mahsulleri **tütün, pamuk, üzüm, buğday, pirinç** ve diğerleridir. Bulgaristan aynı zamanda özel yağların yapıldığı tanınmış bir **gül** yetiştiricisidir. Bu ülkedeki endüstri gelişme aşamasındadır. Bu ülkede turizm giderek daha önemli bir ekonomik dal haline geliyor. Bulgaristan'ın turistik bölgesi Karadeniz kıyısıdır ve önemli bir turizm merkezi **Varna** şehridir. Önemli kış ve dağ turizm merkezleri ise **Bansko** ve **Borovets**'tir. Dış ticarete, Bulgaristan tarım ürünleri, özellikle erken dönem sebzeler ihraç etmekte ve sanayi ürünleri ithal etmektedir.

Sofya

Grafik 1: Bulgaristan'daki ekonomik faaliyetlerin yüzde olarak temsili

■ Hizmet sektörü
■ Sanayi
■ Tarım

BÖLGESEL DAĞILIM

Doğal, demografik ve ekonomik özelliklerine göre, Bulgaristan 5 bölgeye ayrılabilir: **Tuna, Balkan, Meriç havzası** ile **Sofya Vadisi, Karadeniz sahili** ve **Rodoplar**. İdari olarak ülke 28 ile, yani bölgeye ayrılmıştır.

Daha fazla bilgi için:

- Rila, Musala zirvesi (2925) ile Bulgaristan ve Balkanlar'ın en yüksek dağıdır. Orman, yabani hayvanlar, su kaynakları ve buzul göllerinin zenginliği, dağın milli park olarak ilan edilmesinin sebebiydi. Rila'daki ortam koşulları ve çok sayıda karlı günlerinin olması, kış turizmi ve diğer turizm türlerinin gelişmesine olanak sağlamaktadır.
- Bulgaristan'da ziyaret edilebilecek ünlü yerler:

Doğal güzellikler	Turizm merkezleri	Tarihi-Kültürel eserler	Şehirler
Karadeniz	Albena	Rila Manastırı	Sofya
Rila	Sozopol	Rojen Manastırı	Varna
Pirin	Nesebar	Eski Plovdiv	Burgas
Rodoplar	Bansko	Asen Kalesi	Stara Zagora

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Bulgaristan'ın iklim özellikleri nelerdir?
- Bulgaristan'ın hangi nehirleri Ege Havzasına aittir?
- Bulgaristan'ın doğal zenginlikleri nelerdir?
- Bulgaristan'da hangi ekonomik faaliyetler geliştirilmiştir?

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Bulgaristan'daki Rila, Pirin ve Rodop Dağları'nın turistik önemi hakkında araştırma yapın ve daha fazla bilgi edinin!
- Bulgaristan'da Karadeniz kıyı şeridini takip edin (Google Harita) ve önemli yaz turistik yerlerinin bir listesini yapın!

YUNANİSTAN

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eşanlımlılar veya ulusal gururlar: Olimp, Atina, Sparta, Teba, Girit... – Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

DOĞAL ÖZELLİKLER Yunanistan, Balkan Yarımadası'nın en güney bölümünü kaplar. Bir **ada** ve **yarımada** ülkesidir. Kuzeyde, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ve Bulgaristan, doğuda Türkiye ve batıda Arnavutluk ile sınır komşusudur. Yunanistan batıda İyon Denizi'ne, güneyde Akdeniz'e, doğuda ise Ege Denizi'ne açılır.

Yunanistan, üç tarafını diğer deniz ülkeleriyle birbirine bağlayan denizlerle çevreli olduğu için, **elverişli coğrafi konuma** sahiptir.

Yunanistan'ın **deniz kıyıları**, 13.000 km'den fazla kıyı şeridi ve 1.400'den fazla adıyla Avrupa'nın en büyük kıyı şeridini oluşturmaktadır. Burada çok sayıda **yarımada**, **koılar**, **kanallar** ve ada grupları – **takımadalar** vardır. Yarımada'nın en ünlüleri **Korint Kanalı** tarafından adaya dönüştürülen **Halkidiki**, **Attika** ve **Peloponnese'dir**. Koıların en ünlüleri: **Selanik**, **Korint**, **Orphan Bay** ve diğerleridir. Adaların en ünlüleri **Girit**, **Korfu**, **Eğriboz**, **Taşöz** ve diğerleri iken, ada gruplarının en ünlüleri **Kikladlar** ve **Sporadesler'dir**. Bu gruplar Ege Denizi'nde bulunur. Yunanistan doğal özelliklerine göre bir Balkan, yarımada, kıyı ve ada ülkesidir.

Yunanistan'daki **rölyef** çoğunlukla dağlıktır. Ana sıradağlar, kuzey Yunanistan'da **Gramos** ve **Pind**, ardından da orta Yunanistan'da **Parnassus** ile Peloponnese'de **Taygetus'tan** oluşur. Yunanistan'ın en yüksek dağı **Olympus'tur** (2917 m). Yunanistan'daki dağlar ormanlar bakımından fakirdir ve sadece bazılarında dağ meraları vardır. Batı Yunanistan'daki **Epirus** bölgesi bu özelliktedir. Ovalar, Yunanistan arazisinin %20'sini kaplar. Alanları küçüktür ve Yunanistan'ın yarımada kısmında bulunurlar. Ovalar genelde Kuzey Yunanistan'da bulunur ve en ünlüleri **Selanik** ve **Serres** Ovalarıdır. **Vardar**, **Struma** ve **Bistrica** nehirlerinin alt akışları bu ova arazilerinden akar. Bunların yanı sıra, Olimpos'un güneyinde Yunanistan'ın en verimli ovalarından biri olan **Teselya** yer alır.

Yunanistan topraklarının çoğunda **Akdeniz iklimi**, dağlarında dağ iklimi, Kuzey Yunanistan'da ise değiştirilmiş Akdeniz iklimi hüküm sürer. Yunanistan'dan geçen en ünlü nehirler: **Vardar**, **Struma**, **Marıca**, **Mesta**, **Bistrica** ve diğerleridir.

NÜFUS VE EKONOMİ Bu ülkedeki nüfusun çoğunluğu (%95) Ortodoks Hıristiyanlar olan Yunanlardır.

İsim	Yunanistan
Başkent	Atina
Alan (km ²)	131.957
Nüfus	10.950.000
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	Yunanca

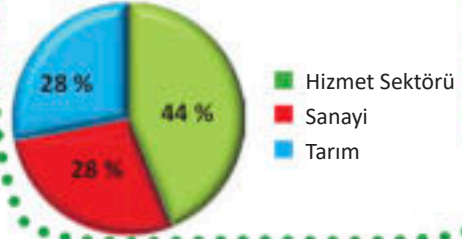
Skiathos adasındaki Kukunaris plajı

Ülkenin ekonomisi **turizme, balıkçılığa, ticarete** ve **tarıma** dayanır. Ovalardaki tarımsal ürünlerden en çok buğday ve arpa, sanayi bitkilerinden ise pamuk, ayçiçeği, tütün vb. yetiştirilir. Yunanistan adalarında çoğunlukla güney meyveleri (zeytin, limon, portakal, mandalina, incir, üzüm vb.) yetiştirilmektedir. Ülkenin sanayisi gelişme seviyesindedir. Gıda ve deri endüstrileri şu anda liderlik etmektedir.

Turizm, Yunanistan'ın en önemli sektörüdür. Sıcak iklimi ve uzun kumsalları Orta ve Kuzey Avrupa'dan pek çok turisti çekmektedir. Dış ticarete Yunanistan güney meyvelerini ihraç eder, makine, cevher, petrol vb. ürünleri de ithal ediyor.

BÖLGESEL DAĞILIM
Bölgesel olarak Yunanistan; **Kuzey Yunanistan, Orta Yunanistan, Pelopones ve Yunanistan adaları** bölgelerine ayrılmıştır.

Grafik 2: Yunanistan'daki ekonomik faaliyetlerin yüzde olarak temsili

Atina

Daha fazla bilgi için:

- Ege ve İyon Denizi arasında daha hızlı su ulaşımı amacıyla, Korint şehri yakınlarındaki Korint Kanalı (6,3 km) 1893'te kazılmıştır. Böylece, Pelopones yarımadası, Yunanistan'ın geri kalanından bir ada şeklinde kesilmiştir.
- Santorini, Ege Denizi'nde antik çağda aktif olan büyük bir yanardağın kalıntısı olan küçük bir adadır (73 km²).
- Yunanistan'ın ziyaret edilebilecekünlü yerleri:

Doğal güzellikler	Turizm merkezleri	Tarihi-Kültürel eserler	Şehirler
Olympus	Kavala	Delphi	Atina
Halkidiki	Kallithea	Parthenon	Selanik
Pelopones	Hanioti	Akropolis	Patras
Girit	Leptokaria	Meteori	Volos
Tempi	Parga	Mikena	Larissa

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Akdeniz'in Yunanistan için önemi nedir?
- Hangi Yunan nehirleri Ege Denizi'ne akıyor?
- Yunanistan'da hangi tarım ürünleri yetiştiriliyor?

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Araştırıp, Yunanistan'daki en büyük beş adanın hangileri olduğunu öğrenin?
- Yunanistan'daki Halkidiki Yarımadasının kıyı şeridini takip edin (Google Harita) ve önemli yaz turistik yerlerinin bir listesini yapın!

SIRBİSTAN

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eşanlamlılar veya ulusal gururlar: Zlatibor, Kalemegdan, Belgrad, Sumadiya... – Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

DOĞAL ÖZELLİKLER Sırbistan, Balkan Yarımadası'nın ortasında yer alır. Kuzeyde Macaristan, doğuda Romanya ve Bulgaristan, güneyde Kuzey Makedonya ve Kosova, batıda Hırvatistan, Bosna Hersek ve Karadağ ile sınırlanmıştır. Bu sınırlar içinde 77.474 km²'lik bir alanı kaplar. Sırbistan'ın denize erişimi yoktur. Ancak buna rağmen, elverişli bir coğrafi konuma sahiptir. Güneyde **Vardar** ve doğuda **Nişavo-Marica Vadisi'ni** takip eden **Morava Vadisi**, topraklarından geçer. Uluslararası öneme sahip önemli karayolu ve demiryolu iletişimi bu vadiler boyunca uzanmaktadır. Tuna Nehri ise seyahat edilebilir bir nehir olarak Sırbistan'ı tüm Tuna ülkeleri ile birleştirir.

İsim	Sırbistan
Başkent	Belgrad
Alan (km ²)	77.474
Nüfus	7.200.000
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	Sırpça

Sırbistan'daki **rölyef** çok çeşitlidir. Dört doğal birimden oluşur: **dağlar, ovalar, yaylalar, vadiler ve çayrlar**. Dinarik dağlık bölgesindeki genç sıradağlar, Sırbistan'ın batı kesiminde uzanırlar. Bunlardan en ünlüleri: **Zlatibor, Koritnik** ve diğerleridir. Rodop Dağ Grubu, Sırbistan'ın orta ve güneybatı kesimlerinde uzanırlar. Bunlar, belirli bir uzantı yönüne sahip olmayan eski dev dağlardır. Bunların en ünlüsü: **Kopaonik, Çemerno, Besna Kobila** ve diğerleridir. Doğu kesiminde Karpat-Balkan bölgesinden dağlar vardır. Bunlar otlaklar, ormanlar ve cevherler açısından zengin olan genç sıradağlardır. Bunların en ünlüleri **Stara Planina, Miroç, Deli Yovan** ve diğerleridir. Sırbistan'ın en ünlü ovası **Panon Ovası'dır**. Tuna ve Sava nehirlerinin kuzeyinde uzanır ve Sırbistan'ın tahıl ambarıdır. Yaylalardan en ünlüleri ise **Peşter** ve **StariVlah**, vadilerden ise **Niş** ve **Leskovats'tır**.

Sırbistan'da **iklim** çoğunlukla **ılıman karasaldır**. Ek olarak, başka iklim türleri de vardır.

Sırbistan'daki **nehirler** iki deniz havzasına, yani **Karadeniz** ve **Ege havzalarına** aittirler. Bunların en büyüğü Karadeniz havza alanıdır. İçindeki suyun tamamı Tuna Nehri tarafından taşınmaktadır. Bu nehir Sırbistan'da 588 km boyunca akmaktadır ve nehir trafiği, sulama ve hidroelektrik açısından en önemli nehirdir. Gerdapska Boğazı'nda Tuna Nehri'nin gücü elektrik üretmek için kullanılıyor. Sırbistan'da Tuna Nehri'ne şu kolları akar: **Sava, Tisa, Tamis, Velika Morava, Timok** ve diğerleri.

NÜFUS VE EKONOMİ Sırbistan'ın etnik yapısı Sırp dışı Macarlar, Romenler, Karadağlılar, Bulgarlar, Hırvatlar, Ruslar, Makedonlar ve diğerlerini içermektedir.

Zlatibor

Sırbistan'ın enerji kaynaklarından; **kömür, kahverengi kömür, linyit, hidroelektrik ve daha küçük petrol kaynakları** vardır. Cevherlerden **bakır** (Bor ve Maidaņpek) ve diğerlerini bulundurur. Sırbistan bir tarım ülkesidir. Tarım en çok Panon Ovası, Pomoravia ve Şumadiya'da gelişmiştir. Tahıllar arasından en çok **buğday ve mısır** yetiştirilirken, endüstriyel bitkilerden **ayçiçeği, şeker pancarı, keten, kenevir vb.** yetiştirilmektedir. Sırbistan'da sanayi gelişim aşamasındadır. Sanayi dallarından **gıda endüstrisi** en çok Voyvodina'da gelişmiştir (Zrenyanin, Subotica, Kikinda vb.). **Makine endüstrisi** Niş, Krusevats, Smederevska Palanka, Belgrad, Zemun ve Novi Sad'da gelişmiştir. **Otomobil endüstrisi** Lim nehri üzerindeki Kraguyevac ve Priboy'da, **tekstil endüstrisi** de Leskovac, Vranje ve diğerlerinde gelişmiştir. **Petrokimya endüstrisinin** merkezleri Novi Sad ve Pancevo iken, **kimya** endüstrisi merkezleri ise Sabac, Bor ve diğerleridir.

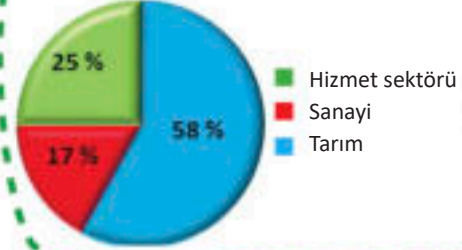
Turizm, Sırbistan ekonomisinin önemli bir dalıdır. En gelişmiş olanı **Zlatibor ve Kopaonik'in** dağ turizmi ile **Niska, Vrnjacka, Vranjska Banja** ve diğerlerindeki spa turizmidir.

BÖLGESEL DAĞILIM Sırbistan 6 bölgeye ayrılır: **Voyvodina, Belgrad Bölgesi, Batı Sırbistan, Sumadiya, Güney Sırbistan ve Doğu Sırbistan.**

Belgrad

Grafik 3: Sırbistan'daki ekonomik faaliyetlerin yüzde olarak temsili

Daha fazla bilgi için:

Vlasino Gölü, Sırbistan'daki en güzel yapay rezervuarlardan biridir. Çiçekli çayırları, çam ve huş ağacı ormanları ile çevrili, deniz seviyesinden 1280 metre yükseklikte yer almaktadır. Gölün sularında dünyada nadir görülen bir doğal fenomen - yüzen adaları var. Onlar, çürüyen bitkilerin üzerinde ağaçların filizlendiği bataklık adalarıdır. Rüzgar sırasında adalar konum değiştirir. Kanunla "doğa anıtı" olarak korunurlar.

Doğal güzellikler	Turizm merkezleri	Tarihi –Kültürel eserler	Şehirler
Kopaonik	Zlatibor	Star Ras	Belgrad
Kanyon Uvats	Vrnjačka Banya	Golubats	Novi Sad
Gyavolska Varoš	Soko Banya	Avala Heykeli	Niş
Gyerdap Vadisi	Prolom Banya	Lepenski Vir	Sombor
Tara	Vlasina	Petrovaradin	Kragyuevats

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Denize erişimi olmadığı halde Sırbistan neden elverişli bir coğrafi konuma sahiptir?
- Tuna Nehri'ne Sırbistan'da hangi büyük kollar akar?
- Sırbistan'ın rölyef birimlerini sayın.

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Hangi Sırp şehir merkezleri veyerleşimlerinde Makedon nüfusunun yaşadığını bilgisayar teknolojisi yardımıyla araştırın ve öğrenin.

ARNAVUTLUK VE KOSOVA

ARNAVUTLUK

İsim	Arnavutluk
Başkent	Tiran
Alan (km ²)	28.748
Nüfus	3.000.000
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	Sırpça

Etkileşimli giriş tartışması:

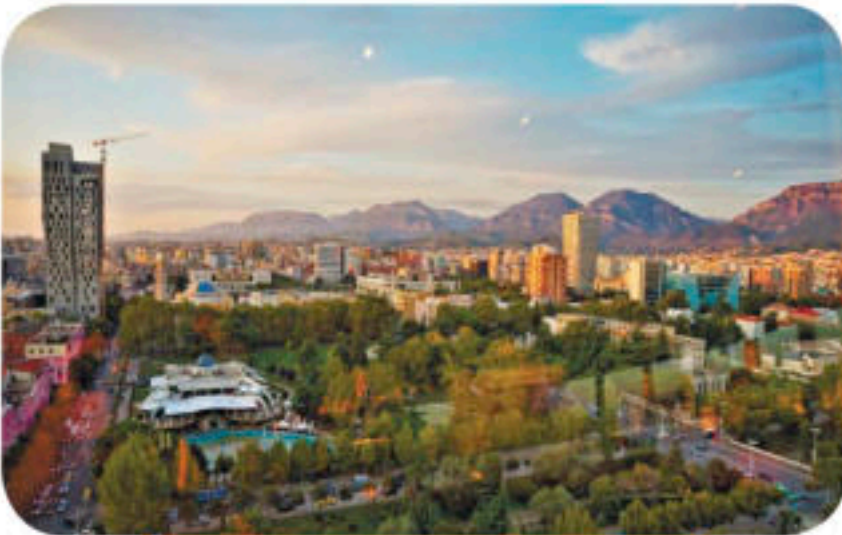
- Görülecek yerler, eşanlamlılar veya ulusal gururlar: Durres, İşkodra, İskender bey, Priştine... – Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

DOĞAL ÖZELLİKLER Arnavutluk, Balkan Yarımadası'nın batı kesiminde yer almaktadır. Bu ülkenin Karadağ, Kosova, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ve Yunanistan'la kara sınırı vardır. Batıda Adriyatik Denizi'ne kıyısı vardır. Bu sınırlar içinde Arnavutluk 28.748 km²'lik bir alanı kaplamaktadır.

Arnavutluk'taki **rölyef** çoğunlukla dağlıktır. Bu bakımdan Arnavutluk iki kısma ayrılabilir: batıda çoğunlukla alçak olankıyı kesimi ve doğuda bataklık ve yüksek dağlık kısım. Arnavutluk'taki dağlar Dinar ve Şar dağları gruplarına aittir. Bunların en ünlüleri **Prokletie, Paştrik, Korab, Deşat, Yablanitsa** ve diğerleridir.

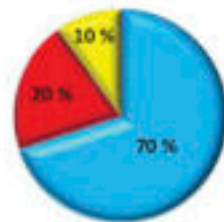
Arnavutluğun kıyı kesimlerinde Akdeniz, dağlık bölgelerde ise ılıman karasal ve dağ iklimi hüküm sürmektedir.

Nehirler Adriyatik Denizi'ne dökülürler. Bunların en ünlüleri: **Drim, Boyana, Voyuşa, Şkumba ve Semeni'dir.**

Tiran

Grafik 4: Nüfusun dini yapısı

- Katolikler
- Ortodokslar
- Müslümanlar

NÜFUS VE EKONOMİ Bu ülkedeki nüfus, Müslüman, Ortodoks ve Katolik mensuplarına sahip ayrı bir Hint-Avrupa halkı olan Arnavutlardan (%95) oluşmaktadır. Arnavutluk'ta **Yunanlıların** yanı sıra **Mala Prespa** ve **Golo Brdo** bölgesinde **Makedonlarda** yaşamaktadır. Ülkenin başkenti **Tiran**'dir. Arnavutluk maden kaynaklarından **krom cevheri, boksit, bakır ve demir cevherine**ve ayrıca petrol yataklarına sahiptir.

Tarım, Arnavutluk'taki ana ekonomik faaliyettir. En çok hububat, zeytin, portakal, üzüm ve tütün yetiştirilmektedir. Endüstri gelişim aşamasındadır ve sanayi dallarından en gelişmişleri tekstil, gıda ve ahşap sanayileridir. Son on yılın en büyük ilerlemesi turizmde yaşanmıştır.

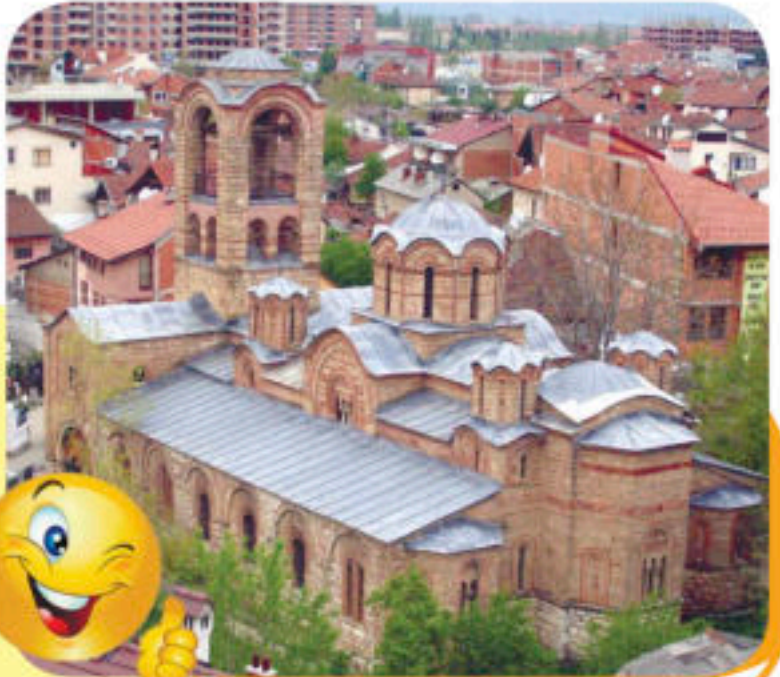
BÖLGESEL DAĞILIM Bölgesel olarak, ülke iki bölgeye ayrılmıştır: **kıyı ovaları** ve **vadi-dağlık** bölgesi. İdari olarak ise 12 ilçeye ayrılmıştır.

İsim	Kosova
Başkent	Priştine
Alan (km ²)	10.908
Nüfus	1.733.872
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	Arnavutça/Sırpça

DOĞAL ÖZELLİKLER Kosova, 2008 yılında bağımsızlığını kazanmış olan, Balkan Yarımadası'nın en genç devletidir. Kuzey ve doğuda Sırbistan Cumhuriyeti, batıda Karadağ ile Arnavutluk, güneyde de Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ile sınır komşusudur. Bu sınırlar içinde Kosova 10.908 km²'lik bir alanı kapsamaktadır ve bu bölgede bugün 1.7 milyondan fazla kişi yaşamaktadır. Ülkenin başkenti **Priştine**'dir.

Kosova'daki **rölyefdağlık ve düzlük** araziden oluşmaktadır. Düzlük arazi ülkenin doğu ve batı kesimlerinde yer almaktadır. Bunlar, doğuda **Kosova Ovası** ve batıda **Metohiya Ovası**'dır. Kosova bir dizi **dağla** çevrilidir. Bunların en ün-

Prizren

Prizren, Şar Dağı'nın kuzey yamaçlarında, Arnavutluk ve Makedonya sınırına yakın bir şehirdir. Aynı adı taşıyan belediyenin ve Prizren ilçesinin merkezidir. Bizans döneminde, Prizren önemli bir bölge merkeziydi ve o sırada şehre Drvengrad ve Prizren'in Yukarı Şehri olarak bilinen Visegrad kaleleri inşa edilmiştir. Şehirde, Bizans piskoposluğunun merkezi bulunuyormuş. Prizren'in eski adı Prizreniana'dır.

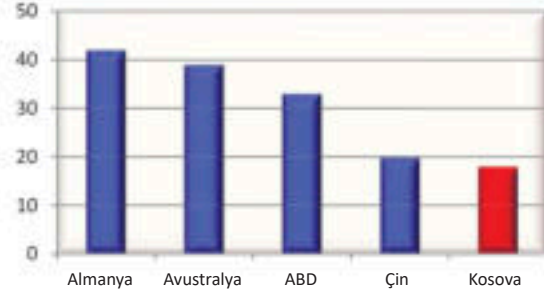
luları kuzeydoğuda **Kopaonik**, güneyde **Şar Dağı** ve **Skopska Tsrna Gora** (Üsküp Karadağı) ve batıda **Prokletie** ve **Paştrik**'tir.

Kosova'daki **nehirler** üç deniz havzasına aittir: Ege, Adriyatik ve Karadeniz. **Lepenets** Nehri Ege'ye, **Beyaz Drim** Nehri Adriyatik'e ve **İbar** ile **Binaçka Morava** Nehirleri Karadeniz'e aittir.

NÜFUS VE EKONOMİ Kosova nüfusunun çoğu Arnavutlardan oluşurken (%88), ardından Sırlar (%7) ve diğerleri (%5) gelir. Kosova, ağırlıklı olarak tarım ülkesidir. Tarımsal ürünlerin çoğu burada yetiştirilir, en çok yetişen ise tahıllar, bahçe bitkileri, üzüm ve diğerleridir. Kosova maden zenginliği açısından, daha fazla **kömür** madenine (linyit rezervleri açısından dünyada beşinci) sahiptir, ardından da **kurşun** ve **çinko** cevherleri ile diğerleri geliyor. Kosova'daki en yaygın endüstriler: metal, ahşap, tekstil ve diğerleridir.

BÖLGESEL DAĞILIM Bölgesel olarak Kosova, **Kosova** ve **Metohiya** olmak üzere iki bölgeye ayrılırken, ülke idari olarak toplam 38 belediye ile 7 bölgeye ayrılmıştır.

Grafik 5: Dünyadaki en büyük linyit kömürü rezervleri (milyarlarca ton olarak).

Daha fazla bilgi için:

- Kosova'daki Mirusha Nehri Kanyonu eşsiz bir doğal anıttır. Genişliği 3 ila 6 metre, vadi kenarlarının yüksekliği ise 200 metreye kadar çıkıyor. Çekiciliği, şelaleler, akıntılar ve adımlar halinde düzenlenmiş göletler sebebiyledir. Kanyonun büyük bir turizm potansiyeli vardır.
- Arnavutluk ve Kosova'da ziyaret edilebilecek ünlü yerler:

Doğal güzellikler	Turizm merkezleri	Tarihi-Kültürel eserler	Şehirler
İşkodra Gölü (Arnavutluk)	Durres (Arnavutluk)	Kruya (Arnavutluk)	Tirana (Arnavutluk)
Drimaska Klisura (Arnavutluk)	Vlora (Arnavutluk)	Gyirokastro (Arnavutluk)	Butrint (Arnavutluk)
Rugova Kanyonu (Kosova)	Saranda (Arnavutluk)	Berat (Arnavutluk)	Elbasan (Arnavutluk)
Şar Dağı (Kosova)	Brezovitsa (Kosova)	Deçani (Kosova)	Prizren (Kosova)
Miruşa Kanyonu (Kosova)	Prizren (Kosova)	Prizren eski şehir	Priştine (Kosova)

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Adriyatik Denizi'nin Arnavutluk için önemi nedir?
- Arnavutluk ve Kosova'dan hangi nehirler akıyor?
- Arnavutluk ve Kosova'da hangi ekonomik faaliyetler gelişmiştir?

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Arnavutluk'taki kıyı kasabalarını ve Kosova'daki milli parkları araştırın?
- Kosova ile Kuzey Makedonya arasındaki ekonomik bağı araştırın!

HIRVATİSTAN VE SLOVENYA

HIRVATİSTAN

İsim	Hırvatistan
Başkent	Zagreb
Alan (km ²)	56.578
Nüfus	4.200.000
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	Hırvatça

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eşanımlar veya ulusal gururlar: Triglav, Postoyna, Brioni, Dubrovnik... – Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

DOĞAL ÖZELLİKLER

Hırvatistan; Macaristan, Slovenya, Bosna-Hersek ve Sırbistan arasında büyük bir kemer şeklinde uzanmaktadır. Güneybatıda, **Adriyatik Denizi'ne** çıkmaktadır. Bu sınırlar içinde 56.578 km²'lik bir alanı kaplar. Hırvatistan Cumhuriyeti bir Balkan, Akdeniz ve Orta Avrupa ülkesidir. Hırvatistan elverişli bir coğrafi konuma sahiptir. Adriyatik Denizi'ne erişimi, su yoluyla dünyayla bağlantı kurmasını sağlar. Hırvatistan'daki Adriyatik kıyılarının uzunluğu 700 km'nin üzerindedir. Adriyatik Denizi'nin bu ülkedeki kıyı kolu birçok bölüme ayrılmıştır, onlar: adalar, yarımadalar, koylar, kanallar ve diğerleridir. Yarımadaların en ünlüleri **İstra** ve **Pelyesats**, koyların ise en ünlüleri **Krk**, **Tsreş** ve diğerleridir. Bunların güneyinde daha büyük Hırvat adaları **Brač**, **Hvar**, **Korcula**, **Mlet**, **Vis** ve diğerleridir.

Hırvatistan'daki **rölyef**, **Slavonia** ve **Baranya** bölgeleri ile **Panon Ovası'nın** ve güneybatı ve kıyı kesimindeki dağların bulunduğu kuzyey yarısında ovalara bölünmüştür. Bunlar **Büyük** ve **Küçük Şapel**, **Velebit**, **Dinara** ve diğerleridir.

Kıyılarında hüküm süren **iklim** türü, Akdeniz iklimi'dir. Dağlarında dağ iklimi hüküm sürerken, Panon Ovası'nda ılıman – karasal iklim hüküm sürer.

Dubrovnik

Tablo 2:

Hırvatistan'daki milli parklar

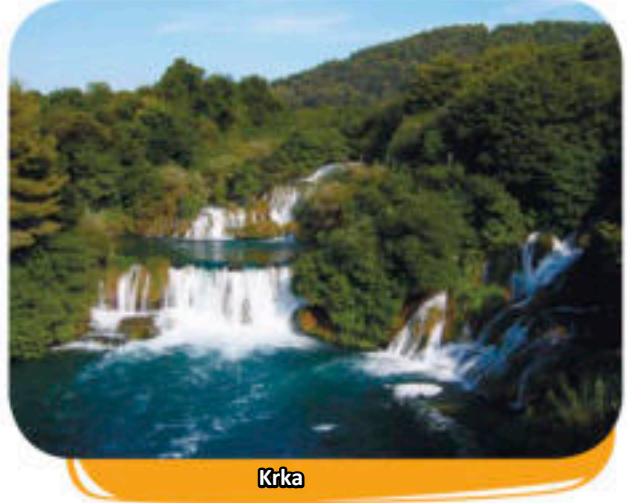
MILLI PARKLAR	
Brioni	Paklenitsa
Kornati	Plitvik Gölü
Krka	Risnyak
Mlet	

Hırvatistan'daki **ırmaklar** iki deniz havzasına aittir. Bunlar Karadeniz ve Adriyatik havza alanıdır. **Tuna, Sava, Drava** ve diğer nehirler Karadeniz havza alanına aittir. **Cetina, Krka** ve diğer nehirler de Adriyatik havza alanına aittir.

NÜFUS VE EKONOMİ Hırvatistan'ın nüfusu 4 milyondan fazladır. Nüfusu, Hırvatlar (%90), Sırlar (%5), Slovenler, İtalyanlar ve diğerlerinden oluşmaktadır. Hırvatistan'daki nüfusun çoğunluğu Katoliktir.

Hırvatistan **ekonomisi** büyük ölçüde **ticarete** (%38), **turizme** (%22) ve **sanayiye** (%20) dayanıyor. En çok ziyaret edilen turistik yerler: Dubrovnik, Split, Zadar, Poreç, Opatiya, Pula, Plitvice Gölleri, Hvar adası, Cres, Krk vb. En gelişmiş endüstri alanları ise şunlardır: tekstil, gıda, petrokimya ve gemi yapımı. Tarım, Hırvat ekonomisinin %7'sini oluşturuyor. Mahsuller arasında en çok tahıllar, endüstriyel mahsuller ve üzüm bağları yetiştirilmektedir.

BÖLGESEL DAĞILIM Bölgesel olarak ülke üç bölgeye ayrılmıştır, onlar: **kıyı, dağlık ve ovalık** bölgeleridir. İdari olarak 20 bölgesel birime bölünmüştür.

SLOVENYA

İsim	Slovenya
Başkent	Lyublyana
Alan (km ²)	20.273
Nüfus	2.070.000
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	Slovençe

DOĞAL ÖZELLİKLER Slovenya; kuzeyde Avusturya, doğuda Macaristan, güneyde Hırvatistan ve batıda İtalya ile komşudur ve Adriyatik Denizi'ne çıkmaktadır. Bu sınırlar içinde 20.273 km²lik bir alanı kaplamaktadır. Slovenya, elverişli bir coğrafi konuma sahiptir. **Balkan, Akdeniz ve Alpler** ülkesidir. Bu ülkenin elverişli konumu, bu ülke için özel önem taşıyan Adriyatik Denizi'ne çıkışından kaynaklanmaktadır.

Slovenya'daki **rölyef** çoğunlukla dağlıktır. Kuzeybatı kesiminde **Alpler**'in doğu kolları uzanır. **Karavanki** ve en yüksek tepesi Triglav (2864) olan **Yulis Alplerinin** kolları onlardan ayrılmaktadır. Slo-

Triglav

Piran

Postojna Kuyusu

venya'nın doğu kesiminde alçak dağlar olarak **Kozyak, Pohorje ve Slovenska Goritsa** ile batıda **Trnovski Gozd, Nanos ve Sneznik** bulunmaktadır. Dağlar arasında geniş vadiler uzanır. Bunlardan en ünlüleri **Lyublyana, Maribor, Cely Vadisi** ve diğerleridir.

Slovenya dört iklim türünün yani **Akdeniz, karasal, ılıman-karasal ve dağlık iklimlerinin** hüküm sürdüğü bir ülkedir.

Slovenya'daki **irmaklar** iki havzaya, **Karadeniz ve Adriyatik'e** aittir. **Sava, Drava ve Murajmakları** Karadeniz havzasına, **Soçırmağı** da Adriyatik'e akar. Bu ırmakların önemli miktarda hidroelektrik enerjisi vardır ve üzerlerine birçok hidroelektrik santrali inşa edilmiştir. Slovenya'da bulunan Triglav eteklerinde, çevresi ve güzelliği ile birçok turisti çeken **Bled ve Bohinsko** buzulğölleri bulunmaktadır.

NÜFUS VE EKONOMİ

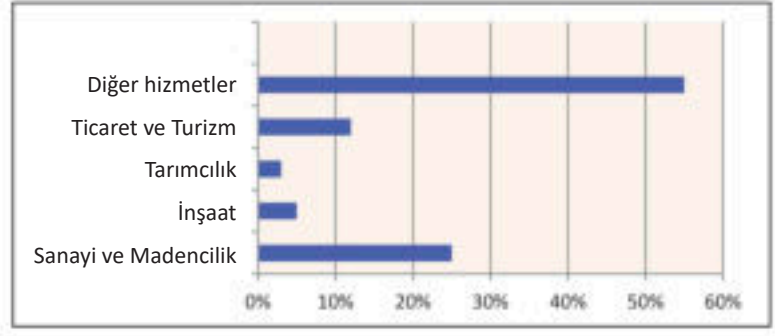
Slovenya'daki nüfus ağırlıklı olarak Slovenlerden (% 83) ve onları takiben İtalyanlar, Hırvatlar, Sırlar, Makedonlar ve diğerlerinden oluşur. Katolik dini en yaygın olanıdır. Slovenya, Balkanlar'ın en gelişmiş ülkesidir ve yıllık ekonomik büyümeye göre Avrupa'da ilkler arasındadır. Devlet ekonomisine %25 ile katılan sanayi kollarından en gelişmişleri **metal** (Lyublyana), **otomotiv** (Maribor), **elektrik** (Kranj ve Velenje), **kimya** (Novo Mesto), **tekstil** (Murska Sobota), **ahşap ve gıda sanayileridir**. **Tarım** ekonomide küçük bir paya (%3) sahip olmasına rağmen,

Postojna Kuyusu, Postojna şehrinde yer alan, 20,5 km uzunluğunda bir karstik mağara sistemidir. Slovenya'daki bu türdeki en büyük ikinci sistemdir ve ülkede en çok ziyaret edilen yerlerden biridir. Kuyu, Pivka nehri tarafından yaratılmıştır. 1872'de iç mekanın görülmesi için mağaraya bir ziyaretçi demiryolu kurulur. İlk başta tren, kılavuzlar tarafından itilirmiş, ancak 20. yüzyılın başında itmenin yerini bir gaz lokomotifini almıştır. 1884'te ülkede ilk defa, Lyublyana'dan bile daha önce, mağaraya elektrik aydınlatması yapılmıştır.

Slovenya'da tarım ve hayvancılığa büyük önem verilmektedir. **Turizm**, bu ülke ekonomisinde önemli bir yer tutar. En çok Adriyatik kıyılarında (Portoroz, Piran, Koper, vb.), ardından Alplerde (Planitsa ve Kranyska Gora), Bled ve Bohinygöllerinde gelişmiştir. Yer altı kuyuları ve mağaraları dabiçok turist çeker. Bunların en ünlüsü, Avrupa'nın en güzellerinden biri olan **Postoin Kuyusudur**. Slovenya endüstriyel ürünler ihraç etmekte ve tarım ürünleri, petrol ve cevher ithal etmektedir.

Grafik 6: Slovenya'daki ekonomik faaliyetlerin temsili

BÖLGESEL DAĞILIM Bölgesel olarak, Slovenya dört bölgeye ayrılmıştır: **Alpler, Dinarik, ovalık ve kıyısız bölgeler**. Habsburg Monarşisi zamanından bu yana idari olarak 8 bölgeye ayrılmıştır.

Daha fazla bilgi için:

- Hırvatistan'ın Cres adasındaki Vrana Gölü, 21,5 metre ile Ohri Gölü'nün önünde, Balkanlar'ın en şeffaf gölüdür (24 metre). Aynı zamanda bir **kripto çöküntüsüdür**, yani tabanı deniz seviyesinin 60 metre altında, gölün yüzeyi ise deniz seviyesinin üzerindedir.
- Slovenya'daki Postoin Kuyusu 20 km uzunluğundadır ve Pivka nehri tarafından oluşturulmuştur. 5 km uzunluğundaki kısmı turistik gezi için düzenlenmiştir. Muhteşem doğal mağara süslerinin yanı sıra, kuyu özel insan balığı süsleri ile süslenmiştir.
- Hırvatistan ve Slovenya'da ziyaret edilecek özel yerler:

Doğal güzellikler	Turizm merkezleri	Kültürel – Tarihi eserler	Şehirler
Plitviçe Gölleri	Dubrovnik	Diocletianus Sarayı	Zagreb
Hvar	Şibenik	Eski Dubrovnik	Roviny
Mlet	Poreç	Pula Arenası	Pula
Vransko Gölü	Split	Şiben katedrali	Zadar
Triglav (Slovenya)	Koper (Slovenya)	Piran Meydanı (Slovenya)	Lyublyana (Slovenya)
Bledsko Gölü (Slovenya)	Rogla (Slovenya)	Predyama Kalesi (Slovenya)	Maribor (Slovenya)
Postoin Kuyusu (Slovenya)	Bled (Slovenya)	Kostanjeviç Kalesi (Slovenya)	Çelye (Slovenya)

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Adriyatik Denizi'nin Hırvatistan ve Slovenya için önemi nedir?
- Hırvatistan ve Slovenya'nın en çok ziyaret edilen ve en önemli turistik yerleri hangileridir?
- Hırvatistan ve Slovenya'da hangi sanayi dalları gelişmiştir?

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Yazılım (Google Map) yardımıyla Hırvatistan'daki en büyük adaları ve kıyı şehirlerini bulun ve bir listesini yapın!
- Hırvatistan'daki milli parklardan biri hakkında veya Slovenya'daki Postoin Kuyusu hakkında araştırma yapın ve proje hazırlayın.

KARADAĞ VE BOSNA HERSEK

KARADAĞ

İsim	Karadağ
Başkent	Podgoritsa
Alan (km ²)	13.812
Nüfus	622.000
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	Karadağca

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eşanlamlılar veya ulusal gururlar: Lovkyen, Durmitor, Budva, Baş Çarşı... – Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

DOĞAL ÖZELLİKLER Karadağ, bir Balkan ülkesi olarak kuzeyde Sırbistan, doğuda Kosova ile Arnavutluk ve batıda Bosna-Hersek ile Hırvatistan'la komşudur. Karadağ, güney sınırı ile Adriyatik Denizi'ne bakmaktadır. Karadağ, denize erişimi olduğu için elverişli bir coğrafi konuma sahiptir. Balkan Yarımadası'nın iç kısmına, birkaç otoyol ve Belgrad-Bar demiryolu ile bağlanır.

Karadağ'da **rölyef** açısından üç karakteristik doğal birim bulunur. Bunlar; **Karadağ sahili, karstik dağlar ve tarlalar ile yüksek dağ bölgeleridir.** Sahil, doğuda Boyana nehrinden batıda Krivosiye ve Boka Kotorska'ya kadar uzanan dar kuşağı kaplar. Karadağ kıyılarının kuzeyinde, Zeta nehrine kadar ikinci doğal birim yatıyor. Bunlar **karst** (kireçtaşı) dağları ve tarlalardır. Dağlar ve bütün bu alan çıplak, susuz ve kayalaktır. En ünlü karstik sahalar **Nikşiç, Grahov ve Çetinye**'dir. Üçüncü doğal bütünlük ise, **yüksek dağ bölgeleridir.** Bu dağların tümü 2.000 metreden yüksek olup, geçmişte buzullarla kaplıydı. Bu dağlar: **Durmitor, Sinyaevina, Byelasitsa, Komovi, Prokletie** ve diğerleridir.

Karadağ'da üç **iklim türü** vardır: **Akdeniz** (kıyıda), **ılıman-Akdeniz** (nehir vadileri boyunca) ve **dağiklimi.**

Karadağ'daki **irmaklar** iki deniz havzasına aittir. Bunlar, Adriyatik ve Karadeniz havzalarıdır. İşkodra Gölü'nden dökülen **Boyana** nehri, Adriyatik Denizi'ne dökülür. **Piva, Tara, Lim** ve diğerleri Karadeniz havza alanına aittir. Bu nehirler, hızlı olmaları ve kanyon vadilerine sahip olmaları nedeniyle önemli miktarda hidroelektrik gücüne sahiptir.

Durmitor, Karadağ'ın kuzeybatısındaki bir sıradağ ve milli parktır. Masif, kuzeyde Tara

Kanyonu, batıda Piva Kanyonu ve güneyde Komarnica Kanyonu ile komşudur. Doğuda, 1.500 m yükseklikteki Yezerska Površovası uzanır. 2.000 metrenin üzerinde 48 zirveye sahiptir. En yüksek tepesi, 2.522 m ile Bobotov Kuk'tur. "Dağ gözü" adı verilen 18 buzul gölü, masif ve Yezerska Površovası boyunca yer almaktadır. Bunların en büyüğü, Büyük ve Küçük Kara Göller olarak ikiye ayrılan Kara Göl'dür.

En büyük karstik gölü olan **İşkodra Gölü** dışında, Karadağ'da bu-
zul gölleri de vardır. Bunların arasında en ünlüleri: **Durmitor Kara
Gölü**, Byelasiça'daki **BiogradskoGölü** ve Prokletie'nin altındaki **Plav
Gölü**.

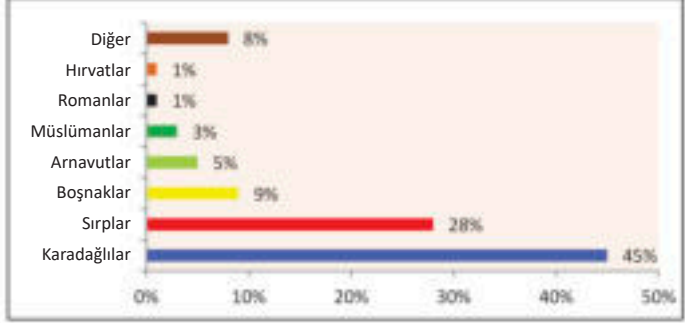
NÜFUS VE EKONOMİ Karadağ nüfus yoğunluğu düşük
olan bir ülkedir. Nüfusu; Karadağlılar, Sırp, Boşnaklar, Müslüman-
lar, Arnavutlar ve diğerlerinden oluşur. Resmi dil **Karadağca**'dır, ancak
nüfusun büyük bir kısmı **Sırpça** kullandıkları-
nı belirtmiştir. Çoğunluk **Ortodoks** dinine
aittir. Ana siyasi ve kültürel merkez **Podgo-
rica**'dır. Ekonomide, hizmet sektörü (%73),
sanayi (%17) ve **tarım** en büyük katkıya sa-
hiptir. Ahşap ve metal endüstrisi için sanayi
merkezleri: Niksic, Podgoritsa, Çetinye ve
Berane'dir. Turizm, Karadağ'daki en önemli
sektördür. **Herceg Novi, Sutomore, Tivat,
Budva, Sveti Stefan, Ulcinj** ve diğerleri - Ka-
radağ kıyılarında her yıl yaklaşık bir milyon
turist tarafından ziyaret edilmektedir.

BÖLGESEL DAĞILIM Bölgesel olarak ülke **kıyı ve dağlık** olmak üzere ikiye ayrılır, idari olarak
ise 21 belediyeye ayrılır.

Tablo 3: Karadağ'daki milli parklar

MILLI PARKLAR	
Durmitor	İşkodra Gölü
Biogradska Gora	Prokletie
Lovkyen	

Grafik 7: Karadağ'daki nüfusun etnik bileşimi (%)

BOSNA - HERSEK

İsim	Bosna Hersek
Başkent	Saraybosna
Alan (km ²)	51.197
Nüfus	3.503.000
Yönetim	Federal Cumhuriyet
Resmi dil	Boşnakça, Sırpça, Hırvatça

DOĞAL ÖZELLİKLER Bosna-Hersek, Balkan Yarımadası'nın güneybatı kesimini kapsıyor.
Doğuda Sırbistan ve Karadağ, kuzeyde ve batıda ise Hırvatistan ile sınır komşusudur. Bosna Hersek top-
raklarının sadece küçük bir kısmı Adriyatik Denizi'ne çıkar. Bu sınırlar içinde Bosna Hersek 51.197 km²'lik
bir alanı kaplar ve 3,5 milyonun üzerinde nüfusa sahiptir. Bosna Hersek, Adriyatik Denizi'ne kıyısı olduğu
için, elverişli bir coğrafi konuma sahiptir. Bu, diğer
denizaşırı ülkelerle ulaşım sağlamasına yol açıyor.

Bosna Hersek'teki **rölyef** çoğunlukla **dağlıktır**.
Bölgenin en büyük alanı, Dinarik dağ grubuna ait
dağlardan oluşur. Orta ve yüksek dağlar güneybatı
kesiminde uzanır, onlar: **Çvršnitsa, Preny, Byelaş-
nitsa, Zelengora, Lelia, Dinara, Tsintsar, Golia, Vi-
torog, Grmeç** ve diğerleridir. Kuzeyde alçak dağlar
var. Bosna Hersek'teki ova arazisi ülkenin kuzey
kesiminde, yani Sava nehri vadisi ile nehrin güney
kollarında yer almaktadır. Bu ülkenin bir diğer rö-
lyef özellikleri de **Glamočko, Duvanysko, Livanysko**
ve diğer karstik alanlardır.

Saraybosna

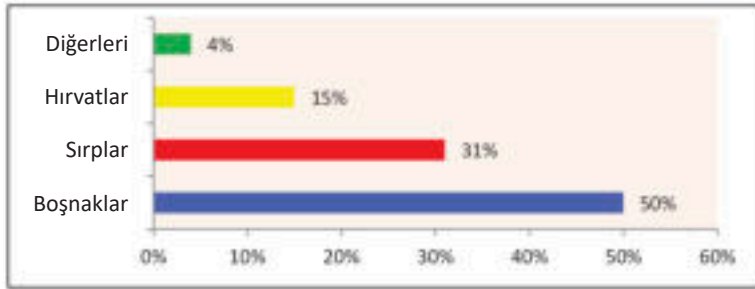
Bosna Hersek **iklimi** çoğunlukla **ılıman karasal**dır ve Akdeniz ikliminin etkisi Neretva Nehri vadisinde hissedilir. Dağ iklimi yüksek dağlarda mevcuttur.

Bosna Hersek'teki **ırmaklar** iki deniz havzasına, **Karadeniz** ve **Adriyatik'e** aittir. Karadeniz havzasındaki Bosna Hersek'ten gelen tüm sular, Sava Nehri tarafından alınır. Bu nehrin en büyük kolları **Una, Vrbas, Bosna ve Drina'dır**. **Neretva** Nehri, Adriyatik havzasına aittir.

NÜFUS VE EKONOMİ Bosna Hersek'te farklı milletler yaşar. En çok sayıda Boşnaklar, Sırp- lar, Hırvatlar ve diğerleridir. Ülkede; **Müslümanlar, Ortodokslar ve Katolikler** yaşar. Bosna Hersek'in ekonomisi çoğu Avrupa ülkesinin gerisindedir. Potansiyeli; **demir, kömür, boksit** ve tuz mineral kaynaklarında yatmaktadır. Bosna Hersek'teki sanayi kollarından metal, makine, kimya ve elektro teknik sanayileri gelişmiştir. Sanayi merkezleri **Zenitsa, Banya Luka, Tuzla, Saraybosna** ve diğerleridir.

BÖLGESEL DAĞILIM 1995 yılında imzalanan Dayton Barış Anlaşması ile BosnaHersek üç kısma bölündü: Boşnaklar ve Hırvatlar'ın yaşadığı **Bosna Hersek Federasyonu**, Sırp- ların yaşadığı **Sırp Cumhuriyeti** ve bağımsız **Brčko** bölgesi.

Grafik 8: Bosna Hersek'teki etnik kökenler

Daha fazla bilgi için:

- Boka Kotor Körfezi, Karadağ kıyılarında bir incidir. Sahil şeridinin uzunluğu Oryen ve Lovcen dağları arasında 33 km'dir. Körfezin çekiciliği, Kotor, Risan, Perast ve Tivat gibi turistik yerleşim yerleri ve bitki örtüsü ile tamamlanıyor.
- Bosna Hersek'te ki Sutyeska Ulusal Parkı, "Kahramanlık ve Zafer" Parkı olarak da biliniyor. Parkın güzelliği Peruçitsa yağmur ormanı ve Skakavets şelalesi ile ifade edilmektedir.
- Karadağ ve Bosna Hersek'te ziyaret edilecek özel yerler:

Doğal güzellikler	Turizm merkezleri	Kültürel – Tarihi eserler	Şehirler
Boka Kotorska	Budva	Lovken Anıt Mezarı	Podgoritsa
Biograd Gölü	Aziz Stefan	Ostrog Manastırı	Çetinye
Durmitor	Hertsek Novi	Kotor – Eski şehir	Nikşiç
Sutyeska (BH)	Neum (BH)	Vişegrad Köprüsü (BH)	Saraybosna (BH)
Yaytse Şelaleleri (BH)	Yahorina (BH)	Mostar (BH)	Mostar (BH)
Kozara (BH)	Travnik (BH)	Ostrojats Şatosu (BH)	Banya Luka (BH)

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Karadağ ve Bosna Hersek'te kiyükksek dağlar hangileridir?
- Karadağ'da hangi buzul göller bulunur?
- Bosna Hersek'te hangi karst sahaları bulunmaktadır?
- Bosna Hersek'te ki etnik yapı nedir?

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Yazılım (Google Map) yardımıyla Bosna Hersek'te ki en büyük 10 şehri ve Karadağ'daki 10 sahil beldesini öğrenin ve bunların bir listesini yapın!

APENİN YARIMADASI

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eşanlımlar veya ulusal gururlar: Roma kurdu, Azurlar, Papa... – Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

İTALYA, SAN MARINO VE VATIKAN

İTALYA

İsim	İtalya
Başkent	Roma
Alan (km ²)	301.340
Nüfus	60.500.000
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	İtalyanca

DOĞAL ÖZELLİKLER İtalya, Apenin Yarımadası'nda yer alır ve elverişli bir coğrafi konuma sahiptir. Üç tarafı **Adriyatik, İyon, Akdeniz, Ligurya ve Tiren** denizlerinin suları ile çevrilidir. Kuzeyde Alpler, Avusturya ve İsviçre ile, batıda Fransa ve doğuda Slovenya ile sınırlanmıştır. İtalya'ya ait iki büyük ada vardır, onlar da **Sicilya ve Sardunya'dır**.

İtalya'daki **rölyef** çoğunlukla **dağlıktır**. Alpler ülkenin kuzey kesiminde yer alır ve tüm yarımada boyunca 1000 km'den fazla uzunlukta **Apenninler'e** kadar uzarlar. **Lombardiya** Ovası kuzeybatıya doğru uzanır.

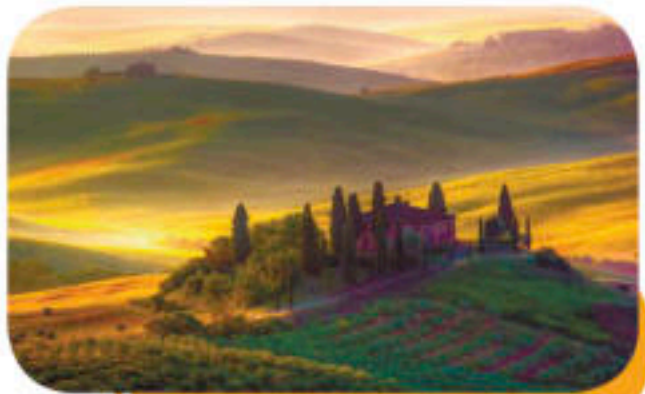
İtalya'da ağırlıklı olarak **Akdeniz iklimi** hüküm sürer, Alpler'de iklim ise dağlıktır.

İtalya'daki **ırmaklar** kısadır ve Adriyatik ile Tiren Denizlerine dökülürler. Bunların en ünlüleri **Po ve Tiber'dir**. Göllerin en büyüğü ise: **Como, Garda ve Maggiore'dir**.

İtalya'nın topografik haritası

NÜFUS VE EKONOMİ Bu ülkenin nüfusu İtalyanlar (%91), Fransızlar, Avusturyalılar, Slovenler ve diğerlerinden oluşmaktadır. Resmi dil İtalyanca olup, nüfusun çoğu Katoliktir (%75). İtalya, oldukça gelişmiş bir sanayi ve tarım ülkesidir. Dünyanın en gelişmiş sekiz ülkesinin (**G8**) üyesidir. Tarım en çok Lombardiya Ovası'nda gelişmiştir. İtalya; üzüm ile şarap, zeytin, elma, portakal, limon, armut ve seftali üretiminde dünyada lider bir ülkedir. En gelişmiş endüstriler: **otomotiv, mekanik**

Toskana

kimya, petrokimya, gemi yapımı ve elektrik endüstrisidir. Turizm, ekonominin %10'unu oluşturmaktadır. Hoş iklimi, sayısız kültürel ve tarihi anıtları ve deniz kıyısının uzunluğu (6.600 km'nin üzerinde) ülkeyi turistler için çekici kılmaktadır. En çekici turistik şehirler:

Roma, Venedik, Milano, Floransa ve Pisa'dır. Bu ülkenin turistik cazibesi, birçok turist geldiği **Vezüv, Etna, Vulkanu ve Stromboli** gibi aktif volkanlar tarafından arttırılmaktadır. Alplerde ve özellikle buzul göllerinde dağ turizmi gelişmiştir.

BÖLGESEL BÖLÜNME İtalya, beşi özerk statüye sahip, 20 bölgeye ayrılmıştır.

Tablo 4:
En büyük beş İtalyan şehri

Şehir	Bölge
1. Roma	Latsio
2. Milano	Lombardiya
3. Neapol	Kampanya
4. Torino	Piemont
5. Palermo	Sicilya

Roma

Tablo 5: İtalya'da otomotiv endüstrisi

OTOMOBİL MARKALARI		
Alfa Romeo	Fiat	Langia
Masserati	Ferrari	Lamborghini

SAN MARINO

İsim	San Marino
Başkent	San Marino
Alan (km ²)	61,2
Nüfus	33.300
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	İtalyanca

leşim bölgesi, yani her tarafı tek bir komşuyla çevrili bir ülkedir. Bu ülke, Monte Titano dağının engebeli ve dağlık bölümünü kaplar. San Marino 61,2 km²'lik bir alanı kapsamaktadır ve bugün bu alanda 33 binin üzerinde insan yaşamaktadır. Başkenti San Marino'dur. San Marino'da **Akdeniz iklimi** hüküm sürer. Sıcak yazlar ve yağışlı ılıman kışlar ile karakterizedir.

DOĞAL ÖZELLİKLER San Marino devleti, Apenin Yarımadası'nın doğu kesiminde yer almaktadır. Tek yer-

San Marino

NÜFUS VE EKONOMİ Ülkedeki nüfus %85 San Marino'lulardan ve %15 İtalyanlar'dan oluşmaktadır ve çoğunluğu Katolik dinine mensuptur. Devlet yönetimine göre, San Marino **cumhuriyet**-tir. Ülkedeki en başarılı ticari aktiviteler bankacılık ile şarap ve peynir üretimidir. Ancak San Marino'daki en önemli endüstri turizmdir ve ülkedeki en yüksek geliri bu sektör sağlar. Yıllık 2 milyonu aşkın turist tarafından ziyaret edilmektedir. Bölgesel olarak 8 belediyeye ayrılmıştır.

VATIKAN

İsim	Vatikan
Başkent	Vatikan
Alan (km ²)	0,44
Nüfus	1.000
Yönetim	Seçimli monarşi
Resmi dil	İtalyanca, Latince

Vatikan

Vatikan, 44 hektarlık alanı ve 1000 kişilik nüfusu ile en küçük ülkedir. İtalya'nın başkenti Roma'nın içinde, Tiber Nehri'nin sağ kıyısında yer almaktadır. Vatikan, Roma Katolik Kilisesi'nin dini merkezidir. Ülkenin en büyük geliri posta pulu ve hediyelik eşya satışlarının yanı sıra çok sayıda turistin kültürel amaçlı ziyaretlerinden elde edilmektedir.

Daha fazla bilgi için:

- Roma, MÖ 753 yılında kurulan en eski Avrupa şehirlerinden biridir. Avrupa kültürünün bir sembolüdür. Kolezyum ve Forum'un da aralarında bulunduğu çok sayıda kültürel anıt, onu Avrupa'da ziyaret edilen yerler arasında üçüncü sıraya yükseltir.
- Vezüv Yanardağı, İtalya'da Napoli Körfezi boyunca yer almaktadır. Tarih boyunca sıklıkla büyük maddi hasarlara ve insan kayıplarına neden olmuştur. Vezüv'ün önceki patlamalarından çıkan volkanik kül Balkanlar'da, hatta ülkemizde bile bulundu. 20. yüzyılda üç patlama kaydedildi: 1906, 1929 ve 1944.
- İtalya ve San Marino'da ziyaret edilecek ünlü ve çekici yerler:

Doğal yerler	Turistik yerler	Kültürel-tarihi anıtlar	Şehirler
Garda Gölü	Roma	Kolezyum (Koloseum)	Milan
Komo Gölü	Venedik	Roma Forumu	Torino
Dolomid	Floransa	Pompeya	Bari
Capri Adası	San Remo	Herkulaneum	Trieste
Monte Titano (S.Marino)	San Marino	Guaita (S.Marino)	Dogana (S.Marino)

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- İtalya hangi denizlerle sınırlıdır?
- İtalya'da hangi buzul gölleri var?
- İtalya hangi sektörde dünyada liderdir?
- Vatikan'ın nasıl bir devlet sistemi vardır?

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Bir yazılım aracı kullanarak İtalyan devlet bölgesinin en büyük uzunluğunun ve genişliğinin hangisi olduğunu öğrenin!
- İtalyan bölgelerinin şehir merkezlerini ve bildikleri temel aktivitelerini araştırın ve bununla ilgili mini bir proje yapın (grup halinde çalışmak için uygundur)!

İBER YARIMADASI

PORTEKİZ, İSPANYA VE ANDORRA

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eşanlamlar veya ulusal gururlar: Corrida, İbiza, Barselona... – Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

İSPANYA

İsim	İspanya
Başkent	Madrid
Alan (km ²)	505.990
Nüfus	46.773.000
Yönetim	Monarşi
Resmi dil	İspanyolca

ile sınırlanmıştır. İspanya 505.990 km²'lik bir alanı kaplar ve 46 milyondan fazla nüfusa sahiptir. İspanya çok elverişli bir coğrafi konuma sahiptir. Atlantik Okyanusu aracılığıyla dünyadaki diğer tüm okyanuslara bağlanır. Ayrıca Afrika kıtasına en yakın olanıdır. **Cebelitarık Boğazı'na** sadece 14 km uzaklıktadır. Akdeniz'deki **Balear Adaları** ve Atlantik Okyanusu'ndaki **Kanarya Adaları'nı**

DOĞAL ÖZELLİKLER İspanya, İber Yarımadası'nın en büyük ülkesidir. Sadece kuzeyde Fransa ve batıda Portekiz ile kara sınırı vardır. Kuzeyde ve batıda Atlantik Okyanusu'nun suları ile, güneyde ve doğuda da Akdeniz

Kadiz – Endülüs

Endülüs'ün ünlü şehri Kadiz, İber Yarımadası'nın en eski ve en güzel şehirlerinden biridir. Şehrin eski kesimindeki binalar, güzel cepheleri ve çok uzun bir geçmişi ile korunmuştur. Kadiz'in Avrupa'nın en eski şehirlerinden biri olduğu ve her durumda İber Yarımadası'nın en eskisi olduğu söyleniyor. Üç bin yıldan daha eski olan şehir, 157.000 nüfuslu önemli bir limandır ve Atlantik kıyısındaki Endülüs'te yer alıyor.

içerir. İspanya'daki **rölyef** çoğunlukla dağlıktır. En tanınmış dağlar **Pirenelere, İberya ve Kantabria Dağları, Sierra Morena, Sierra Nevada** ve diğerleridir. İspanya'da da ovalar bulunur. Topraklarının yaklaşık %10'u ovalarla kaplı olan ülkedeki en ünlü ovalar: **Endülüs ve Aragon'dur.**

İspanya'nın iklimi: **Atlantik, Akdeniz, ılıman-karasal ve dağlıktır.** Güney kesimlerinde maksimum sıcaklık 48 °C'ye ulaşır.

İspanya'daki en uzun ırmaklar, Atlantik Okyanusu'na akan **Douro, Tahoe, Migno, Guadiana** ve **Guadalquivir** ile Akdeniz'e akan **Ebro'dur.**

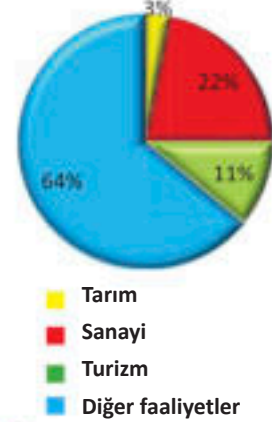

Madrid

NÜFUS VE EKONOMİ Bu ülkedeki nüfus İspanyollardan (%87) ve diğerlerinden (%13) oluşmaktadır. İspanya vatandaşlarının %67'si Roma Katolik dinine mensuptur. Resmi dil İspanyolcadır ve **Katalanca-Baskça ile Galiçyaca dilleri de** hala kullanılmaktadır. İspanya; zeytinyağı, şarap, pirinç, badem ve turuncgillerin üretiminde dünya lideridir. İspanya, Avrupa'nın en sanayileşmiş beşinci ülkesidir. En gelişmişleri sanayi dalları ise **mekanik, gemi yapımı, kimya ve tekstil endüstrileridir.** Turizm, ekonomiye %11 ile katılan çok önemli bir branştır. İspanya, yılda 80 milyonun üzerinde turist ile dünyanın en çok ziyaret edilen ikinci ülkesidir.

BÖLGESEL BÖLÜNÜM İspanya'da 4 bölge vardır: Atlantik, Akdeniz, Orta ve İber. İdari olarak, eyalet 17 özerk bölgeye ve özerk statüye sahip iki şehre bölünmüştür.

Grafik 9:
İspanya'da Ekonomi

Tablo 6:
İspanya'daki en büyük altı özerk bölge

Bölge	Şehir merkezi
Kastilya ve Leon	Valladolid
Endülüs	Sevilya
Kastilya la Mancha	Toledo
Aragonya	Zaragoza
Estramadurra	Merida
Katalonya	Barselona

Barselona

PORTEKİZ

DOĞAL ÖZELLİKLER Portekiz; kuzeyde ve doğuda İspanya, batı ve güneyde de Atlantik Okyanusu ile sınırlanır. Bu sınırlar içinde 92.212 km²'lik bir alanı kapsamaktadır ve bu alanda 10 milyondan fazla kişi yaşamaktadır. Portekiz ayrıca Atlantik Okyanusu'ndaki **Madeira ve Azor** adalarını da içerir.

Portekiz'de Atlantik Okyanusu boyunca uzanan **rölyef** çoğunlukla ova ve İspanya sınırına doğru dağlıktır. Portekiz'den

Migno, Duro, Tahoe ve Guadiana nehirleri akmaktadır. Bunlar Atlantik Okyanusu'na akarlar.

Portekiz'de iki tür iklim vardır: **Kuzeyde Atlantik ve güneyde Akdeniz** iklimi hüküm sürer.

NÜFUS VE EKONOMİ Bu ülkenin nüfusu ağırlıklı olarak Portekizli'dir %99 ve nüfusun %97'si Roma Katolikleri dinine mensuptur. Ülke başkenti **Lizbon'dur**. Bu ülkede en çok yetiştirilen mahsuller mısır, arpa, üzüm, limon, zeytin, portakal vb. Portekiz, dünyanın beşinci en büyük şarap ihracatçısıdır. Mineral zenginliklerinden **kalay, tungsten ve uranyum** barındırır ve enerji için deniz dalgalarından ve güneş ışığından faydalanır. Ülkedeki sanayi dallarından en gelişmiş olanları gemi yapımı, tekstil ve gıda endüstrisidir. Turizm, Portekiz'de önemli bir ekonomik faaliyettir. Dünyanın en çok ziyaret edilen 20 ülkesinden oluşun gruba dahildir.

BÖLGESEL BÖLÜNME Devlet bölgesel olarak üç kısma ayrılabilir: **kuzey, güney ve adalar**. İdari olarak, Portekiz 5 ana kara ve 2 ada eyaletine bölünmüştür.

Lizbon

İsim	Portekiz
Başkent	Lizbon
Alan (km ²)	92.212
Nüfus	10.290.000
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	Portekizce

Tablo 7: Portekiz'deki en büyük beş şehir

1.Lizbon	4. Aveiro
2.Porto	5. Faro
3.Braga	

İsim	Andorra
Başkent	Andorra la Vela
Alan (km ²)	467,6
Nüfus	77.300
Yönetim	Prenslük
Resmi dil	Katalanca

ANDORRA

Andorra, İber Yarımadası'ndaki en küçük ülkedir. Sadece Fransa ve İspanya ile sınırı vardır. Pireneler'de, yani yüksek kesimde bulunur ve 467 km²'lik bir alanı kapsar. Bugün o bölgede 77 binden fazla kişi yaşamaktadır. İklimi dağlık ve karasaldir. Eyalet başkenti, aynı zamanda Avrupa'nın en yüksek başkenti olan **Andorra la Vela'dır** (1023 metre).

Nüfus Katalan kökenlidir, Katalan dilini kullanır, ayrıca Katolik dine mensuptur. Turizm, gerçekleşen gelirin % 80'i ile ülkedeki ana faaliyettir. Andorra her yıl 10 milyondan fazla turist tarafından ziyaret edilmektedir. Bankacılık sektöründe Andorra, yabancı uyruklular için vergi indirimleri nedeniyle bir "vergi cenneti" olarak bilinir.

Andorra la Vella

Daha fazla bilgi için:

- Ole, ole... - geleneksel boğa güreşlerinin ulusal sporun zirvesinde oynandığı İspanyol arenasında gök gürültülü bir tezahürattır, buna "korida" denir. Korida'lar aynı zamanda bir boğa güreşçisi ile öfkeli bir boğa arasındaki kavgayı canlı izleme fırsatı bulan yabancı ziyaretçiler için turistik bir cazibe merkezidir.

Doğal yerler	Turistik yerler	Kültürel- Tarihi anıtlar	Şehirler
Kosta Brava	Madrid	Alhambra, Granada	Kadiz
Kosta del Sol	Barselona	Alcazar, Sevilla	Toledo
Balear Adaları	Mallorca	Kraliyet Sarayı, Madrid	Salamanka
Tenerife	Malaga	Büyük Cami, Kordoba	Valensiya
Cantabrian dağları	Aziz Sebastian	Del Prado Müzesi	Sevilya
Portimao (Por.)	Madeira (Por.)	Heronimo manastırı (Por.)	Lizbon (Por.)
Furnas (Por.)	Lagos (Por.)	Batalha (Por.)	Porto (Por.)

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- İber Yarımadası'nda hangi ülkeler yer almaktadır?
- Atlantik Okyanusu'na akan İspanyol nehirlerini bulmak için haritayı kullanın!
- Andorra ekonomisi neye dayanmaktadır?

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Bir yazılım aracı kullanın ve İspanya'da en çok ziyaret edilen adaların ve şehirlerin hangileri olduğunu öğrenin!
- Portekiz kıyılarının uzunluğunu en kuzeyden en güneye düz bir çizgide ölçün!

GÜNEY AVRUPA'NIN ÇEVRESİNİN KORUMASI, ZARAR GÖRMESİ VE KİRLİTİLMESİ

Etkileşimli giriş tartışması:

- Araçlardan hangi gazların yayıldığını hatırlayın ve yanıtlayın?
- Ozon neden önemlidir (O3)?
- PM 10 parçacıkları hakkında ne biliyorsunuz?

Doğal ve özellikle antropojenik faktörler, Güney Avrupa'da ki yaşama alanının temel kısımlarının kalitesinin bozulmasının sebebidir. Dağılıma süreci acımasızca **hava, su, toprak ve hayvansal dünyaya** saldırmaktadır.

HAVA kirliliği, organik dünyanın hayatta kalmasına doğrudan tehdit oluşturan en ciddi çevresel bozulma biçimlerinden biridir. Güney Avrupa üzerindeki atmosfer, doğal veya antropojenik kaynaklı olabilen çok sayıda hava kirliliği kaynağıyla karşı karşıyadır. Antropojenik hava kirliliği kaynakları bu anlamda çok daha fazla sayıdadır ve çok daha etkilidir ve mekanik veya kimyasal kirlilik yoluyla tekrar tekrar temiz havaya saldırır. Bu gruptaki en etkili kaynaklar ise **sanayi, trafik, enerji ve hanelerdir**. En yaygın kirlleticiler ise şunlardır: **karbon monoksit, sülfür dioksit, nitrojen dioksit, ozon, boyutu 10 mikrometreye kadar çıkan partiküller (PM 10), 2,5 mikrometreye büyüklüğünde partiküller**

Güney Avrupa'da hava kirliliği endeksi (min. 13 - maks. 98)

Tablo 8: Güney bölgesinde ve genel olarak Avrupa kıtasında en kirli havaya sahip şehirler (2018)

Kent	Devlet	Kirlilik endeksi
1. Kalkandelen	K.Makedonya	97
2. Üsküp	K.Makedonya	83
3. Napoli	İtalya	83
4. Tiran	Arnavutluk	79
5. Torino	İtalya	74
6. Saraybosna	Bosnahersek	71
7. Barselona	İspanya	70
8. Roma	İtalya	67
9. Selanik	Yunanistan	64
10. Milan	İtalya	63

Üsküp

(PM 2,5), ağır metaller ve diğerleri. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) raporlarına göre, Güney Avrupa bölgesi özellikle Balkan Yarımadası'nın şehir bölgelerinde en düşük hava kalitesine sahiptir. En kirli on güney Avrupa şehrinin arasında, Balkanlar'dan 5 şehir bulunmaktadır. Bu durumun ana nedenleri arasında, **modası geçmiş endüstriyel teknoloji, kışın ısınma için odun ve fosil yakıtların kullanılması, trafikte modası geçmiş araç filosu, zayıf ağaçlandırma, kentsel düzenlemelere uyulmaması vb. nedenler yer almaktadır.**

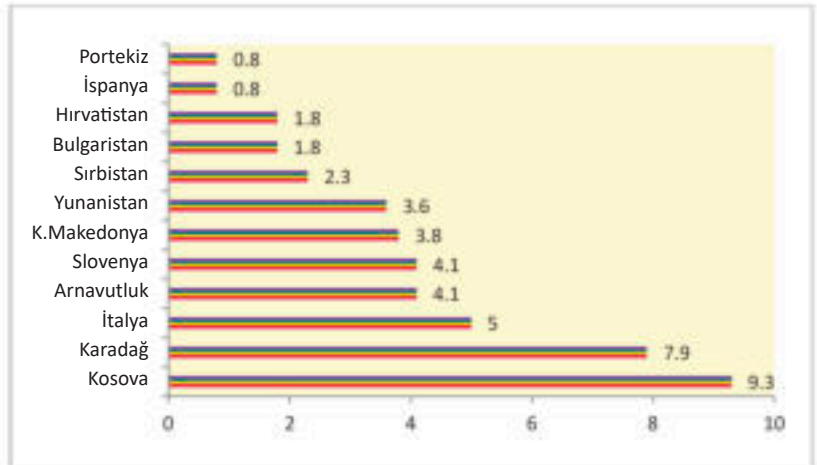
Sanayi en büyük kirleticilerden biridir

SU Kirli sular, insan hayatını ve flora ile faunanın hayatta kalmasını tehlikeye atar. Bu suların çevreye çok olumsuz etkileri vardır. Güney Avrupa'daki su kirliliği çeşitli kaynaklardan ortaya çıkar. Çoğu zaman çoğu su kaynağı, büyük şehirlerden yani madenlerden, fabrikalardan, trafikten, nehir yataklarına atılan katı atıklardan ve daha fazlasından boşaltılan atık sularla kirlenir. Organik kirleticilerin en yaygın kaynağı, **evlerden, hayvancılık çiftliklerinden, sanayiden ve tarımdan gelen atık sulardır. Toksik metaller, madencilik, metalurji tesisleri ve metal endüstrilerinin** en yaygın ürünleridir. Güney Avrupa bölgesi, az sayıda arıtma tesisi nedeniyle nehirleri ciddi şekilde tehlikeye atmıştır, bu nedenle de şehrin atık suları arıtılmadan kalmaktadır. Balkanlar, Güney İtalya, Portekiz ve İspanya - Endülüs'te sular çok kirlidir. İtalya'daki **Sarno** Nehri, endüstriyel kaynaklı toksik maddelerle Güney Avrupa'nın en kirli nehri olarak kabul edil-

Kirli nehir

Grafik 10. Güney Avrupa eyalet bölgelerinde "milli park" altında korunan alan (%)

mektedir. Kıyı bölgesi açısından bakıldığında, Güney Avrupa bölgesi, Avrupa seviyesindeki en temiz deniz sularına sahiptir ve burada, şu anda turizm amaçlı olarak en fazla yararlanmakta olan Yunanistan ve İspanya kıyıları öne çıkmaktadır.

TOPRAK – Ekilebilir toprak, gıda üretimi için kullanılan doğal ve sınırlı bir kaynaktır. Tarım arazilerinin korunması, toprağın hızla azalması ve yeniden inşası binlerce yıl süren bozulmaları nedeniyle çok acil gerçekleştirilmesi gereken bir önlemdir. Güney Avrupa’da arazi bozulması şunlardan kaynaklanmaktadır: **erozyon ve yetersiz ağaçlandırma, yerleşim yerlerinin ve ticari binaların yayılmaları, kentsel ve endüstriyel atıkların depolanması, yoğun tarım ve daha fazlası.**

KAÇAK (YASA DIŞI) ÇÖPLÜKLER

ORGANİK DÜNYA Güney Avrupa’da bitki ve hayvan zenginliği sürekli tehdit altındadır. Türlerin bir kısmının nesli **tükendi** ve türlerin çoğu da yok olmanın eşiğindedir. Vahşi yaşamın hayatta kalmasına yönelik en büyük tehdit: yerleşim yerlerinin yayılması, sanayi, plansız ormansızlaşma, kontrolsüz avcılık, kirlilik ve benzerleridir. Biyolojik çeşitliliğin korunması amacıyla, özel değerlerle nitelendirilen bazı bitki ve hayvan türlerinin habitatları, sınırlı insan faaliyetleri ile yasal olarak koruma alanlarına dönüştürülmüştür. Korunan bölgeler, kategoriler şeklindedir, onlar:

Tablo 9: Güney Avrupa’da nesli tükenmekte olan memelilerin listesi

İber vaşağı
Akdeniz foku
Avrupa kunası
Uzun dişli yarasası
Azorlar yarasası
Uzun kulaklı yarasası
Bayağı kokarca

NEHİR BALIĞI VEBASI

milli parklar, sıkı doğa koruma alanları, doğa anıtları, özel doğal nadirliklere sahip alanlar ve benzerleridir. Bölgesel düzeydeki sorunların üstesinden gelinmesi ve çevrenin korunması ve iyileştirilmesi için tüm sektörleri kapsayacak karmaşık eylem planlarına ve önlemlere ihtiyaç vardır.

Kuşlar da acı çekiyor

Tablo 10: Güney Avrupa'da acil çevresel önlemler

Bölüm	Önlem
Hava	Ağacı bir enerji kaynağı olarak kullanmayı bırakmak; termik santrallerde enerji kaynağı olarak kömürün ve mazotun gazla değiştirilmesi; rüzgar çiftlikleri ve güneş enerjisi yoluyla üretilen elektriğin çoğalması; en gelişmiş filtrelerin fabrika bacalarına ve arabalardaki katalizörlere montajı...
Su	Şehir atık sularının bir nehre veya göle boşaltılmadan önce kabul edilmesi için dünya standartlarına uygun arıtma tesisleri (kollektörler) yapımı; kanalizasyon sularının toplayıcılarda arıtılması; zararlı maddelerin filtrasyonu, drenajı, biriktirilmesi ve nötralizasyonu; endüstriyel tesislerden gelen atık suların önceden belirlenmiş standartlara göre bertarafı ve arıtımı için kollektör sistemlerinin yapımı...
Toprak	Ağaçlandırma yoluyla çıplak alanların azaltılması; planlı kesim yoluyla orman fonunun sürdürülebilir kullanımı; ambalaj atığının geri dönüşümünün en az %70 artması...

Daha fazla bilgi için:

- Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre, Avrupa'nın en kirli bölgesi Balkan Yarımadası'dır. Yüksek konsantrasyonda asılı partikül (PM 10) içeren çok kirli şehirlerin oluşumu burada çok sıktır: Üsküp, Manastır, Kalkandelen, Plevlya (Karadağ), Tuzla (BH), Valyevo (Sırbistan), Nis (Sırbistan), Plovdiv (Bulgaristan) vb. Balkanlar'da yılda 35.000'den fazla ölüm hava kirliliğinden kaynaklanıyor.

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Güney Avrupa'da enerji, endüstri ve trafiğin çevreye etkisi nedir?
- Güney Avrupa'da nehir kirliliğini önlemek için ne gibi önlemler alınmalı?

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Güney Avrupa'da en kirli nehirlerin hangileri olduğunu ve en çok hangi kirleticilerle kirlendiklerini öğrenmek için internette arama yapın! İnsan ve su dünyası üzerindeki etkileri nedir?

Başlıca terimler:

- ***Kriptodepresyon***
- ***Haliçler***
- ***Höyükler***
- ***Kanallar***
- ***Petrol platformları;***
- ***Doğal Kaynaklar;***
- ***Turistik yerler.***

Edinburgh Kalesi, İskoçya'nın Edinburgh şehrinin yukarısındaki bir kaledir. Arkeologlar, Demir Çağı'ndan beri kayanın üzerinde bir insan varlığını keşfettiler, ancak kale 12. yüzyılda inşa edilmiştir.

KONU IV: BATI AVRUPA BÖLGESİ'NE COĞRAFI BAKIŞ

BÜYÜK BRİTANYA VE İRLANDA CUMHURİYETİ.....	84
FRANSA	87
BENELÜKS.....	89

BATI AVRUPA

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eşanımlar veya ulusal gururlar: Stonehenge, Big Ben, Yeşil Ada... - Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?
- Batı Avrupa Kolumbo'nun ardından nasıl değişmiştir?

BÜYÜK BRİTANYA VE İRLANDA CUMHURİYETİ

-BÜYÜK BRİTANYA

İsim	Büyük Britanya
Başkent	Londra
Alan (km ²)	243.610
Nüfus	66.020.000
Yönetim	Monarşi
Resmi dil	İngilizce

DOĞAL ÖZELLİKLER Büyük Britanya; **Büyük Britanya** adası, İrlanda adası kuzey kesiminde ve çevredeki, **Hebrides, Orkney, Shetland, Norman ve diğerleri** gibi daha küçük adalarda yayılmış olan bir ülkedir. Avrupa anakarasından, 33 km genişliğindeki **Lamanş Kanalı** ile ayrılır. Büyük Britanya'nın elverişli coğrafi konumu vardır. Avrupa'nın Amerika'ya giden en önemli deniz yollarının kesişme noktasında yer almaktadır.

Rölyef olarak, Büyük Britanya **dağlık** ve **ovalık** birimlere bölünmüştür. İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda ağırlıklı olarak engebeli ve dağlıktır, İngiltere ise ova bölgesidir. En ünlüleri Kambriyen Dağları, Yarımada Dağları ve en yüksek zirve **Ben Nevis'e** (1343) sahip Grampien Dağları'dır. En büyük ovalar ise **İngiliz** ve **İskoç Ovaları**'dır.

Büyük Britanya'da **iklim**, serin, yağmurlu yazlar ve ılık-sisli kışlarla **Atlantik** iklim tipidir.

Birleşik Krallık'taki en ünlü **ırmaklar, Temza, Humber, Severn ve Clyde'dir**. Bu ırmaklar kısa ama tam teşekküllü ve gezilebilir özellik-

Londra

lere sahiptirler. Gelgit sırasında havzaları derin koylara, **haliçlere** dönüşür. Gelgit sırasında, bu nehirlerin seviyesi yükselir ve gemilerin anakaranın daha derinlerine girmesine sebep olur. Thames Nehri için de durum böyledir. Londra, denize 62 km uzaklıkta olmasına rağmen bir liman şehridir. Batı kıyısında **fiyortlar** da mevcuttur. Göller buzul kökenlidir.

NÜFUS VE EKONOMİ Birleşik Krallık'ın nüfusu yaklaşık 66 milyondur. Nüfus; **İngiliz, İskoç, Galler halkı, İrlandalı** ve diğer ülkelerden gelen göçmenlerden oluşmaktadır. İngilizcenin yanı sıra hala Galler dili, İskoçça ve İrlandaca kullanılmaktadır. En yoğun nüfuslu bölge Londra, Leeds ve Liverpool arasındaki bölgedir. Nüfus çoğunlukla Anglikan, İskoç, Baptist ve diğer protestan kiliselerine aittir.

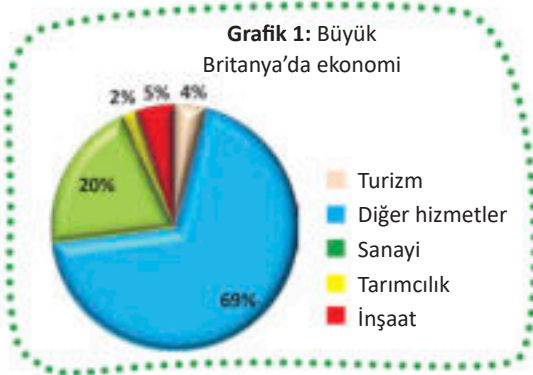
İngiltere, dünyanın en gelişmiş beşinci ülkesidir. **Enerji kaynakları** açısından **kömür** ile zengin, madenlerden, çok erken bir sanayi ülkesine dönüşmesine izin veren **demir cevheri** açısından zengindir. Büyük Britanya, 1975'ten beri dünya çapında Kuzey Denizi altında keşfedilen petrol ve gaz üreticisidir. Bu petrol ve gaz, **petrol platformları** aracılığıyla çıkartılmaktadır. Tarımda çoğunlukla buğday, şeker pancarı, patates, arpa yetiştirilir, ayrıca ülke, sığır, koyun ve domuz stoğunu da bir milyon düzeyinde tutar. Büyük Britanya, endüstrinin beşidir. En gelişmiş olan sanayi dalları ise mekanik, tekstil, kimya ve diğer dallardır. İngiltere'nin, ekonomik gelirin % 20'sini sanayiden gelir, yani Avrupa'nın üçüncü büyük sanayi gücüdür.

Turizm, yıllık gelirin % 4'ünü oluşturmaktadır. Başkent Londra, yılda 16 milyon turist ile Avrupa'nın en çok ziyaret edilen yeridir.

BÖLGESEL BÖLÜNME Ülkenin resmi adı "Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı" veya kısaca sadece Büyük Britanya'dır ve 4 ülkeye ayrılmıştır: İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda.

Tablo 1: Büyük Britanya'daki en güçlü on sanayi şirketi

Şirket	Alan
Unilever	Gıda
Rio Tinto	Metal
GlaxoSmithKline	Eczacılık
Anglo American	Metal
Astra Zeneca	Eczacılık
BAE Systems	Makine ve askeri
British American Tobacco	Tütün
Imperial Tobacco	Tütün
Associated British Foods	Gıda
Rolls Royce	Otomobil

İRLANDA CUMHURİYETİ

DOĞAL ÖZELLİKLER İrlanda Cumhuriyeti, her tarafı sularla çevrili bir ada ülkesidir. Kuzey İrlanda olarak bilinen kuzeydoğu bölgesi, Büyük Britanya ile birlikte Birleşik Krallığa aittir. Sınırları içinde 70.273 km²'lik bir alanı kaplamaktadır ve bugün 4,7 milyondan fazla nüfusa sahiptir. Ülkenin başkenti **Dublin'dir**. İrlanda'da okyanussal iklim hüküm sürer. Kışları ılık ve

İsim	İrlanda
Başkent	Dublin
Alan (km ²)	70.273
Nüfus	4.784.000
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	İrlandaca, İngilizce

yazları ise serindir. İrlanda'nın birçok nehri vardır, ancak hepsi kıdadır. Bunların en büyüğü ve en uzununu **Shannon Nehri**'dir (370 km).

NÜFUS VE EKONOMİ Bu ülkenin nüfusu ağırlıklı olarak **İrlandalı**lardan oluşur. İrlandalıların çoğu, 14 milyondan fazla, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'ya göç etmişlerdir. İngilizce ve İrlandaca, ağırlıklı olarak Katolik olan nüfus tarafından konuşulan ana dillerdir. Ülkedeki tarımsal ürünlerden en çok yetiştirilen arpa, buğday, patates ve şeker pancarıdır. Hayvancılık, iklimsel ve biyocoğrafik koşulların yıl boyunca sürülerin açık otlatılmasına izin vermesinden ötürü, özellikle **sığır ve koyun yetiştiriciliği** olmak üzere, en önemli sektörlerden biridir. İrlanda maden kaynakları olarak, zengin kurşun-çinko cevherlerine sahiptir. İrlanda'da birkaç sanayi dalı gelişmiştir. Bunlardan en ünlüleri: **gıda, tekstil, metal, kimya** ve diğerleridir.

BÖLGESEL BÖLÜNME İdari olarak, İrlanda Cumhuriyeti 31 ilçeye – bölgeye ayrılmıştır.

Tablo 2: İrlanda'nın en büyük 5 şehri.

Şehir:
1. Dublin
2. Cork
3. Galway
4. Limerick
5. Waterford

Daha fazla bilgi için:

- Londra, Birleşik Krallık ve Batı Avrupa'nın en büyük şehridir. Thames Nehri kıyısındaki Londra, yeni çağın başında Romalılar tarafından kuruldu. Kuzey Denizi'nden uzak olmasına rağmen, Thames halicinin karşısında, Londra bir liman şehridir. Londra Heathrow Havaalanı Avrupa'nın en yoğun hava limanıdır. Şehir, doğal, kültürel ve mimari objelerle doludur. Londra Metrosu 1863'te inşa edildi. Londra, Olimpiyat Oyunlarına üç kez ev sahipliği yapmıştır (1908, 1948 ve 2012).

Büyük Britanya'daki ziyaret edilmesi gereken bilinen ve atraktif yerler:

Doğal yerler	Turistik yerler	Kültürel-tarihi anıtlar	Şehirler
Lake District	Londra	Stonehenge	Londra
Çedar Kanyonu	Edinburgh	Londra Kulesi	Birmingham
Fingal Mağarası	Glazgov	Roma Kaplıcaları	Manchester
Loch Ness Gölü	Belfast	Britanya Müzesi	Liverpool
Yeşil Köprü	Galler York	Buckingham Sarayı	Brighton
Peak District	Bristol	Ulusal Galeri	Cardiff
Killarney (İrlanda Cumhuriyeti)	Dublin (İrlanda Cumhuriyeti)	Castle, Kilkenny (İrlanda Cumhuriyeti)	Limerick (İrlanda Cumhuriyeti)

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Büyük Britanya ve İrlanda'daki iklim nasıldır?
- Büyük Britanya'daki maden zenginlikleri nelerdir?
- Büyük Britanya'nın başlıca ticari faaliyeti nedir veneden?

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Uydu gözlemcisi veya arama motoru ile Büyük Britanya'nın en büyük şehirlerini araştırın ve Büyük Britanya'nın en büyük limanlarının hangileri olduğunu öğrenin!
- Londra şehrindeki yapılabilecekler hakkında temel bilgiler edinin ve albümlü küçük proje hazırla.

FRANSA

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eşanımlar veya ulusal gururlar: Galya horozları, şampanya, ışık şehri... - Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

DOĞAL ÖZELLİKLER Fransa, Avrupa'nın en batı kesiminde yer almaktadır. Fransa'nın doğal sınırları İspanya'ya doğru **Pireneler**, İtalya ve İsviçre'ye doğru **Alpler** ve Almanya'ya doğru **Ren** Nehri. Sadece kuzey sınırı Belçika'ya açıdır. Fransa; batıda Atlantik Okyanusu'na, güneyde ise Akdeniz'e kadar uzanır. Bu sınırlar içinde 543.965 km²lik bir alanı kapsamaktadır. Fransa, anakara dışında denizaşırı bölgelere de sahiptir.

Fransa **elverişli bir coğrafi konuma** sahiptir ve Atlantik, Akdeniz ve Alpler ülkesidir. Atlantik Okyanusu'na olan çıkışı, onu Alpler üzerinden Akdeniz ülkeleri ile birleştirir. Fransa'nın Atlantik kıyısı daha az dallıdır. En ünlü yarımadalara **Normandiya** ve **Brittany** ile koylardan gelen **Biscay-Körfezi**'dir. Akdeniz'de en ünlüsü **Lyon Körfezi** ve adalarından da **Korsika**'dır.

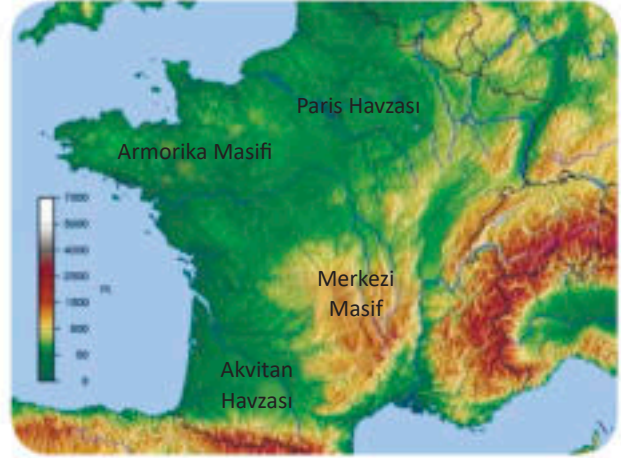
Fransa'nın **rölyefi dağlar** ve **ovalardan** oluşur. Eski dağlardan en ünlüleri **Ardenler**, **Voges** ve **Orta Masif** iken, genç dağlardan en ünlüleri ise **Alpler** ve **Pireneler**'dir. Alplerde, Avrupa'nın en yüksek zirvesi olan **Mont Blanc** (4810) bulunur. Fransa'nın ovaları kuzeybatıya doğru uzanıyor.

Fransa'da; ılıman ve yağışlı kışlar ile serin yazlarla **Atlantik iklimi** hüküm sürmektedir. Güney Fransa, Akdeniz'in etkisine maruz kalmaktadır ve **Akdeniz iklimine** sahiptir. Doğu Fransa ve yüksek dağlar ise **karasal ve dağlık iklim**e sahiptir.

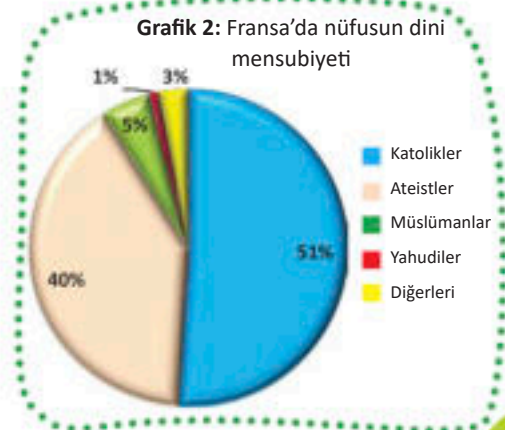
Fransa'daki **ırmaklar** iki havza alanına aittir. **Seine, Loire** ve **Gironde** ırmakları Atlantik Okyanusu'na dökülür. Bütün bu ırmaklarda su ulaşımı vardır. Denize döküldükleri yerlerde **haliçler** inşa ederler ve gezilebilir su ulaşımı kanallarıyla birbirine bağlanırlar. Akdeniz'e **Rona** ırmağı dökülür ve döküldüğü yerde **delta** meydana getirir.

NÜFUS VE EKONOMİ Fransa'da yaklaşık 67 milyon insan yaşıyor. Nüfusun çoğunluğu Fransız asıllıdır ve bunların %51'i Katolik dinine mensuptur. Bunların yanında ülkede; **Breton, Flaman** ve birkaç milyon Avrupalı ve Afrikalı göçmen de vardır.

İsim	Fransa
Başkent	Paris
Alan (km ²)	543.965
Nüfus	67.120.000
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	Fransızca

Fransa'nın Topografik Haritası

Ülkede Fransızca dışında, Kelt dil grubundan olan **Bretonca** da, resmi dil olarak kullanılmaktadır.

Maden zenginliğinden Fransa, **demir cevheri, kömür ve boksit** bakımından zengindir. Çoğunlukla nükleer santrallerden olmak üzere, Avrupa'daki en büyük elektrik üreticilerinden biridir.

Tarım, yıllık gelirin yalnızca % 4'ünü getirmesine rağmen gelişmiştir. Tarımsal ürünlerden, çoğunlukla buğday, arpa, üzüm ve şeker pancarı üretilmektedir. Fransa, dünyadaki en büyük ikinci şarap üreticisi ve ihracatçısıdır ve hayvan stoku açısından dünyanın ilk 15 ülkesi arasındadır.

Fransa'daki sanayi kollarından **mekanik, metal, kimya, tekstil, gıda** ve diğer sanayiler gelişmiştir. Fransa, **otomobil** (Peugeot, Citroen, Renault), **uçak** (Airbus), **lastik** (Michelin), **gemi, raylı taşıt, parfüm** ve **tekstil** üretiminde dünya lideridir.

Turizm, toplam ekonominin %10'unu oluşturmaktadır. Bu ekonomi dalı, Akdeniz kıyısında ve Alp-ler'de gelişmiştir. Yılda 83 milyon turist ile Fransa, dünyanın en çok ziyaret edilen ülkesidir. En ünlü turizm merkezleri: Paris, Niçe, Cannes, Grenoble, Chamonix ve diğerleridir.

BÖLGESEL DAĞILIM 2016'dan beri Fransa 18 bölgeye ayrılmıştır. Korsika adası da dahil olmak üzere on üç tanesi kıtasal, beşi ise deniz aşırıdır.

Tablo 3:

Fransa'daki en ünlü turistik yerler

Yaz	Kış	Spa
Nitsa	Grenoble	Whirlpool
Khan	Chamonix	Vichy
Biarritz	Albertville	Evian
Saint Tropez	Val d'Isere	Argeles Gazost
Marsilya	Morsin	Courchevel

Daha fazla bilgi için:

- 324 metre yüksekliğindeki Eyfel Kulesi, Paris ve Fransa'da ulusal bir simge yapı ve mimari prestijin sembolüdür. Alexander Eiffel tarafından tasarlanmış çelik bir yapıdır. Fransız Devrimi'nin 100. yıldönümünü kutlamak için 1889'da inşa edilen, her yıl 6 milyondan fazla turist ziyaret ettiği Fransa'nın en çekici turistik yeridir.
- Köpüklü şaraplara genel bir isim olarak şampanya, yüksek kaliteli şarap çeşitlerinin üretildiği Fransa'nın Champagne şarap yetiştirme bölgesinden gelmektedir.
- Fransa'daki ünlü yerler:

Doğal yerler	Turistik yerler	Kültürel-tarihi anıtlar	Şehirler
Alpler	Paris	Eyfel Kulesi	Marsilya
Côte d'Azur	Nice	Versailles Sarayı	Strazburg
Gümüş Kıyı	Saint Tropez	Zafer Kapısı	Lyon
Merkez Masif	Cannes	Notre Dame Katedrali	Toulouse
Pyrenees	Chamonix	Louvre Müzesi	Bordo

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Fransa'nın konumu nedir ve hangi denizlere çıkıyor?
- Fransa'da hangi ürünler yetiştiriliyor?
- Fransa'da hangi sanayiler gelişmiştir?

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Bilgisayar teknolojisi (Google Earth) kullanarak, Fransa'daki daha büyük ırmak haliclerinin uzunluğunu ölçün!
- Fransa'nın Atlantik ve Akdeniz kıyılarını uzaktan gözlemleyin ve 10 büyük tatil beldesinin listesini yapın!
- Paris'in en önemli turistik yerleri hakkında temel bilgiler ve fotoğraflar içeren bir sunum (Power Point) yapın (görev, çiftler veya gruplar halinde çalışmak için uygundur)!

BENELÜKS (BELÇİKA, HOLLANDA VE LÜKSEMBURG)

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eşanlamlar veya ulusal gururlar: Brüksel, laleler, alçak ülke... - Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

İsim	Belçika
Başkent	Brüksel
Alan (km ²)	30.258
Nüfus	11.120.00
Yönetim	Monarşi
Resmi dil	Hollandaca, Fransızca, Almanca

İsim	Hollanda
Başkent	Amsterdam
Alan (km ²)	41.543
Nüfus	17.283.000
Yönetim	Monarşi
Resmi dil	Hollandaca

İsim	Lüksemburg
Başkent	Amsterdam
Alan (km ²)	2.586
Nüfus	602.000
Yönetim	Monarşi
Resmi dil	Fransızca, Almanca, Lüksemburgca

DOĞAL ÖZELLİKLER

Benelüks adı, Belçika, Hollanda (Nederland) ve Lüksemburg ülkelerinin ilk harflerinin kısaltmasını ifade etmektedir. Benelüks ülkeleri, Kuzey Denizi'ne bakan (Belçika ve Hollanda) elverişli bir coğrafi konuma sahiptir. Batı Avrupa ovalarının en alçak kuzey kesimini ve Ardennes ovalarını kapsarlar.

Rölyefi çoğunlukla **ovalardan** oluşmaktadır. Sadece Belçika'nın güneyinde ve Lüksemburg'da daha yüksek rölyef vardır ve burada **Ardenler'in** alçak dalları yer alır. Benelüks ülkelerindeki ovalar kuzeye ve kuzeybatıya doğru eğimlidir. Hollanda'da bu **depresif** yapıda, yani deniz seviyesinden daha düşüktür. Bu nedenle de ülkeye, **alçak arazi** anlamına gelen "Nederland" adı verilmiştir. Ülke topraklarının üçte biri deniz seviyesinin altındadır. Hollanda topraklarının %17 kadarı **polder**, yani deniz veya göl yüzeylerini çevreleyerek ve kurutarak yapay olarak yaratılmış verimli topraklardır. Selden korunmanın bir ölçüsü olarak Hollandalılar, Kuzey Denizi kıyısı boyunca yüksek **setler** inşa ederler.

Benelüks'te **iklim** Atlantik'tir. Batı rüzgarları sabittir ve sık yağış getirir.

Bu ülkelerden geçen en ünlü **ırmaklar**, **Shel-da**, **Mas (Meza)**, **Rhein** ve diğerleridir. Hepsi su dolu, ulaşım yapılabilir ve nehirlerin yüksek su seviyeleri sırasında trafiği birbirine bağlamaya ve sel dalgalarını azaltmaya hizmet eden **su ulaşımı yapabilen kanallarla** birbirine bağlanır.

NÜFUS VE EKONOMİ

Benelüks ülkeleri yoğun nüfusludur. Nüfus yoğunluğu ortalaması 320'dir ve Hollanda'da 1 km²'de 414 kişi yaşamaktadır. Hollanda'daki en kalabalık sayıdaki etnik grup (%80) Hollandalılar'dır. Belçika'da Flamanlar (%58) ve Valonlar (%31) iken, Lüksemburg'da çoğunluk Lüksemburglular'dan oluşur. Tüm Benelüks ülkeleri krallık düzenindedir. Benelüks'teki diller German ve Romen gruplarına aittir. Belçika ve Lüksemburg'da nüfusun çoğunluğu Katolik iken, Hollanda'da nüfusun yarısı kendilerini ateist olarak ilan etmiştir. Benelüks'teki **doğal kaynaklar** çoğunlukla **kömür** (Belçika), **demir cevheri** (Lüksemburg) ve **doğal gazdan** (Hollanda) oluşmaktadır. Hollanda'nın Groningen kenti yakınlarında Avrupa'nın en büyük doğal gaz rezervleri bulunmaktadır.

Benelüks ülkeleri tarım ve sanayi açısından oldukça gelişmiştir. Lüksemburg, Avrupa'da kişi başına en yüksek milli gelire sahip olan ülkedir.

Brüksel

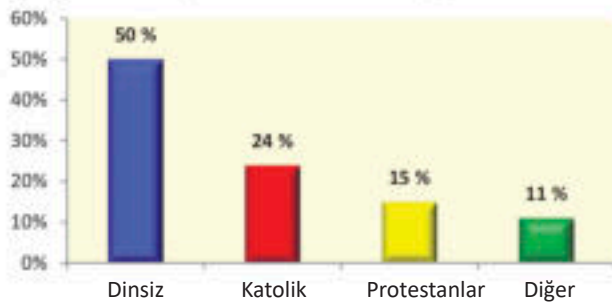

Amsterdam

Lüksemburg

Grafik 3: Hollanda'nın dini yapısı

Hollanda, dünyadaki en verimli tarıma sahiptir. Bu ülkeler hayvan ürünleri ihracatçılarıdır. Hollanda’da ise, geniş alanlarda çiçek yetiştiriciliği özel bir yere sahiptir. Dünyanın en büyük çiçek ihracatçısı ve domates, biber, salatalık ve diğer sebzelerin ikinci en büyük ihracatçısıdır.

Benelüks’teki **sanayi** dalları **metalurji, mekanik, tekstil, elektrik, gıda, gemi yapımı** ve diğerleridir. Benelüks ülkeleri iyi gelişmiş bir karayolu ile demiryolu ağına ve yoğun bir su yolları ağına sahiptir. Dış ticarette makineler, trenler, elektrikli aletler, süt ürünleri, sebzeler, bira ve diğerlerini ihraç ederlerken, petrol, pamuk, cevher ve daha fazlası gibi endüstrilerin de hammadde ithal ederler.

BÖLGESEL BÖLÜNME Bölgesel ve idari olarak, Belçika üç bölgeye ayrılmıştır: Flanders, Wallonia ve Brüksel. Flanders ve Wallonia’nın beşer bölgesi vardır. Hollanda, 12 kıta bölgesine ve üç denizaşırı adaya bölünmüştür.

Tablo 4: Belçika ve Hollanda’daki en büyük beş şehir

Belçika	Hollanda
Antwerp	Amsterdam
Ghent	Rotterdam
Charleroi	Hague
Liege	Utrecht
Brüksel	Eindhoven

Belçika bölgeleri

Daha fazla bilgi için:

- “Laleler”, dünyadaki en gelişmiş bahçecilik ve çiçek ihracatları nedeniyle, Hollandalıların ikinci adidir.
- Zoyder Ze Körfezi, 1932 yılında Kuzey Denizi’nden bir baraj ile kesilerek tatlı su gölüne dönüştürüldü. Daha sonra ıslah önlemleri ile gölün bazı kısımları kurutuldu ve verimli tarım alanları haline getirildi..
- Benelüks’ü ziyaret edilebilecek ünlü ve çekici değerler:

Doğal yerler	Turistik yerler	Kültürel-tarihi anıtlar	Şehirler
Ardenne (Belçika)	Bruges (Belçika)	Atomium (Brüksel)	Mons (Belçika)
Shelda Nehri (Belçika)	Liège (Belçika)	Çan Kulesi (Bruges)	Antwerp (Belçika)
Dini, Texal Park (Hollanda)	Wijk aan Zee (Hollanda)	Kraliyet Sarayı (Brüksel)	Rotterdam (Hollanda)
Çiçek Polderleri (Hollanda)	Amsterdam (Hollanda)	Van Gogh Müzesi (Hollanda)	Eindhoven (Hollanda)
Park Betemburg (Lüksemburg)	Lüksemburg	Vianden Kalesi (Lüksemburg)	Clerovo (Lüksemburg)

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Benelüks ülkelerinin coğrafi konumu nedir?
- Neden Hollanda kıyılarında setler inşa ediliyor?
- Benelüks’teki nehir ve kanalların önemi nedir?

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Benelüks grubunun Avrupa’daki hangi ülkelerle iç nehir kanalı su yollarıyla bağlantısı uydur gözlemiyle (Google Earth) araştırın!
- Belçika’nın Avrupa Birliği’ndeki rolünü araştırın!

Başlıca terimler:

- ***Yarımada;***
- ***Monarşi;***
- ***Fiyortları;***
- ***Buzullar;***
- ***Dil, kültür;***
- ***Cevher yatakları;***
- ***Ormanlar;***
- ***Gayzerler;***
- ***Hidroelektrik potansiyeli;***
- ***Enerji;***
- ***Ren geyiği.***

Aurora borealis - Norveç'te ortaya çıkan kutup ışığı. Dünyanın manyetik alanının etkisi altında yüklü parçacıkların çarpışmasının neden olduğu doğal olay.

KONU V: KUZHEY AVRUPA BÖLGEŞİ'NE COĞRAFİ BAKIŞ

KUZHEY AVRUPA.....	94
İSVEÇ.....	94
NORVEÇ VE FİNLANDA.....	97
DANİMARKA VE İZLANDA	100

KUZHEY AVRUPA

İSVEÇ

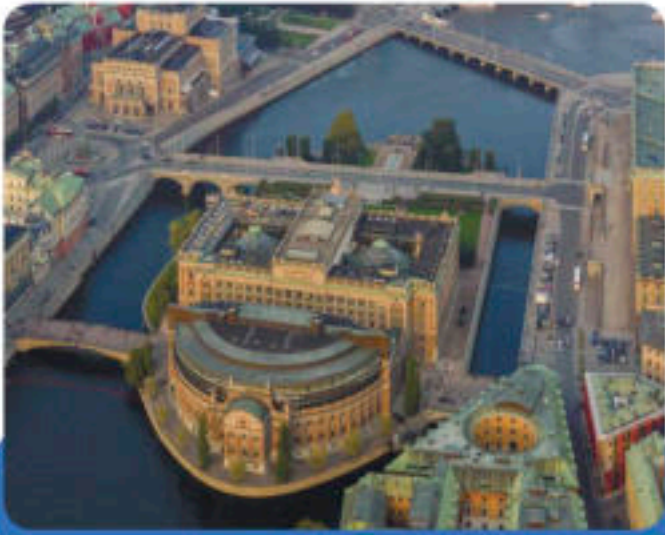
İsim	İsveç
Başkent	Stokholm
Alan (km ²)	450.295
Nüfus	10.223.000
Yönetim	Monarşi
Resmi dil	İsveççe

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eş anlamlılar veya ulusal gururlar: iğne yaprağı ve çelik ülkesi, volvo, skaniya... Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

DOĞAL ÖZELLİKLER İsveç, İskandinav Yarımadası'nın doğu kısmını ve geniş olan bölümünü kaplar. Batıda Norveç, doğuda Finlandiya ve Votnicki Körfezi ve doğuda Baltık Denizi ile sınırlanmıştır. Bu sınırlar içinde İsveç 450.295 km²'lik bir alanı kapsamaktadır. Bu nedenle en büyük İskandinav ülkesidir. İsveç, Atlantik Okyanusu'na giden Baltık Denizi'ne çıktığı için elverişli bir coğrafi konuma sahiptir.

Stokholm parlamentosu

İsveç güneyinde, Danimarka'ya yakındır ve iki ülke arasında bir kara köprüsü bulunmaktadır. İsveç sahili çok girintili - çıkıntılı değildir, ancak küçük koylar ve küçük adalar bakımından zengindir. Büyük adalar ise Baltık Denizi'ndeki **Gotland** ve **Eland**'tır.

Rölyefte, yavaşça ve adım adım doğuya **İsveç ovalarına** inen yüksek **İskandinav dağları** öne çıkıyor. Baltık Denizi'ne doğru eğimli ve derin boğazlarla kesişiyorlar. İsveç'teki dağlar, yoğun **iğne yapraklı çam** ve **köknar** ormanlarıyla kaplıdır. Ormanlar, bu ülkenin toplam topraklarının yaklaşık %60'ını kaplar.

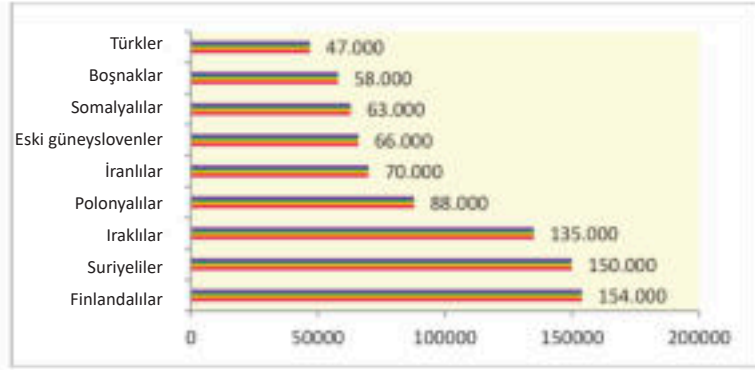

Ale'deki taşlar, Skanya, Güney İsveç

İklim, batıdan Atlantik etkisini azaltan İskandinav Dağları nedeniyle karasaldır. Atlantik Okyanusu ve Baltık Denizi'nden sadece İsveç'in güney bölgeleri etkilenir. Bu yüzden güney bölümü daha sıcak ve ılıman bir iklime sahiptir.

İrmaklar hızlıdır, **hidroelektrik potansiyeli** bakımından zengindir ve Baltık Denizi'ne dökülür. Ülke buzul gölleriyle doludur. Daha büyük olanlar arasında **Werner, Vatern ve Mellarn** vardır.

Grafik 1: İsveç dışında doğmuş olan topluluk üyeleri

NÜFUS VE EKONOMİ Bugün İsveç, 10 milyonun üzerinde bir nüfusa sahiptir ve bunların %85'i kentsel alanlarda yaşamaktadır. Nüfus esas olarak **İsveçliler ve Laponyalılar** azınlığı ile **Finli** ve uzak ülkelerden gelen göçmenlerden oluşmaktadır. Nüfusun yaklaşık %60'ı İsveç Protestan Kilisesi'ne bağlıdır.

Ülkenin başkenti **Stockholm'dur**. Diğer büyük şehirler şunlardır: **Gothenburg, Malmö, Kiruna** ve diğerleri. İsveççe dışında, Ugro-Fin grubundan **Lapland dili** de kullanılmaktadır. İsveç, ekonomik kalkınma açısından dünyada 16. sırada yer almaktadır. Rahat ekonomik ve sosyal yaşam koşulları nedeniyle, son yıllarda İsveç, Avrupa ve Asya'dan gelen göçmenler için çekici bir ülke olmuştur.

Maden zenginliği şunlardan oluşur: demir, bakır, altın, kurşun, çinko, nikel, manganez ve diğerleri. İsveç, saf ve kaliteli **demir cevheri** bakımından en zengin ülkedir. Çoğunlukla Kiruna şehri yakınlarındaki madenlerde çıkarılmaktadır. Enerji kaynaklarından, nehirlerin hidroelektrik potansiyeli en büyük öneme sahiptir.

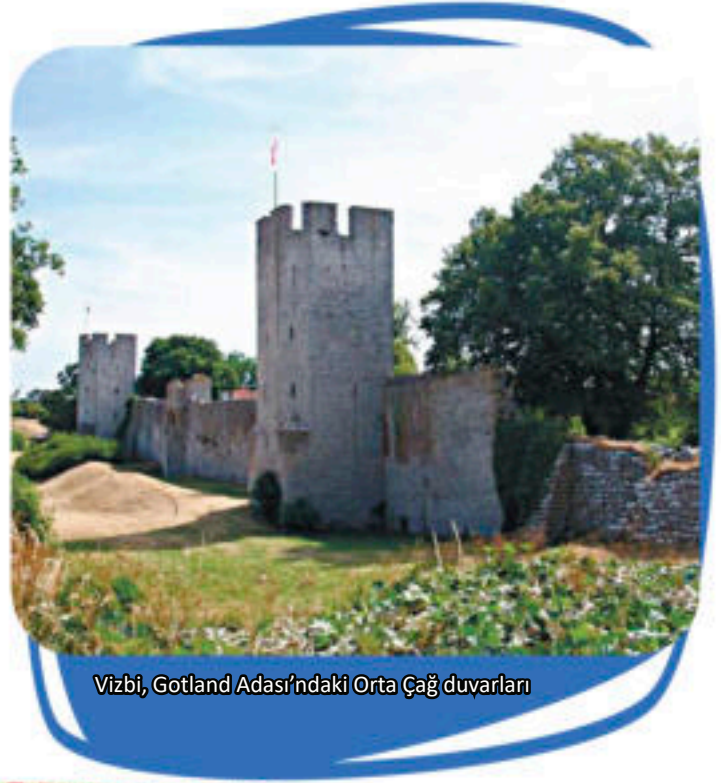
İsveç, oldukça gelişmiş bir **tarım ve sanayi** ülkesidir. Tarımsal mahsullerinden: **buğday, arpa, patates, yulaf ve şeker pancarı** yetiştirilmektedir. Bu mahsullerin yetiştirildiği alanlar geniş olmasa da verimi çok yüksektir. İsveç oldukça gelişmiş bir hayvancılığa sahiptir. **Siğır, sansar ve ren geyiği** yetiştirilmektedir.

Tabela 1: İsveç'teki büyük sanayi şirketleri

Şirketin Adı	Dalı
Volvo	Otomobil
Erikson	Elektronik
Skanya	Otomobil
Soni-Erikson	Elektronik
Elektroluks	Elektrik
IKEA	Mobilya ve tasarım
SKF	Makine
H&M	Tekstil

Sanayi, bu ülkenin en önemli endüstrisidir. Maden zenginliği temelinde gelişmiştir. Burada **Metal, kimya, elektrik ve ahşap endüstrileri** gelişmiştir. Sanayi merkezleri ise: Stokholm, Gotenburg, Malmö ve Kiruna'dır. İsveç bahçe bitkilerini ve güney meyvelerini ithal etmekte ve maden elementleriyle makine ihraç etmektedir.

BÖLGESEL DAĞILIM Ülke, doğal ve coğrafi olarak; **kuzey, orta ve güney bölgelerine** ayrılırken, idari olarak 21 bölgeye ayrılıyor.

Vizbi, Gotland Adası'ndaki Orta Çağ duvarları

Daha fazla bilgi için:

- Venern, İsveç'teki en büyük buzul göldür (5546 km²). 108 km uzunluğunda (Üsküp-Demir Kapı kadar) ve 40 km genişliğindedir. Derinliği 108 metreye ulaşır. Otuz kolundan su almaktadır. Göl, Baltık Denizi'ne bir kanal sistemi ile bağlı olduğu için su trafiği açısından büyük önem taşıyor.
- 1477 yılında kurulan Kuzey Avrupa'nın en eski üniversitesi, İsveç'in Upsala şehrinde bulunmaktadır.
- İsveç'i ziyaret etmek için incelenen ve çekici yerler:

Doğal güzellikler	Turizm merkezleri	Kültürel – Tarihi eserler	Şehirler
Durgarden	Kalmar	Kraliyet Sarayı	Malmö
Abisko Parkı	Are Resort	Drotingholm Sarayı	Gotenburg
Sarek Parkı	Angelsberg	Nobel Müzeyei	Upsala
Yüksek Sahil	Lund	ABA Müzesi	Linkeping

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- İsveç'in en büyük gölleri hangileridir?
- İsveç'in doğal zenginlikleri hangileridir?
- İsveç'te hangi sanayi dalları gelişmiştir?

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Bilgisayar teknolojisi yardımıyla (Google Earth) İsveç'in en büyük beş gölünü bul ve isimlerini öğren!
- İsveç'te ülkemizden göç eden göçmenlerin yaşadığı yerleri araştır ve bul?
- İsveç'in Danimarkayla bağlandığı köprüyü araştır ve bul!? – Sonuçları derste sun!

NORVEÇ VE FİNLANDIYA

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eşanlımlılar veya ulusal gururlar:Vikingler, Laponya, fiyordlar . Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

NORVEÇ

DOĞAL ÖZELLİKLER Norveç, İskandinav Yarımadası'nın kuzeybatı kesiminde, kuzey Avrupa'da yer almaktadır. İsveç'in,doğu ve kuzeydoğuda Finlandiya ve Rusya ile, batıda ise Atlantik Okyanusu ile sınırı vardır. Yarımadanın yanı sıra, Norveç'in de ada bölgeleri vardır. Toplam alan 385.203 km²'dir ve bu bölgede 5 milyondan fazla kişi yaşamaktadır. Norveç, Avrupa'nın **en çok dallanmış kıyılarından** birine sahiptir. Bir dizi dar koydan - **fiyortlar** ve kıyı açıklarındaki binlerce küçük adalardan oluşur .

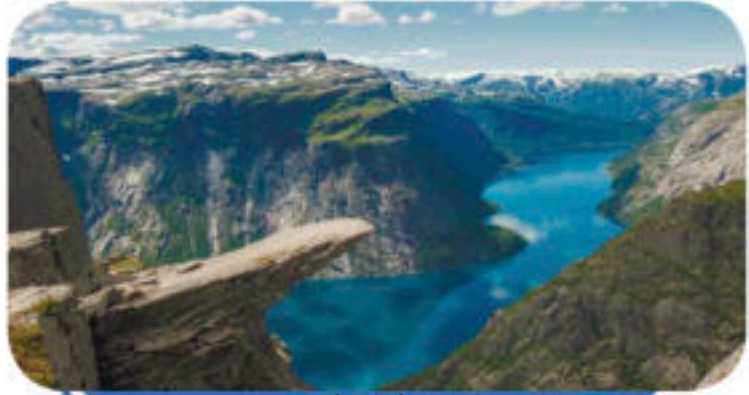
Rölyef biçimi, ülkenin iç kısımlarındaki fell olarak adlandırılan eski İskandinav Dağları'nın düzleştirilmiş kısımlarıdır.

En kuzeyindeki **iklim subpolardır**, iç kısımları **dağlıktır** ve donmayan kıyı boyunca Atlantik etkileri Gulf Stream ile hissedilir.

Irmaklar, dağlardan akan şelalelerle büyük **hidroelektrik potansiyeline** sahiptir. Dağlardan fiyortlar boyunca nehirler Atlantik Okyanusu'na dökülür. Ek olarak, Norveç'te çok sayıda buzul gölü de vardır.

NÜFUS VE EKONOMİ N ü - fus ağırlıklı olarak **Norveçli** (%86), az sayıda **Laponyalı** ve diğer ülkelerden gelen göçmendir (%13). Resmi dil **Norveççe'dir**. Nüfusun yaklaşık %70'i Norveç Protestan Kilisesi'ne bağlıdır.

Norveç, nüfusun yüksek **yaşam standardı** ile dünyanın en gelişmiş ülkelerinden biridir. Ekonomik gelişme, büyük doğal zenginlikten kaynaklanmaktadır: **hidroelektrik, petrol, doğal gaz, demir, nikel, titanyum** ve diğer metal madenleri. Elektriğin %98 kadarı **hidroelektrik santrallerinden** geliyor. Bu durum **elektrometalurjinin** gelişmesini sağladı. Norveç bugün, Kuzey Denizi'ndeki yaklaşık 3.500 kuyudan yararlanarak dünyanın en büyük beşinci **petrol** ihracatçısıdır. Geleneksel aktivite **balık** tutmaktır. Norveç, dünyanın en büyük ikinci balık ihracatçısıdır.

Fiyort (körfez)

İsim	Norveç
Başkent	Oslo
Alan (km ²)	385.203
Nüfus	5.323.000
Yönetim	Monarşi
Resmi dil	Norveççe

Tablo 2: Norveç'teki en büyük şehirler

İsim	Norveç
Başkent	Oslo
Alan (km ²)	385.203
Nüfus	5.323.000
Yönetim	Monarşi
Resmi dil	Norveççe

Oslo

BÖLGESEL DAĞILIM Norveç'te üç doğal-coğrafi bölge vardır: Atlantik kıyısı, İskandinav masifi ve güneydoğu bölgesi. İdari olarak 18 belediyeye ayrılmıştır.

FINLANDIYA

DOĞAL ÖZELLİKLER Finlandiya, Finlandiya Yarımadası'nda yer almaktadır. Güneyde ve batıda, Botni ve Finlandiya Körfezi üzerinden Baltık Denizine çıkmaktadır.

Bu ülkenin *rölyefi*, deniz seviyesinden ortalama 400 metre yükseklikte olup, çoğunlukla ovalıktır. İskandinav Dağları kuzey kısmında birleşiyor. Orası Yüksek Finlandiya bölgesidir. Güneyinde Göller Bölgesi bulunur. Bu bölgenin tüm ana karası ise göllerin ve ormanların altındadır.

İklim karasal ve subpolardır. Kışlar uzun, sert ve soğuktur. Kar yağışları, kasım ayından mayıs ayına kadar sürer. Yazları kısa ve serindir, ortalama sıcaklık 10 santigrat derecedir.

Ülke, topraklarının %10'unu kaplayan 60 binden fazla gölün bulunduğu bir *göller ülkesidir*. Göller birbirine hendekler ve kanallar ile bağlıdır. En büyük göller Sayma ve Inari'dir.

NÜFUS VE EKONOMİ Ülkenin nüfusu: Finliler (%93), Ruslar, Estonyalılar, İsveçliler ve diğerlerinden oluşur. Ana dil Fince'ye ek olarak, İsveç ve Laponca, Ugro-Fin grubunun bir parçası olarak kullanılmaktadır. Nüfusun yaklaşık %70'i Fin Evangelist Luteran Kilisesi'nin üyeleri olan Protestanlar'dır. Ekonomik gelişme ve yaşam standartlarına göre Finliler, Fransız ve Alman seviyesindedir.

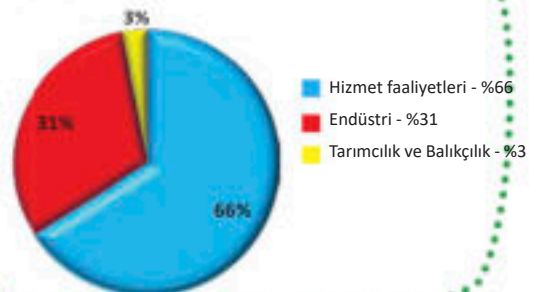

İsim	Finlandiya
Başkent	Helsinki
Alan (km ²)	338.424
Nüfus	5.515.000
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	Fince, İsveççe

1000 göllü ülke

Grafik 2: Finlandiya'da ekonominin sahipleri

Ormanlar Finlandiya'nın en büyük doğal kaynağıdır. Topraklarının %77'sini kapsarlar. Fin taygası, çam, köknar, ladin ve diğer iğne yapraklılar bakımından zengindir. Finlandiya'da **ayrıca bakır, demir, çinko, tungsten, altın madenleri** ve diğer benzeri madenler bulunmaktadır.

Finlandiya **endüstriyel-tarım** ülkesidir. Ana endüstriler şunlardır: **ahşap, gemi yapımı, tekstil ve elektronik**. Finlandiya'nın ihracat ettiği ürünler; odun, kağıt, elektronik ve ithalat ettiği ürünler ise: tahıllar ve güney meyveleridir.

Tabela 3: Tanınmış Fin sanayi şirketleri

Şirketin Adı	Dalı
Nokia	Elektronik
Nokian	Lastik
Finlandiya	Gıda
Baltık Yahts	Gemi yapımı
Neste	Petrokimya

BÖLGESEL DAĞILIM Finlandiya'nın doğal bölgeleri: **Laponya, göl ve kıyı** bölgeleridir. İdari olarak ülke 19 bölgeye ayrılmıştır.

Helsinki

Daha fazla bilgi için:

- Norveç Denizi'ndeki Lofot Adaları, Norveç'in en büyük balıkçılık alanıdır. Çoğunluğu morina balığı olmak üzere yakalanan balıkları işlemek için bölgede yüzlerce gemi-fabrika bulunuyor.
- Norveç Nordkapp'ta güneş Mayıs ortasından Temmuz sonuna kadar batmaz.
- Finlandiya, Avrupa'nın en verimli eğitim sistemine sahip ülkesi olarak biliniyor.
- Norveç ve Finlandiya'yı ziyaret etmek için incelenmiş ve ilgi çekici yerler:

Doğal güzellikler	Turizm merkezleri	Kültürel – Tarihi eserler	Şehirler
Saltfjel Parkı	Lilehamer	Hedal Kilisesi	Oslo
Nordkapp	Stavanger	Urnes Kilisesi	Kristiyansand
Lofot Adaları	Karasyok	Kraliyet Sarayı	Tromze
Fyord Geranger	Alta	Oslo Katedrali	Narvik
Lemenyoki Parkı (Finlandiya)	Noel Babanın Köyü (Finlandiya)	Helsinki Katedrali (Finlandiya)	Turku (Finlandiya)
Aland Adaları (Finlandiya)	Porvo (Finlandiya)	Uspenski Katedrali (Finlandiya)	Tampere (Finlandiya)

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Norveç ve Finlandiya'da hangi doğal zenginlikler vardır?
- Norveç ve Finlandiya'da ne tür sanayi gelişmiştir?
- Norveç ve Finlandiya hangi ürünleri ihraç etmektedir?

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Norveç fiyortlarını gözlemleyin! - Aralarında en derin olanın uzunluğu ne kadardır? Lapland'daki "Aurora Borealis" in görünümü hakkında daha fazlasını araştırın ve öğrenin! – Derste bir tartışma açın ve açıklamasını yapın!

DANİMARKA VE İZLANDA

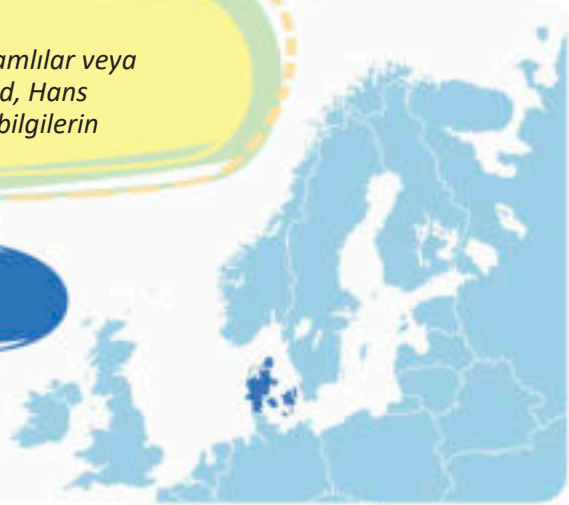

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eş anlamlılar veya ulusal gururlar: Legoland, Hans K. Andersen, Laki ... Ön bilgilerin nelerdir?

DANİMARKA

DOĞAL ÖZELLİKLER Danimarka bir yarımada ve ada ülkesidir. **Yland Yarımadası** ve 500 adet ada üzerinde yer alır. Bunların en büyükleri de **Zealand, Leland ve Finn'dir**. Danimarka, 42.933 km²'lik bir alanı kapsamaktadır ve beş milyondan fazla nüfusa sahiptir. Anakara dışında, Danimarka'nın Grönland ve Faroe Adaları isimli ayrı bölgeleri de vardır.

Danimarka elverişli bir coğrafi konuma sahiptir. İskandinav Yarımadası ile Orta Avrupa arasında bir "köprü" rolündedir. Ayrıca, **Skagerak ve Kattegat** dereleri Baltık ve Kuzey Denizleri arasında "açık bir kapı" dır.

Danimarka bir **ova/düz-lük** ülkesidir. Avrupa'nın en düz ülkelerinden biridir. Ülkenin en yüksek noktası, deniz seviyesinden 173 metre yükseklikte yer almaktadır.

Danimarka'da **Atlantik iklimi** hüküm sürer. Kışlar ılık, nemli ve köşeli, yazlar ise orta derecede ılıktır.

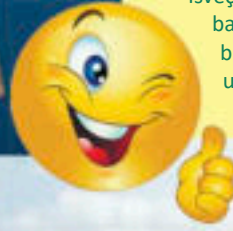
Su kaynakları kısa, tam akan nehirlerden ve birkaç küçük buzul gölünden oluşur.

NÜFUS VE EKONOMİ Nüfusun çoğunluğu **Danimarkalılardan** (%87) oluşmaktadır. Onlar, German (Alman) halk grubuna aittirler. Bunların dışında, ülkede Asya ve Balkanlar'dan gelen göçmenler ve Almanlar da yaşamaktadır. Resmi

İsim	Danimarka
Başkent	Kopenhag
Alan (km ²)	42.933
Nüfus	5.806.000
Yönetim	Monarşi
Resmi dil	Danca

Eresund Köprüsü, Eresund Boğazı ile kesişen, iki şeritli bir demiryolu ve dört şeritli karayolu köprüsüdür. Köprü aslında, Danimarka'daki Kopenhag ve İsveç'teki Malmö şehirlerini birbirine bağlayan bir köprü ve tünelin birleşimidir. Köprü, dünyanın en uzunlarından biridir.

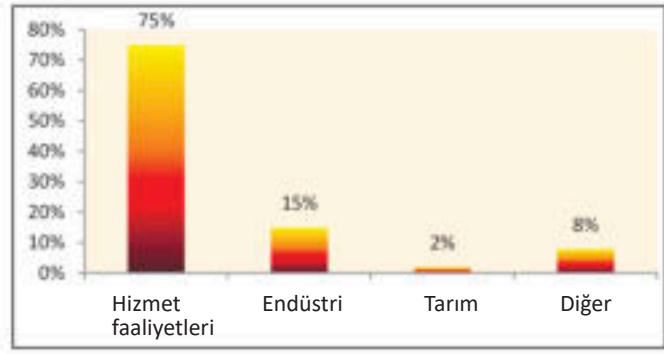

dil Germen grubundan olan **Danca'dır**, ancak ayrı bölgelerde Faroe ve Grönland dilleri de kullanılmaktadır. Nüfusun yaklaşık %75'i Danimarka Protestan Kilisesi'ne bağlıdır. Sosyal düzenine göre Danimarka bir **krallıktır**. Eyalet başkenti **Kopenhag'dır**.

Danimarka **özel hayvancılığa** sahip olan, oldukça gelişmiş bir tarımsal-sanayi ülkesidir. Tarım, geniş ekilebilir alanlara ve yüksek derecede makineleşmeye dayanır. **Hayvancılık bitkileri** çoğunlukla hayvancılığın ihtiyaçları için ekilir ve bu da Danimarka'yı **süt ve et ürünleri** alanında lider bir üretici konumuna yükseltir.

Grafik 3: Danimarka'da ekonominin sahipleri

Sanayi, yıllık ekonomi gelirlerinin %15'ini oluşturmaktadır. Danimarka, **gıda ürünleri** üretimi dışında, **yel değirmenleri, makineler, ilaçlar ve tıbbi ekipmanların** üretimine yönelmiştir.

BÖLGESEL DAĞILIM Doğal - coğrafi olarak Danimarka, **Atlantik ve Baltık** birimlerine ayrılmıştır. İdari olarak 5 bölgeye ayrılmıştır

Tablo 4 : Danimarka'da bölgeler

Bölge	En büyük şehir
Ana bölge	Kopenhag
Merkezi	Arhus
Kuzey	Alborg
Zelanda	Roskilde
Güney	Odenze

Kopenhag

İZLANDA

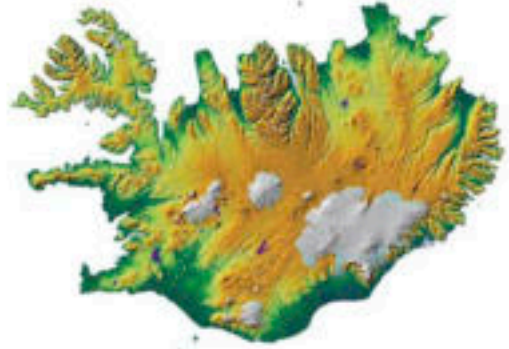
DOĞAL ÖZELLİKLER İzlanda, Atlantik Okyanusu'nda bulunan bir ada ülkesidir. Volkanların (**Lucky, Hekla, vb.**) faaliyetleri sonucu olarak, bugün İzlanda'da çok sayıda **gayzerler ve termal** kaynaklar bulunmaktadır. İzlanda'da buzun altında geniş alanlar var ve ülke yüzeyinin yaklaşık %11'ini kaplıyor. Bu yüzden oraya **buz ve ateş diyarı** diyorlar. Volkanik köken nedeniyle arazi kayalık ve çakıllıdır ve ekilebilir arazi çok azdır (%1). En yüksek zirve 2119 metreye yükselir.

İzlanda'da kıyı **iklimi** hüküm sürer. Kışları ılık ve yazları serin geçer. İklim, yaylalarda subpolar iklim türüne dönüşür.

NÜFUS VE EKONOMİ Vikingler 870 yılı gibi erken bir tarihte İzlanda adasını keşfettiler ve buraya yerleştiler. Bugün nüfus **İzlandalılardan** (%86) ve diğer ülkelerden gelen göçmenlerden oluşmaktadır. Resmi dil, German dil grubunun bir parçası olan İzlandaca'dır. Nüfusun yaklaşık %67'si İzlanda Evanjelist Lutheran Kilisesi'nin üyeleri olan **Protestanlardır**.

Enerji sektörü fosil yakıtlar kullanılmadan nehirlerden elde edilen **jeotermal ve hidroelektrik** zenginliğine dayanmaktadır ve bu da onu dünyanın **en düşük kirlilik endeksine** sahip en çevre dostu ülkesi yapmaktadır.

İsim	İzlanda
Başkent	Reykjavik
Alan (km ²)	102.775
Nüfus	357.000
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	İzlandaca

Detifos, kuzeydoğu İzlanda'da bulunan Avrupa'nın en büyük şalesidir

Reykjavik

i sayesinde, **patates ve bahçe bitkilerinin** serada yetiştirilmesine yöneliktir.

İzlanda'da en çok gelişmiş **endüstri dalı**, gıda endüstrisidir. Konserve balıkların yanı sıra balık yağı ve balık unu üretir. Önem bakımında ikinci sırada tekstil endüstrisi ve bilgisayar ekipmanı üretimidir.

Geyzer

İzlanda'nın idari bölümü

BÖLGESEL DAĞILIM İzlanda idari olarak 6 kurucu bölgeye ayrılmıştır,

Daha fazlabilgi için:

- Ayrı ve özerk Danimarka bölgeleri arasında Faroe Adaları (1,399 km²) ve dünyanın en büyük adası - coğrafi olarak Kuzey Amerika kıtasına ait olan Grönland (2.175.000 km²) bulunmaktadır.
- Gayzer, "kaplıca" anlamına gelen eski bir İzlandaca kelimedir. Gayzerler, yüksekliği 70 metreye kadar olan jetlerdeki kaynar suyu ritmik olarak serbest bırakır. Termal enerjiler İzlanda'da tarımda ve ev ısıtımında kullanılıyor.
- Danimarka ve İzlanda'da ziyaret edilecek ünlü ve çekici yerler:

Doğal güzellikler	Turizm merkezleri	Kültürel – Tarihi eserler	Şehirler
Limfyord	Anholt adası	H.K.Andersen'in evi	Odenze
Rold park	Geyik parkı	Kraliyet sarayı	Helsingør
Kategat Adaları	Viborg	Galeri, Kopenhag	Kopenhag
Mavi Lagün (İzlanda)	Tingvellir Parkı (İzlanda)	Ulusal Müze (İzlanda)	Reykjavik (İzlanda)
Altın Çember (İzlanda)	Skaftafel Parkı (İzlanda)	Saga müzesi (İzlanda)	Selfos (İzlanda)

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- En büyük Danimarka adaları hangileridir?
- Danimarka ve İzlanda'daki iklim nasıldır?
- Danimarkalılar ve İzlandalılar hangi endüstriyi geliştirdiler?

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Kuzey Avrupa ülkeleri arasındaki trafik bağlantısını araştırın ve öğrenin. Aralarında herhangi bir toprak bağlantısı var mı?
- Uygun bir araç (Google Haritası) yardımıyla İzlanda'nın en yakın Avrupa komşu ülkelerine olan mesafesini öğrenin!

Başlıca terimler:

- ***Ülke;***
- ***Cumhuriyet;***
- ***Monarşi;***
- ***Alpler;***
- ***Alp iklimi;***
- ***Karasal iklim;***
- ***Akarsu (ırmak) ağı;***
- ***Kanal ağı.***

KONU VI: ORTA AVRUPA BÖLGESİNE COĞRAFİ BAKIŞ

ORTA AVRUPA	106
ALMANYA.....	106
POLONYA.....	109
ÇEK CUMHURİYETİ VE SLOVAKYA.....	111
İSVİÇRE VE AVUSTURYA	115
MACARİSTAN.....	119
ROMANYA	121

Hohenwergen Kalesi 11. yüzyılda inşa edilmiştir.
Avusturya'nın Verfen kenti yakınlarında Salzburg'un
40 km güneyinde yer almaktadır. Kale, Berchtesgaden
Alpleri ile çevrilidir.

ORTA AVRUPA

ALMANYA

İsim	Almanya
Başkent	Berlin
Alan (km ²)	357.386
Nüfus	83.000.000
Yönetim	Federal Cumhuriyet
Resmi dil	Almanca

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eşanlımlılar veya ulusal gururlar mı: Federal Meclis (Bundestag), Ren Nehri, Mercedes... - Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

DOĞAL ÖZELLİKLER Federal Almanya Cumhuriyeti, güneydeki **Alpler'den** kuzeydeki **Baltık ve KuzeyDenizi'ne** kadar uzanan Orta Avrupa bölgesini kapsar. Doğuda Polonya ve Çek Cumhuriyeti, güneyde Avusturya ve İsviçre ve batıda Fransa ve Benelüks ülkeleri ile komşudur. Bu sınırlar içinde Almanya 357.386 km²'lik bir alanı kapsamaktadır. Bu nedenle Orta Avrupa'nın **en büyük** ülkesidir.

Almanya, Baltık Denizi ve Kuzey Denizi olmak üzere iki denize çıkışı olduğu için **elverişli bir coğrafi konuma** sahiptir. Bunlardan Kuzey Denizi, asla donmadığı ve Almanya'yı Atlantik Okyanusu'na bağladığı için ekonomik ve trafik açısından daha büyük önem taşıyor. **Kiel Kanalı'nın** kazılması, Kuzey ve Baltık Denizleri arasındaki su yolunu kısalttı. Bu, ülkenin coğrafi konumunu daha da geliştirmiştir.

Kıyı dallanması çok parçalıdır. Almanya'nın **kuzey sahili** oldukça alçaktır ve nehir haliçlerindeki birkaç koy ve haliçle bölün-

Ren Nehri

müştür. Kıyıya yakın bölgede **Frizya Adaları** bulunur.

Almanya'daki **rölyef**, üç doğal birimden oluşur: Kuzey, Orta ve Güney Almanya. **Kuzey Almanya**, **Kuzey Almanya Ovasını** kapsar. **Orta Almanya** eski ve düz dağlar olan **Harz, Thüringen Dağı, Eifel** ve diğerlerini kapsar. **Güney Almanya**, **Main Nehri'nin** güneyindeki alanı kaplar. Burada **Bavyera Alpleri'nin** yüksek dağları ve **Bavyera Platosu** uzanıyor. Bunların batısında, altından Tuna Nehri akan **Schwarzwald** vardır.

İklim, kuzey ve batıda Atlantik'ten kısmen etkilenirken, güney ve doğuda daha sert kışlarla **karasal**dır.

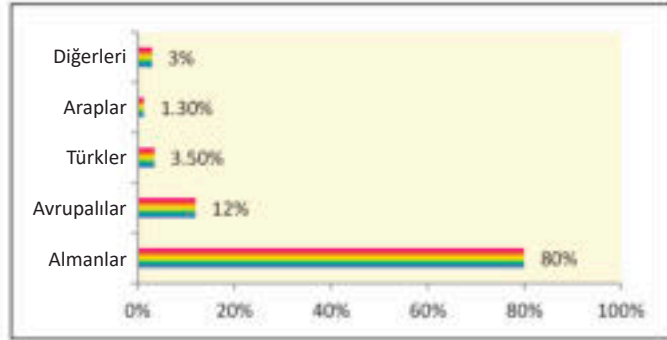
Almanya'daki **ırmaklar** üç su toplama havzasına aittir: **Kuzey Denizi, Baltık Denizi ve Karadeniz**. Kuzey Denizi'ne akan nehirler şunlardır: **Ren, Elbe (Laba), Oder, Weser, Ams** ve diğerleri. Onlarda **su ulaşımı yapılabilir** ve geniş nehir haliçlerine-естуари sahiptirler. Geniş ölçüde dallanmış ve gezilebilir bir nehir kanalı ağı oluşturan 300 km'den daha uzun gezilebilir kanallarla birbirine bağlanırlar. Karadeniz'de Alman suları **Tuna Nehri** tarafından taşınır.

NÜFUS VE EKONOMİ Almanya 83 milyonluk bir nüfusa sahiptir. Ülkenin kentleşme derecesi yüksektir. Füzyon şehirlerinin en büyük birleşimi Ruhr ve Ren Nehri arasındadır ve bunlar **Düsseldorf-Köln-Bonn-Dortmund-Essen-Duisburg-Bochum'dur**. Nüfus ağırlıklı olarak Alman (%80), Avrupalı göçmenler (%12) ve Avrupalı olmayan göçmenlerden (%8) (ağırlıklı olarak Türk) oluşur. **Almanca** resmi dildir. Nüfusun yaklaşık %60'ı Protestan Kilisesi'ne aittir. Ülkenin ana idari merkezi **Berlin'dir**.

Sanayi, yıllık gelirin %30'unu sağlayan ekonominin temel dayanağıdır. Geçmişte-kiendüstriyel gelişme, **zengin kömür, demir cevheri, potasyum tuzları, uranyum vb.** rezervleriyle mümkün olmuştur. Tüm endüstriler Almanya'da geliştirilmiştir, ancak bunların başında **metalurji** (metallerin eritilmesi), **mekanik** (takım tezgahları), **otomotiv, kimya, ilaç ve elektrik mühendisliği** gelmektedir. Sanayi bölgeleri **Ruhr** ve **Saarland'dir**. Almanya, Avrupa ülkeleri arasında en büyük otomobil üreticisi ve ihracatçısıdır.

Tarım dalları, gelirin yalnızca %1,2'sini oluşturmasına rağmen oldukça gelişmiştir. Almanya şunları üretir: buğday, şeker pancarı, patates, şerbetçiotu, süt, süt ürünleri ve et ürünleri.

Almanya'da **turizm**, özellikle Bavyera Alpleri'nde giderek daha önemli bir endüstri haline gelmektedir. En ünlü turizm merkezi **Garmisch-Partenkirchen'dir**.

Grafik 1: Almanya'daki etnik kökenler

Tablo 1: Almanya'daki en büyük sanayi şirketleri ve otomobil markaları

Şirket	Alan	Otomobil şirketi
Volkswagen (VW)	Otomobil	Volkswagen
Daimler	Otomobil	Audi
BASF	Kimyasal	Porsche
Siemens	Elektronik	Opel
BMW	Otomobil	Ford
Bosch	Metal Mühendisliği	Mercedes
Bayer	Eczacılık	BMW
ThyssenKrupp	Metal	Smart
Continental	Lastik	MAN (Kamyon)
Henkel	Kimyasal	Neoplan (otobüsler)

Almanya; otoyollar, demiryolları, su yolları vb. ile son derece gelişmiş bir trafik ağına sahiptir. Makine, otomobil, ev aletleri, hassas mekanik makineleri ve daha fazlasını ihraç ediyor ve tarım ürünleri, petrol, güney meyveleri, sebzeleri ve daha fazlasını ithal ediyor.

BÖLGESEL DAĞILIM Almanya, 439 eyalete ayrılmış 16 bölgeden (cumhuriyetler) oluşan bir ittifaktır.

Garmisch-Partenkirchen

Daha fazla bilgi için:

- Tuna Nehri üzerindeki Ulm şehrinde, Avrupa ve dünyanın en yüksek çan kulesine (162 metre) sahip Gotik bir katedral vardır.
- Orta Alman Kanalı, Avrupa'nın farklı bölgelerinden ülkeleri (batıdan ortaya) su ile birbirine bağlayan Almanya'daki en uzun iç su yolu arteridir (321 km).
- Son on yılda Almanya, yılda ortalama 5.5 milyon araba üretti.
- Almanya'da ziyaret edilebilecek ünlü ve çekici değerler:

Doğal yerler	Turistik yerler	Kültürel-tarihi anıtlar	Şehirler
Alpler	Aachen	Brandenburg Kapısı	Berlin
Konstanz Gölü	Obersdorf	Reichstag Binası	Hamburg
Kara orman	Baden	Neuschwanstein Kalesi	Münih
Jasmund Parkı	Garmisch-Partenkirchen	Katedral, Köln	Stuttgart
Hertz Dağı	Heidelberg	Katedral, Berlin	Frankfurt

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Almanya'nın coğrafi konumu nedir?
- Almanya'nın sanayi bölgeleri hangileridir?
- Almanya'da hangi endüstriler gelişmiştir?

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Almanya'nın Kuzey ve Baltık Denizlerindeki en büyük liman şehirlerini bulmak için bilgisayar teknolojisini (Google Harita) kullanın!
- Almanya'nın Doğu ve Güney Avrupa ülkelerine su ile nasıl bağlandığını öğrenin? En önemli nehir kanalları hangileridir?
- Almanya'daki federal cumhuriyetler hakkında fotoğraflar ve temel veriler içeren bir mini proje (Power Point) hazırlayın! (görev, çiftler veya gruplar halinde çalışmak için uygundur).

POLONYA

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eş anlamlılar veya ulusal gururlar: Zakopane, Gdansk, Varşova... Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

DOĞAL ÖZELLİKLER Polonya, kuzeyde **Baltık Denizi** ve **Rusya**, doğuda **Litvanya**, **Beyaz Rusya** ve **Ukrayna**, güneyde **Slovakya** ve **Çek Cumhuriyeti** ve batıda **Almanya** ile sınırlanmıştır. Bu sınırlar içinde 312.696 km²lik bir alanı kapsamaktadır ve bu alanda 38 milyondan fazla kişi yaşamaktadır.

Kuzey ve Norveç Denizlerine ve oradan da Atlantik Okyanusu'na bağlayan Baltık Denizi'ne çıkmasından dolayı, elverişli **coğrafi konuma** sahiptir.

Polonya'daki **rölyef** çoğunlukla **ovalardan** oluşur. Güney yarısında, **Polonya Vizyonu** en yüksek noktası **Lisa Gora** (611 metre) ile öne çıkıyor. Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'ya doğru güney sınır bölgelerindeki arazi dağlıktır. Bu bölge, **Sudetenland** ve **Karpatlar**'ın uzandığı yerdir. En yüksek tepe, Karpat sıradağlarından birinde yer alan **Tatras'tır** (2499).

Polonya'da **iklim**, Baltık Denizi'nin etkisiyle batı ve kuzeyde **ılıman**, doğuda ve güneyde **karasal** ve **dağlık** olarak değişiyor.

Polonya'daki **ırmaklarda** ulaşım yapılabilir, akıcı ve Baltık Havzasına aittirler. Kışın donarlar. En büyükleri **Wisla**, **Varta**, **Odra** ve **Bug'dur**. Gölleri çoğunlukla buzul kökenlidir.

NÜFUS VE EKONOMİ

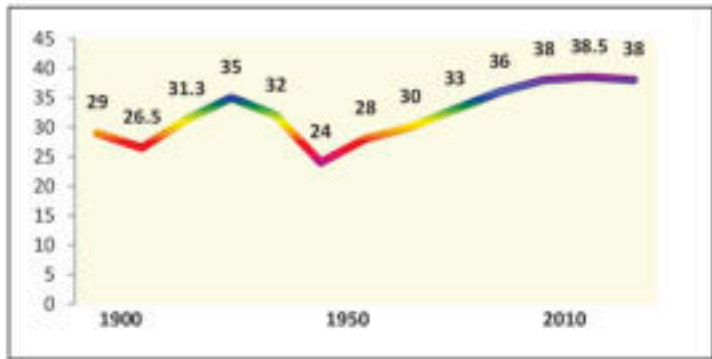
Polonya'nın nüfusu, Slav halk grubuna mensup **Polonyalılardan** (%97) ve **Almanlar**, **Ukraynalılar**, **Belaruslular** ile diğerlerinden oluşan azınlıklardan oluşmaktadır. Ana din, toplam nüfusun %87'si ile **Katoliktir**. Polonya'daki **demografik sorunlar**, eşit olmayan nüfus yoğunluğu ve 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ve Avrupa Birliği'ne katıldıktan sonra ülkede meydana gelen büyük nüfus düşüşüdür. Ülkenin başkenti **Varşova**'dır. Bunun yanı sıra daha büyük şehirler: **Krakow**, **Katowice**, **Wroclaw** ve **Lodz**. **Szczecin**, **Gdansk** ve **Gdynia** liman şehirleridir.

Tarım, ülke gelirinin yaklaşık % 4'ünü oluşturmaktadır. Polonya, Avrupa ve dünyanın önde gelen **patates** ve **çavdar** üreticisidir. Diğer ekili ürünler şunlardır: şeker ve yağ pancarı, şerbetçiotu vb.

Polonya'nın **enerji kaynakları**, **kömüre** ve daha küçük **petrol** ve **gaz rezervlerine** dayanmaktadır. Son zamanlarda yenilenebilir enerji kaynakları - rüzgar çiftlikleri - yoğun bir şekilde inşa edildi. Polonya'da sanayi, tarımdan çok daha önemlidir. Sanayi dallarından gelişmiş olanlar: **metalurji** (Katowice

İsim	Polonya
Başkent	Varşova
Alan (km ²)	312.696
Nüfus	38.440.000
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	Lehçe

Grafik 2: Sayısal olarak nüfus hareketi (milyon olarak, 1900-2010)

ve Krakow), **makine endüstrisi** (Wroclaw), **tekstil** (Lodz) ve diğerleridir. Demiryolu araçları, otobüsler, askeri teçhizat, tarım ve madencilik makineleri üretimi alanlarında, Polonya Avrupa'nın ünlü üreticisidir.

BÖLGESEL DAĞILIM Polonya'da 4 doğal coğrafi bölge bulunur: kıyı bölgesi, alçak bölge, supkarpat vadileri ve platoları ve Karpat-Sudetenland bölgesi. İdari olarak ise 16 ile ayrılmıştır.

Tablo 2: Polonya'daki en büyük beş şehir

Şehir	Nüfus
Varşova	1.770.000
Krakow	770.000
Lodz	690.000
Wroclaw	640.000
Poznan	640.000

Varşova

Daha fazla bilgi için:

- Polonya'nın nüfusu ve ekonomisi, ülkenin 6 milyon kişiyi kaybettiği II.Dünya Savaşı'ndan ciddi bir şekilde etkilenmiştir.
- Büyük Rönesans bilim adamı Nicolaus Copernicus, turistik Frombork kasabasında yaşadı ve çalıştı.
- Polonya, ülkedeki hava kirliliğini azaltacak ağaçlandırmayı artırmak için uzun vadeli bir ulusal plan kabul etti. Çam, meşe, kayın, huş ağacı ve diğer türlerle bölgenin%30'unu kapsar.
- Polonya'nın görülecek ünlü yerleri:

Doğal güzellikler	Turizm merkezleri	Kültürel – Tarihi eserler	Şehirler
Tatri Dağı	Zakopane	Malbork Kalesi	Çestohtova
Masturian Gölü	Frombork	Krakow Eski Şehir	Poznan
Slovinsky Parkı	Varşova	Gdansk Eski Şehir	Lodz
Sudeti Dağı	Krakow	Torun Eski Şehir	Wroclaw

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Polonya'nın komşu ülkeleri hangileridir?
- Polonya'daki nüfusun özelliklerini açıklayın?
- Polonya hangi ürünleri ihraç ediyor?

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Polonya'daki en büyük beş gölün adlarını bulmak ve öğrenmek için bilgisayar teknolojisini (Google Earth/Google Harita) kullanın!
- Kripto depresyon terimi hakkında daha fazla bilgi bulun ve Polonya'da böyle göller var mı araştırın. - Sonuçları sınıfta sunun!

ÇEK CUMHURİYETİ VE SLOVAKYA

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eşanlımlılar veya ulusal gururlar: Bohemya, Prag, Şkoda... Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

ÇEK CUMHURİYETİ

DOĞAL ÖZELLİKLER Çek Cumhuriyeti, 1992 yılında Çekoslovak Cumhuriyeti'nin iki yeni egemen devlete yani **Çek Cumhuriyeti** ve **Slovakya**'ya bölünmesiyle ortaya çıkan bağımsız bir devlettir. Kuzeyde Polonya, doğuda Slovakya, güneyde Avusturya ve batıda Almanya ile sınırlanmıştır. Bu sınırlar içinde Çek Cumhuriyeti 78.866 km²lik bir alanı kapsamaktadır ve bu alanda 10 milyondan fazla insan yaşamaktadır.

Rölyef olarak Çek Cumhuriyeti iki doğal birime ayrılmıştır: doğuda **Moravya** ve batıda **Çek Yaylası** (Bohemya).

Moravya'nın üç tarafı dağlarla çevrilidir: kuzeyde **Yese-nik**, doğuda **Beyaz Karpatlar** ile **Yavornik** ve batıda **Çek-Moravya Dağları**.

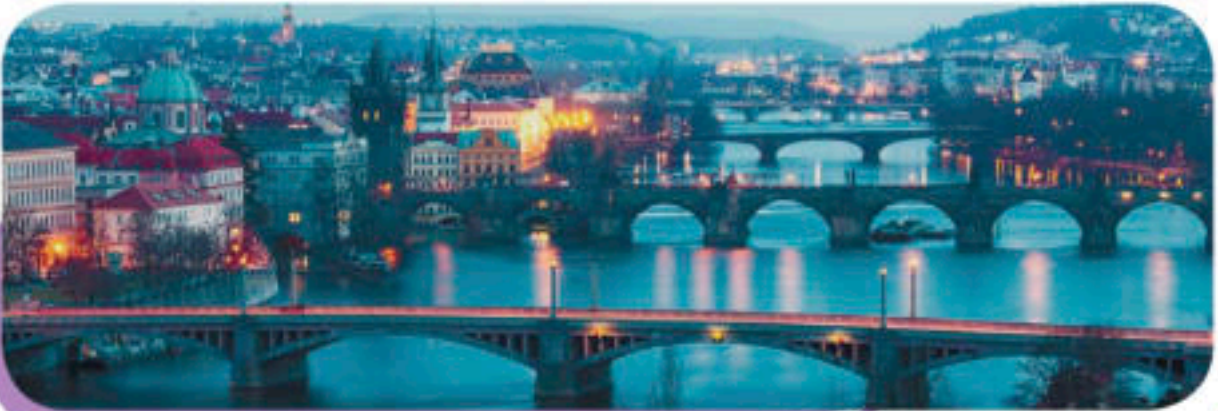
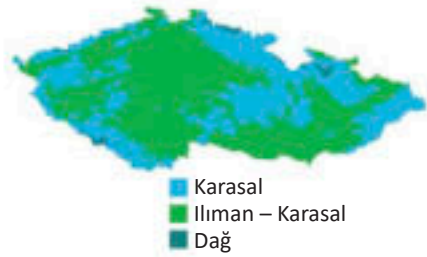
Çek platosunun (Yaylasının) her tarafı dağlarla çevrilidir: kuzeyde **Sudeten** (Krkonos), güneyde **Şumava**, doğuda **Çek-Moravya Dağları** ve batıda **Cevher Dağları** yer alır. En yüksek zirve Sudetenland Dağları'nın **Snejka** zirvesidir (1603).

Çek Cumhuriyeti'nin **iklimi ılıman-karasal** ve **karasal**dır. Bu ülkeyi çevreleyen dağlar, onu nemli ve soğuk iklimin kuzeyden ve doğudan nüfuz etmesinden korur. Karasal karakter, ülkede ölçülen 82'in üzerinde olan kış minimum (-42,0°C) ile yaz maksimum (40,4°C) arasındaki büyük farkta kendini göstermektedir.

İsim	Çek Cumhuriyeti
Başkent	Prag
Alan (km ²)	78.866
Nüfus	10.610.000
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	Çekçe

Çek Cumhuriyeti'ndeki iklim tipleri

Prag

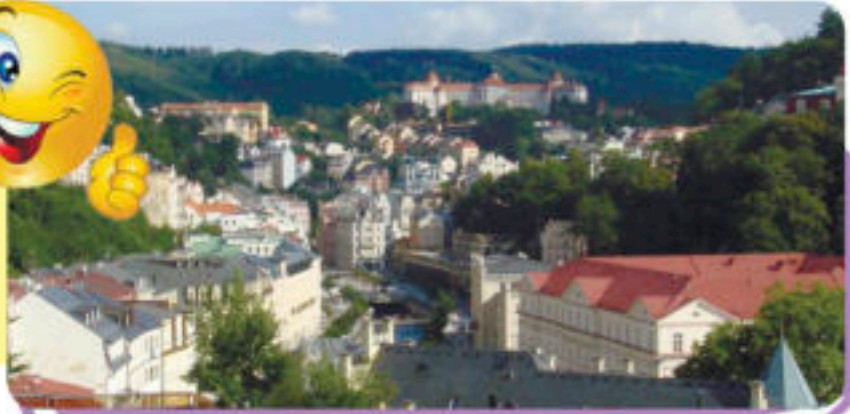
Çek Platosu'ndan (yayla) gelen **ırmaklar**, **Vltava** kolu ile birlikte **Labá** ana akışı üzerinden Kuzey Denizi'nde son bulurlar. Moravaya üzerinden ise, Morava Nehri akar ve Tuna Nehri'nin bir kolu olarak Karadeniz'e dökülür.

NÜFUS VE EKONOMİ Çek Cumhuriyeti'nin nüfusu oldukça homojendir. Ülkede; **Çekler** (%94), **Moravyalılar** (%4), **Slovaklar** (%1), **Polonyalılar** (%0,5) ve **Almanlar** yaşarlar. Çek nüfusu Avrupa'da ki en az dindar nüfus olma özelliğindedir. Bunların %80 kadarı kendilerini ateist veya dini inançları olmayan kişiler olarak ifade etmiştir. Sadece %10'u kendilerini Katolik olarak ifade eder. Ülkenin başkenti **Prag**'dır ve şehir Çek Cumhuriyeti'nin kültür ve sanayi merkezidir.

Tablo 3: Çek Cumhuriyeti'ndeki Devler

Şirket	Alan
Şkoda	Otomobil, tramvay
Tatra	Kamyon
AVIA	Kamyon
İrisbus	Otobus
AeroVodochodi	Uçak
Let Kuhovice	Uçak
Zetor	Traktör
Java	Motosiklet

Karlovy Vary - Çek Cumhuriyeti'nde ünlü bir kaplıca ve kasabadır. Prag'ın yaklaşık 130 km batısında, Ogge ve Tepla nehirlerinde bulunur. Adını, şehri 1370 yılında kutsal Roma İmparatoru IV. Charles Lüksemburg'dan almıştır. Kaplıcaları ile ünlüdür (13 büyük ve yaklaşık 300 daha küçük ve sıcak Tepla nehri)

Karlovy Vary

Ormanların, otlakların ve cevherlerden (taş ve kahverengi kömür, demir, grafit, uranyum, altın, gümüş, kurşun vb.) oluşan **doğal kaynaklar**, özellikle bağımsızlıktan sonra ülkede hızlı ekonomik kalkınmayı sağlamıştır.

Tarımsal ürünlerden en çok yetiştirilenler: şeker pancarı, patates, buğday, arpa, şerbetçiotu, keten, kenevir ve diğerleridir.

Bugün Çek Cumhuriyeti, enerjisinin %30'unu nükleer santraller aracılığıyla sağlıyor ve endüstri, yıllık gelirin %37'si kadarıyla başı çekiyor. **Metalurji**, **makine** ve **kimya** endüstrisinin ana merkezleri: **Kladno**, **Usti**, **Brno**, **Moravska Ostrava**, **Plzen** (dünyanın en büyük bira merkezi) ve diğerleridir.

Turizm en çok Karlovy Vary, Marianske Laznje, Jahimov ve diğer kaplıcalarda gelişmiştir.

BÖLGESEL DAĞILIM Çek Cumhuriyeti'nin doğal ve geleneksel bölgeleri: **Bohemya**, **Moravya** ve **Silezya**'dır. İdari olarak ülke 13 belediyeye bölünmüştür.

Brno

Brno, Çek Cumhuriyeti'nin ikinci büyük şehridir. 1243'te kuruldu, fakat o bölgeye 5. Yüzyıldan itibaren ahali yerleşmeye başlamıştır. Bugün Brno'nun nüfusu 403.304'tür ve Çek Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, Yüksek Mahkeme, Yüksek İdare Mahkemesi, Cumhuriyet Savcısı ve Ombudsman'ın merkezidir.

SLOVAKYA

DOĞAL ÖZELLİKLER Orta Avrupa ve Tuna boyu ülkesi olan Slovakya'nın sınır komşuları şunlardır: doğuda Ukrayna, kuzeyde Polonya, güneyde Macaristan, batıda Avusturya ve Çek Cumhuriyeti. Bu sınırlar 49.035 km²'lik bir alanı kapsamaktadır ve bu bölgede yaklaşık 5.5 milyon kişi yaşamaktadır.

Slovakya'nın **rölyefi** çoğunlukla **dağlıktır**. Dağlar, topraklarının %75'ini, ovalar ise %25'ini kapsar.

Dağlar Slovakya'nın kuzey kısmını kaplar. Bunlar Karpatlar'ın sıra dağları olan: **TatriDağları** (2655), **Fatri Dağları**, **Cevher Dağları** ve **Beskids dağlarıdır**. Karpatlar ormanlar (%38), otlaklar (%10), buzul gölleri ve cevherler açısından zengindir.

Slovakya **ovaları** güney ve güneydoğuda yer almaktadır. Bunlar Panon Ovası'nın kuzey kollarıdır.

Karst rölyefinden Slovakya, beşi UNESCO koruması altında olmak üzere 2.400 mağaraya sahiptir.

Slovakya'da **iklim** karasal ve dağlıktır.

Slovakya'daki en önemli **ırmaklar**Tuna ve **Wach'tır**. Tuna önemli bir trafik yolu ve Avrupa'ya açılan bir "kapı"dır, Wach ise hidroelektrik için kullanılıyor.

İsim	Slovakya
Başkent	Bratislava
Alan (km ²)	49.035
Nüfus	5.445.000
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	Slovakça

Slovakya'nın topografik haritası (%75 dağlık rölyefi)

Dobšinska Buz Mağarası

UNESCO'nun koruması altındaki mağaralar

- Dobšinska Buz Mağarası
- Domika Mağarası
- Gombasek Mağarası
- Yasovska Mağarası
- Ohtinska Aragonitska Mağarası

NÜFUS VE EKONOMİ Slovakya'nın nüfusu esas olarak **Slovaklar** (%80), **Macarlar** (%9), **Romanlar** (%3), **Çekler** ve **Ruslardan** oluşmaktadır. Resmi dil Slovakça'dır, ancak Macarca da Macar azınlık tarafından kullanılmaktadır. Nüfusun çoğu Katolik (%62), Protestan (%9), Ortodoks (%1) vb.dir. Slovakya'nın başkenti **Bratislava'dır**. Şehir, Tuna Nehri üzerinde eski bir şehir ve önemli bir limandır.

Slovakya **enerji ihtiyacını** çoğunlukla **nükleer enerji** (%54), termik santraller (%18) ve hidroelektrik santrallerinden (%15) karşılar. En yaygın cevherler altın, gümüş, bakır, demir, nikel, antimon, mangan, grafit ve daha fazlasıdır. Slovakya'nın ekonomik açıdan geri kalmış ülke ünü, son on yılda "Tatar

kaplanı” sıfatıyla değişmiştir. Bunu, sanayi sektörü ve çektiği yabancı yatırımlar sayesinde yaşadığı hızlı yıllık büyüme sayesinde başardı. Metalurjiye ek olarak, Slovakya **otomotiv endüstrisinin** Avrupa merkezidir. Orada, yabancı markalar için yılda 1 milyon üzerinde otomobil (Volkswagen, Audi, Porsche, Peugeot, Citroen, Kia, Jaguar) üretilmektedir.

Turizm sürekli büyüyor. 5 milyondan fazla turist kayak merkezlerini, ortaçağ kalelerini ve mağaraları ziyaret ediyor.

BÖLGESEL DAĞILIM Slovakya'nın doğal bölgeleri **dağlık ve ovoidir**. İdari olarak ülke 8 bölüme ayrılmıştır.

Bratislava

Daha fazla bilgi için:

- Çek Cumhuriyeti, UNESCO tarafından korunan 12 yapı ile gurur duymaktadır. Ancak en çok turisti, Plzen ve Ceske Budejovice'de 17 gün süren büyük bira festivalleri çekmektedir.
- Çek Cumhuriyeti 1930'dan beri, henüz 10,7 milyonluk nüfusa ulaşmış değildir. Bunun nedeni 2.87 milyon Sudet Almanının İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra göç etmesi ve 20. yüzyılın başındaki kriz yıllarında Çeklerin göç etmesidir.
- Bratislava, Tuna'nın “incisi” ve tüm halklara ve ülkelere dostluk ve misafirperverliğin “açık kapısı” olarak kabul ediliyor.
- Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'da görülecek ünlü yerleri:

Doğal güzellikler	Turizm merkezleri	Kültürel – Tarihi eserler	Şehirler
Moravski Krsh	Karlovy Vary	Krumlov Sarayı	Prag
Çek Cenneti	Plzen	Kutna Hora	Brno
Propast Makoça	Cromridge	Telch	Çeşke Budeyovitse
Slovaçki Krş (Slovakya)	Ştrpske Pleso (Slovakya)	Boynitse Kalesi (Slovakya)	Koşitse (Slovakya)
Tatranski Park (Slovakya)	Trençin (Slovakya)	Bardeyov Merkezi (Slovakya)	Presov (Slovakya)

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'daki başlıca nehirler hangileridir?
- Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'da hangi endüstriler gelişmiştir?
- Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'daki turistler en çok nereyi ziyaret ediyorlar?

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Prag şehrinin turistik/ünlü yerlerini arayın, araştırın ve sunun!
- Slovakya'daki milli parkların veya mağaraların doğal değerleri hakkında bir albüm ve temel bilgilerle mini bir Power Point sunum projesi oluşturun! (Görev çiftler halinde çalışmak için uygundur)

İSVİÇRE VE AVUSTURYA

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eşanlamlar veya ulusal gururlar: Alpler, Nestle, Rolex, Mozart, Strauss... Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

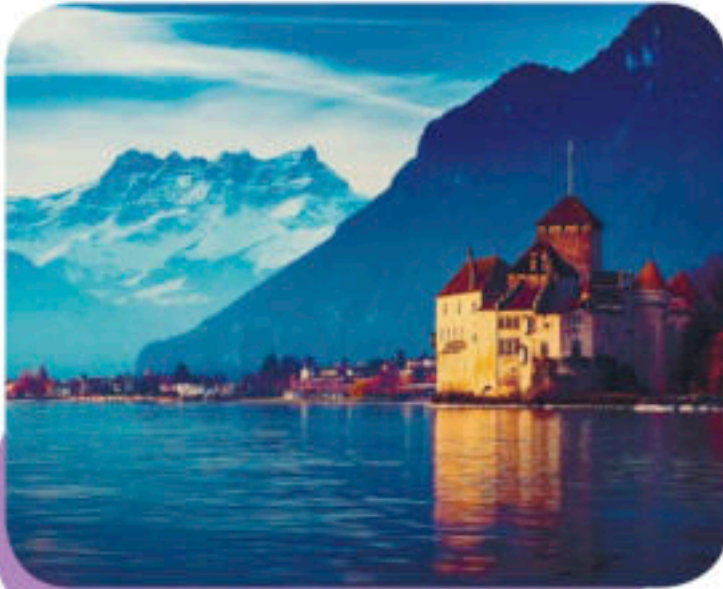

İSVİÇRE

DOĞAL ÖZELLİKLER İsviçre bir Orta Avrupa ve **Alpler ülkesidir**. İsviçre, kuzeyde Almanya, doğuda Avusturya, güneyde İtalya ve batıda Fransa ile sınırlanmıştır. Bu sınırlar içinde 41.285 km²'lik bir alanı kapsamaktadır ve bu alanda 8.5 milyondan fazla kişi yaşamaktadır.

Ülkenin **rölyefi** dağlıktır ve ortalama yüksekliği 1370 metredir. İçinde üç birim var: güneyde **Alpler**, kuzey ve kuzeybatıda **Jura** ve aralarındaki **İsviçre Platosu**. Alpler, 4000 metrenin üzerinde olan yüksek zirvelere sahiptir. En yüksek zirvesi Monte Rosa'dır (4.640). Kismen buzullarla kaplıdır ve bunun yerine buzul vadileri ve üst geçitler ile kesişirler.

İklim nüfusun daha yoğun yaşadığı kesimlerde çoğunlukla **karasal**dır, Alplerde ise dağlık ve subpolar iklim hüküm sürer ve sürekli buz çizgisinin (2800 metre) üzerindedir.

Cenevre Gölü

İsim	İsviçre
Başkent	Bern
Alan (km ²)	41.285
Nüfus	8.508.000
Yönetim	Federal Cumhuriyet
Resmi dil	Almanca İtalyanca Fransızca Retoromanca

İsviçre'nin topografik haritası

- Karasal
- Ilıman - karasal
- Dağ

İsviçre'deki iklim tipleri

Ülkenin **su zenginliği**, Buzul kökenli göllerine bağlıdır ve bu göller: **Cenevre Gölü, Bodan Gölü, Zürih Gölü** ve diğerleridir. İrmaklar; dağlık, hızlı ve hidroelektrik açıdan kullanılabilir özelliktedirler. En büyükleri **Ren, Rona** ve **Han** ırmaklarıdır.

NÜFUS VE EKONOMİ Bir millet, iki din ve dört dil. İsviçre, geleneksel olarak dört eşit halk (**Almanlar, Fransızlar, İtalyanlar ve Retoromalılar**) ve çok sayıda Avrupalı göçmen (Sırlar, Türkler, İspanyollar, Portekizliler, Arnavutlar ve diğerleri) tarafından kullanılan dört resmi dile sahip **kozmopolit bir ülkedir**. Dini bağlılıklar açısından en çok olanlar: **Katolikler** (%37), **Protestanlar** (Kalvinistler, Evanjeliciler, Lutheriler, %25), **Ortodoks** (%2) ve diğerleridir. Tercih edilen finansal ve çevresel koşullara göre, İsviçre nüfusu Avrupa'nın ve dünyanın zirvesindedir. İsviçre, geleneksel askeri tarafsızlığı, istikrarlı siyasi ve yasal sistemi nedeniyle **dünya bankacılığının merkezidir**.

Endüstri, gelirin %25'inden fazlasını sağlayan lider bir faaliyettir. Esas olarak hidroelektrik santrallerinden ve nükleer santrallerden daha az elde edilen nispeten ucuz enerjiyle desteklenmektedir. Ana branşlar: **kimyasal, gıda, makine ve elektrotekniktir**. İsviçre, hassas mekanik endüstrisinde (saatler, tartılar, ölçüm cihazları) dünya lideridir.

Turizm, İsviçre'nin çevre kalitesinin korunması nedeniyle bilinçli olarak genişlemediği eski ve kazançlı bir faaliyettir. En ünlü turizm merkezleri: **St. Moritz, Davos, Lucerne, Wengen** ve diğerleridir.

BÖLGESEL DAĞILIM İsviçre'nin doğal bölgeleri şunlardır: **Alpler, Yura ve İsviçre Platosu**. Devlet düzenine göre, İsviçre 26 eyaletten (kantondan) oluşan federal bir cumhuriyet – kofederasyondur.

St. Moritz, İsviçre'nin doğusunda yer alan bir şehir ve tatil beldesidir. En büyük yerleşim yerlerinden biri Graubünden kantonuna aittir. St. Moritz, dünya "jet sosyetesinin" toplandığı dünyaca ünlü bir turizm merkezidir. St. Moritz, Avrupa'nın en yüksek şehri olması bakımından benzersizdir ve deniz seviyesinden 1.822 metre yükseklikte bulunmaktadır.

Bern

St. Moritz

Tablo 4: İsviçre sanayisinin en büyük şirketleri

Şirket	Alan
Nestle	Gıda
Novartis	Eczacılık
Roshe	Eczacılık
ABB	Elektromühendislik
Sika	Kimya
Swatch	Saat
Rolex	Saat
Lind	Gıda

AVUSTURYA

DOĞAL ÖZELLİKLER Avusturya; Orta Avrupa, Alpler ve Tuna ülkesidir. Kuzeyde Almanya ve Çek Cumhuriyeti, doğuda Slovakya ve Macaristan, güneyde Slovenya ve İtalya ve batıda İsviçre ile sınır komşusudur. Bu sınırlar içinde Avusturya 83.879 km²'lik bir alanı kaplar ve 8.5 milyondan fazla nüfusa sahiptir. Başkenti **Viyana**'dır.

Rölyef dağlıktır (%66). **Alpler**, ülkenin dört bir yanında üç paralel sırtta uzanır ve en yüksek tepesi **Grossglockner**'dir (3797). Kuzeyde ve doğuda Panonian Ovası'nın çevre ovaları vardır.

Grossglockner

İklim, ova ve alt dağlık Alplerde **karasal**, Alplerde ise uzun, soğuk ve karlı kışlarla dağlıktır. **Akarsu** ağı çoğunlukla Karadeniz havzasına aittir ve **Tuna, Han, Ens, Drava, Mura** ve diğer ırmaklara sahiptir.

NÜFUS VE EKONOMİ Nüfus en çok alçak ovalarda yoğunlaşmıştır. **Avusturyalılar** %85 oranındadır. **Almanlar, Türkler, Boşnaklar, Sırlar** ve diğerlerinden oluşan çok sayıda azınlık toplulukları vardır. Resmi dil Avusturya-Almancasıdır. Nüfusun yaklaşık %57'si kendilerini **Katolik** olarak ifade eder. Avusturya ve başkenti Viyana, 18. ve 19. yüzyıllarda usta kompozisyon merkezi olarak Avrupa kültürüne, özellikle de müzik tarihinde silinmez bir iz bırakmıştır.

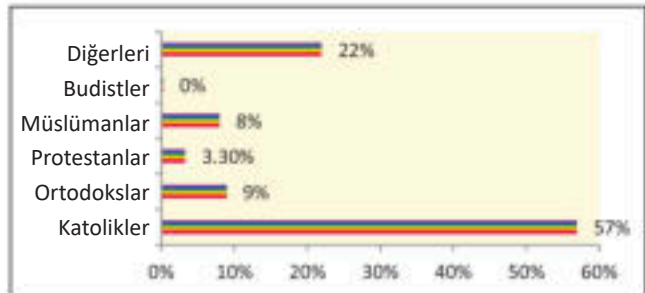

İsim	Avusturya
Başkent	Viyana
Alan (km ²)	83.879
Nüfus	8.857.000
Yönetim	Federal Cumhuriyet
Resmi dil	Avusturca Almanca

Avusturya'nın topografik haritası

Grafik 3: Avusturya'nın dini yapısı

Çayırlar, meralar ve ormanlardan oluşan ülkedeki **doğal kaynaklar**, hayvancılığın ve ormancılığın gelişmesini sağlar. Demir cevheri, kaya tuzu, grafit, tungsten ve diğerlerinden oluşan **maden zenginliği; metal, makine, otomotiv, kimya, gıda, tekstil, ahşap endüstrisi ve diğerlerinin** gelişmesini sağladı.

Turizm, ülke yıllık gelirinin %9'unu sağlamaktadır. Avusturya'yı kış ayları içerisinde ve **Innsbruck, Salzburg, Viyana, Kitzbühel, Graz** ve diğerleri gibi kültür merkezlerinde olmak üzere, yılda 20 milyonun üzerinde turist ziyaret edilmektedir.

BÖLGESEL BÖLÜNME Avusturya'nın doğal bölgeleri **Alpler** ile **çevre ovalarıdır**. Eyalet düzenine göre Avusturya 9 eyaletten oluşan federal bir cumhuriyettir.

Salzburg

Daha fazla bilgi için:

- İsviçre, birçok dünya kuruluşunun merkezidir. Çevreyi korumak bir önceliktir. Mal taşımacılığının %90 kadarı, tamamen elektrikli olan demiryolu trafiğinde gerçekleşiyor. İsviçre'deki trenler 3.000 metrenin üzerindeki dağ yamaçlarına tırmanıyor.
- Günümüz Avusturyası, 1918'de, Orta, Doğu ve Güney Avrupa'nın geniş alanlarını kapsayan Avusturya-Macaristan Monarşisinin dağılması sırasında kuruldu.
- Viyana, Tuna'nın "incisi" ve Avrupa klasik müziğinin merkezidir. Büyük besteciler Haydn, Strauss, Liszt, Schubert, Mozart ile diğerlerinin eserleri orada yaratıldı ve yorumlandı.
- İsviçre ve Avusturya'da ziyaret edilecek ünlü ve çekici değerler:

Doğal güzellikler	Turizm merkezleri	Kültürel – Tarihi eserler	Şehirler
Alec	Chilon Sarayı	Chilon Sarayı	Zürih
Matterhorn	St. Moritz	Brunswick	Lucerne
Lugano Gölü	Zermatt	Solothurn Merkezi	Cenevre
Holstadt Gölü (Avusturya)	Innsbruck (Avusturya)	Schenbrunn (Avusturya)	Viyana (Avusturya)
Grossglockner (Avusturya)	Kitzbühel (Avusturya)	Salzburg Merkezi (Avusturya)	Graz (Avusturya)

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- İsviçre ve Avusturya'daki en yüksek dağ zirveleri hangileridir?
- İsviçre ve Avusturya'daki başlıca nehirler ve göller hangileridir?
- İsviçre ve Avusturya'da en çok hangi turizm türü gelişmiştir?

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Viyana şehrinin önemli – ünlü özelliklerini arayın, araştırın ve sunun!
- İsviçre'deki en büyük buzul göllerinin yüksekliğini belirlemek ve elde edilen verilerin yanı sıra kıyılarında bulunan şehirlerin bir listesini yapmak için bir araç (Google Earth) kullanın!

MACARİSTAN

Etkileşimli giriş tartışması:

Görülecek yerler, eşanlımlılar veya ulusal gururlar: Chardash, Budapeşte, Balaton, Gulash...Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

DOĞAL ÖZELLİKLER Macaristan, Orta Tuna bölgesinde bulunan bir kıta ülkesidir. Macaristan kuzeyde Slovakya ve Ukrayna, güneyde Sırbistan ve Hırvatistan, doğuda Romanya ve batıda Avusturya ve Slovenya ile komşudur. Bu sınırlar içinde Macaristan, 93.030 km²lik bir alanı kapsar ve 9.8 milyonluk nüfusu sahiptir. Önemli uluslararası yollar, Macaristan topraklarını Kuzey ve Güney Avrupa ülkeleriyle birleştirir. Ülkeyi tüm Tuna boyu ülkeleriyle su yolu ile birbirine bağlayan Tuna Nehri, ülke için büyük önem taşıyor.

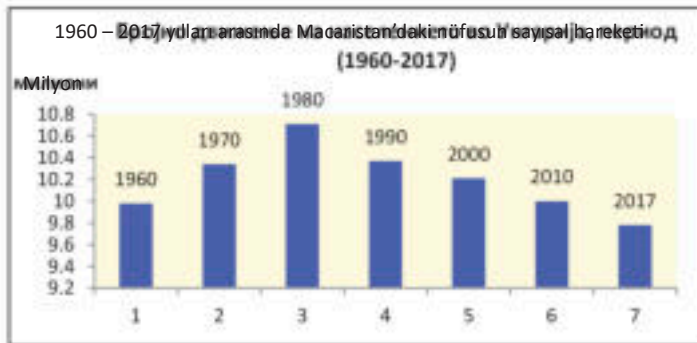
Rölyef çoğunlukla alçak arazidir (%95). Macaristan, Panonian Ovası'nın çoğunu işgal eder. Macaristan'da çok az dağ bulunur. Mevcut dağlar da, yüksekliğe göre alçak ve orta-yüksek dağlar grubuna aittirler. Ülkedeki dağlar şunlardır: kuzey kesimde Kekesh (1015) tepesi ile **Matra ve Buk** (959), Tuna'nın güneybatısında ise **Bakonyska Gora** (713) ve **Meçek** (683).

Macaristan'da karasal **iklim** hüküm sürmektedir. Kışlar soğuk ve yağışlı, yazlar ise kuru ve sıcaktır. Yağış, iklimde yılda 450 ila 900 mm arasında değişir ve **karasal-bozkır** karakteri verir.

Macaristan'daki en önemli nehirler **Tuna** ve **Tisza**'dır. Onlar ulaşıma açıktır ve suları trafik, sulama ve endüstriyel amaçlarla kullanılmaktadır. Göllerin en büyüğü ise **Balaton**'dur.

NÜFUS VE EKONOMİ Macaristan'ın nüfusu çoğunlukla **Macarlardan** oluşmaktadır (%84). Macarlar, Macar dili ve diğer ulusal özellikleriyle komşularından ayrılan bir halktır. **Sarı ırka** aittirler, yani **Moğol** kökenlidirler. Ülkedeki diğer azınlık halkları ise şunlardır: Romanlar, Almanlar, Romenler, Slovaklar, Hırvatlar ve diğerleri. Devletin başkenti **Budapeşte**'dir. Dini olarak kendilerini Katolikler (%37), Protestanlar %13 (Kalvinistler ve Lutherciler), Yahudiler, Budistler ve Müslümanlar olarak ifade etmişlerdir.

Grafik 4: Macaristan'da Nüfus Azalması

İsim	Macaristan
Başkent	Budapeşte
Alan (km ²)	93.030
Nüfus	9.797.000
Yönetim	Cumhuriyeti
Resmi dil	Macarca

■ Karasal
■ Kuru - Karasal
■ Bozkır (kuru)

Macaristan'da İklim türleri

Macaristan'daki **demografik sorun**, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra son otuz yılda negatif olan düşük yıllık nüfus artışıdır. Bu, nüfusun sayısının azaldığı anlamına geliyor. Genç nüfusun katılımı azalıyor ve yaşlı nüfusun payı artıyor.

Tarıma elverişli topraklardan ve bahçelerden elde edilen **ekilebilir arazi**, Macaristan topraklarının %50'sini kaplayan

en büyük doğal kaynaktır. Çayırlar, otlaklar, meyve bahçeleri ve üzüm bağları ile birlikte toplam tarım fonu, bölgenin %65'inden fazlasını kapsamaktadır.

Tarım; mısır, buğday, patates, ayçiçeği, şeker pancarı, tütün ve daha fazlasına yöneliktir. Domuz yetiştiriciliği ve kümes hayvanları yetiştiriciliği önde gelen hayvancılık dallarıdır.

Endüstri, yerli tarımsal ve mineral hammaddeler olan **boksit, manganez, demir ve yağ** ürünlerinin işlenmesine dayanmaktadır. Önde gelen dallar metalurji, metal, mekanik, elektrik, kimya, tekstil ve gıda endüstrileridir. Macaristan, otobüs, tarım makineleri (traktörler, biçerdöverler, vb.), lastikler, elektro teknik, kimyasallar ve gıda ürünlerinin tanınmış bir üreticisidir. Macaristan, Orta ve Doğu Avrupa'da televizyonlar, elektrik sayaçları, elektrik anahtarları, cep telefonları ve bilgisayarlar gibi elektrikli cihazların önemli bir bölgesel ihracatçısıdır.

Turizm, Macar ekonomisinde etkilidir. Balaton Gölü, Budapeşte ve milli parkları her yıl 15 milyondan fazla turist ziyaret ediyor.

BÖLGESEL DAĞILIM Macaristan idari olarak 19 eyalet bölgesine ve ayrı bir birim olarak Budapeşte şehrine ayrılmıştır.

Tablo 5:

Macaristandaki en büyük 5 şehir

Şehir	Nüfus
Budapeşte	1.757.000
Debrecin	204.000
Segedin	162.000
Mişkolts	160.000
Peçuy	146.000

Budapeşte

Daha fazla bilgi için:

- Balaton Gölü, "Macar denizi" statüsündedir. 77 km uzunluğunda ve alanı 592 km²'dir. Derinliği nispeten azdır ve yaklaşık 3 metredir. Yaz aylarında su sıcaklığı 25 °C'yi aşıyor, bu da onu birçok turist için çok çekici kılıyor.
- Budapeşte şehrindeki elektrikli yeraltı metrosu, Avrupa kıtasındaki en eski metrosudur ve inşaatı 1896 yılına dayanır.
- Geleneksel Macar halk dansları Chardash ve mutfak spesiyalitesi gulaştır.
- Macaristan'da ziyaret edilecek ünlü ve çekici değerler:

Doğal güzellikler	Turizm merkezleri	Kültürel – Tarihi eserler	Şehirler
Balaton Gölü	Budapeşte	Peçuy, Eski Şehir	Debretsın
Aktelek Parkı	Eger	Kraliyet Sarayı	Peçuy
Buk Dağları	Tihani	Çaçar Kaplıcaları	Gyer

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Macaristan'ın doğal zenginliklerini açıklayın.
- Macaristan'ın en önemli akarsuları hangileridir?
- Macaristan'da en çok hangi sanayi dalları gelişmiştir?

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Budapeşte'nin coğrafi koordinatlarını belirleyin ve Üsküp'e göre açıl enlem derecelerindeki farkı hesaplayın!
- Budapeşte şehrinin kültürel ve tarihi yerleri hakkında fotoğraflar ve temel bilgiler içeren mini bir proje (Power Point) yapın (görev, çiftler veya gruplar halinde çalışmak için uygundur)!

ROMANYA

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eşanlamlılar veya ulusal gururlar: Dacia, Bükreş, Kont Drakula... Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

DOĞAL ÖZELLİKLER Romanya, Orta Avrupa'nın güneydoğu bölümünü kaplayan bir ülkedir. Burası; Karpat, Tuna ve kıyı ülkesi özelliğini taşır. Kuzeyde Ukrayna, güneyde Bulgaristan, doğuda Moldova ve Karadeniz ve batıda Macaristan ve Sırbistan ile komşudur. Bu sınırlar içinde Romanya 238.397 km²'lik bir alanı kapsamaktadır. Bu bölgede 19 milyondan fazla insan yaşıyor. Toprakları üzerinden **Tuna Nehri** aktığı ve **Karadeniz'e** erişimi olduğu için Romanya elverişli bir coğrafi konuma sahiptir. Orta, Güney ve Doğu Avrupa arasında bir kavşak noktasıdır.

Rölyef olarak, Romanya'da üç doğal birim göze çarpıyor: **dağlar, platolar ve ovalar**.

Dağlar orta Romanya'da bulunurlar. Bunlar: Kuzeyden güneybatıya yay şeklinde uzanan Karpatlardır. Onlar, keskin ve pürüzlü zirveleri olan genç sıradağlardır. Güney kesiminde, yol yapımı için elverişli **geçitlerin** olduğu bölge de, **Güney Karpatlar** (Transilvanya Alpleri) olarak adlandırılır.

Romanya'daki **platolar**, Karpatlar'ın batısında yer almaktadır. Bu bölge **Transilvanya'dır** (Erdelj). Transilvanya, vadilerle kesişen alçak Ore Dağları ile çevrilidir.

Romanya'daki **ovalar** güneye, doğuya ve batıya doğru uzanır. Bunlar: **Eflak Ovası, Moldova, Panoian Ovası ve Kuzey Dobruca'dır**. **Eflak Ovası** kuzeyde Transilvanya Alpleri'nin eteklerinden güneyde Tuna'ya kadar uzanır.

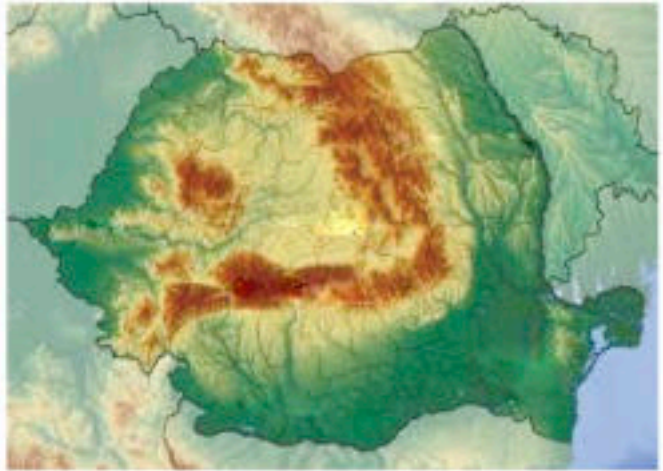
Moldavya bölgesi, Karpatlar'ın doğusundan Prut Nehri'ne kadar uzanır. **Pannonian Ovası** doğu kısımlarıyla Romanya'nın batı kısımlarına nüfuz etmiştir. **Kuzey Dobruca**, Romanya'nın güneydoğu kesimini kapsar. Tuna, Karadeniz ve Bulgaristan arasında yer almaktadır.

Romanya'da **iklim** ağırlıklı olarak **karasaldır**. Sadece bazı bölgelerde (Moldavya, Banat) **karasal-bozkır iklimine** geçiş özelliği vardır.

Romanya'daki **ırmaklar** Karadeniz havzasına aittir. Tuna Nehri en büyük trafik ve hidroelektrik öneme sahiptir. Kolları ise: **Tisa, Samos, Mures, Prut, Olta ve Seret'dir**.

İsim	Romanya
Başkent	Bükreş
Alan (km ²)	238.397
Nüfus	19.638.000
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	Rumence

Romanya'nın Topografik Haritası

Raşnov

Romanya'nın tarihi Transilvanya eyaletinde, orta Romanya'daki Brasov ilçesinde Raşnov şehri bulunur. Son nüfus sayımına göre şehrin 15.456 nüfusu vardır.

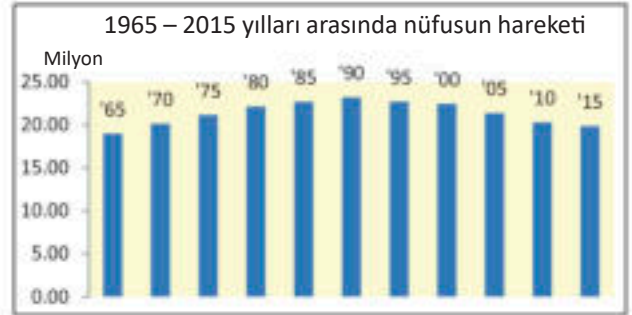
Raşnov, Romanya Karpatları'nda tanınmış bir turizm bölgesinde yer almaktadır. Şehrin hemen yukarısında, adını taşıyan Raşnov kalesi var. Güneyde ünlü Bran Kalesi ve ünlü Poyana Brasov ve Predeal kayak merkezleri bulunur.

NÜFUS VE EKONOMİ Romanya'nın nüfusu, çoğunlukla **Romen** halk grubuna ait olan Romenler (%89) tarafından oluşur. Azınlık halklar ise Macarlar (%6), Romanlar (%3,3), Ukraynalılar, Almanlar ve diğerleridir. Resmi dil Rumence'dir ve dini olarak Ortodoks (%81), Katolikler (%4), Protestanlar (%6) ve diğerlerinden oluşur.

Romanya'daki **demografik sorun**, negatif yıllık nüfus artışıdır. 1990'dan beri nüfus azalmaya başlamıştır. Son on yıldaki büyüme yılda binde -2.6'dır, yani yok olma (ölüm oranı), yeni doğanların oranından (doğum oranı) daha yüksektir. Bu, sayısal olarak konuşursak, ülkenin yılda yaklaşık 50.000 kişi kaybettiği anlamına gelir.

Ekilebilir arazi ve meyve bahçeleri, Romanya topraklarının %40'ını kaplar ve bu da **tahıl** (buğday, mısır, arpa), **endüstriyel mahsuller** (ayçiçeği, tütün, şeker pancarı), **Orta Avrupa meyveleri ve üzüm** **виноградова лоза** yetiştirmek için fazlasıyla yeterlidir.

Grafik 5: Romanya'da Nüfus Azalması

Tablo 5:

Romanya'daki en büyük 5 şehir

Şehir	Nüfus
Bükreş	1.883.000
Debrecin	324.000
Segedin	162.000
Mişkolts	160.000
Peçuy	146.000

Bükreş

Sanayi uzun süredir yerli ham petrole, kömüre ve doğal gazla bağımlıdır. Bu nedenle, en gelişmiş endüstri dallı, ana merkezleri **Ploiesti, Brazi, Craiova, Köstence** ve diğerleri olan **petrokimya endüstrisidir**. Bunların dışında **mekanik, metal işleme, tekstil ve gıda endüstrisi** de geliştirilmiştir. Bu endüstri dalları şu şehirlerde faaliyet sürdürürler: Arad, Bükreş, Brasov, Timisoara ve diğerleri. Romanya, otomobil ve otobüslerin (Dacia, Ford, Roman) önde gelen üreticisi ve ihracatçısıdır. Hizmet sektörünün aksine (%51) sanayi ve tarım yıllık gelirlerin %49'unu oluşturmaktadır.

Turizm, yılda 9 milyon turist ile ekonomide etkili bir alandır. En çok ziyaret edilenler kıyı (Mamaia), kış tatil köyleri ve ortaçağ kasabaları ile kaleleridir.

BÖLGESEL BÖLÜNME Romanya'daki doğal bölgeler Panoniyen, Transilvanya, Karpat, Eflak, Moldavya ve Dobrujan'dır. İdari olarak Romanya 41 eyalet bölgesine ve Bükreş şehrine ayrı bir birim olarak bölünmüştür.

Daha fazla bilgi için:

- Bükreş, Eflak Ovası'nın başkentidir. Kültürel ve tarihi yapılar açısından zengin, güzel, temiz, yeşil şehirdir. Bunlardan en önemlileri: Athenaeum, Ulusal Tarih Müzesi, Tepes Kalesi, Parlamento Sarayı ve diğerleridir.
- Tuna Nehri üzerindeki "demir kapı" anlamına gelen Gerdap geçidi, Avrupa'nın en uzunudur (100 km). Sırbistan ve Romanya'nın enerji ihtiyaçları için buraya bir baraj ve iki hidroelektrik santrali inşa edildi. Karşılaştırma için, Gerdap santrallerindeki yıllık enerji üretimi bizim (Kuzey Makedonya) ihtiyacımızı üç kat aşıyor.
- Romanya'da ziyaret edilecek ünlü ve çekici değerler:

Doğal güzellikler	Turizm merkezleri	Kültürel – Tarihi eserler	Şehirler
Tuna Deltası	Köstence	Korvin Şatosu	Bükreş
Doğu Karpatlar	Sibiu	Drakula Şatosu	Brasov
Retezat Parkı	Voronet Manastırı	Peleş Şatosu	Kluj
Gyerdap	Alba Yuliya	Parlamento Sarayı	Ploeşti
Sfingi, Braşov	Poyana Braşov	Maraşesti Anıt Mezarı	Temişvar

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Romanya rölyefi hangi dağ ve ovalardan oluşmuştur?
- Romanya'nın en önemli akarsuları hangileridir?
- Romanya'nın doğal özellikleri nelerdir?

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Tuna Deltası Milli Parkı'nı araştırın, keşfedin ve kısa bir rapor hazırlayın!
- Romanya'daki kaleler, milli parklar veya petrol sahaları, konuları arasından seçtiğiniz bir konuyla ilgili fotoğraflar ve temel verilerle mini bir proje (Power Point) hazırlayın (görev, çiftler veya gruplar halinde çalışmak için uygundur).

Başlıca terimler:

- **Karasal iklim;**
- **Kutup iklimi;**
- **Suppolar iklim;**
- **Maki;**
- **Kutup söğütü;**
- **Kutup huş ağacı;**
- **Depresyon;**
- **Kutup tilkisi.**

Trakai, Litvanya'nın Trakai kentinde Galve Gölü üzerinde bulunan bir ada kalesidir. 14. yüzyılın sonlarında ve 15. yüzyılın başlarında inşa edilmiştir.

KONU VII: DOĞU AVRUPA BÖLGESİNE COĞRAFI BAKIŞ

DOĞU AVRUPA	126
RUSYA	126
UKRAYNA	129
BEYAZ RUSYA VE MOLDOVA.....	132
LETONYA, ESTONYA VE LİTVANYA.....	135

DOĞU AVRUPA

1. ESTONYA
2. LETONYA
3. LİTVANYA
4. MOLDOVA

RUSYA

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eşanlımlılar veya ulusal gururlar: Kremlin, Bolşoy, Ermitaj... Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

İsim	Rusya
Başkent	Moskova
Alan (km ²)	17.125.191
Nüfus	146.793.000
Yönetim	Federal Cumhuriyet
Resmi dil	Ruşça

DOĞAL ÖZELLİKLER Rusya, Avrupa ve dünyadaki en büyük ülkedir ve Avrupa ile Asya kıtasına yayılmıştır. Paralel doğrultuda, batıda Baltık ve Karadeniz'den doğuda 10.000 km uzunluk boyunca Pasifik Okyanusu'na kadar uzanır. Rusya'nın güney ve batısında kara sınırları vardır. Toplam 14 ülke ile kara sınırı vardır. Rusya'nın kuzeyden güney sınırına meridyen yönündeki genişliği 5.000 km'nin üzerindedir. Bu sınırlar içinde 17 milyon km²'nin üzerinde bir alanı kapsamaktadır. Rusya, üç okyanus ve 12 kıyı denizine erişimi olmasına rağmen, elverişli bir coğrafi konuma sahip değildir. Bu ülkedeki sahil şeridi 37.000 km'yi aşmaktadır. Rusya birkaç adaya, yarımada ve kıyı bölünmüştür, ancak kışın ülkenin çoğu sulak bölgeleri donmaktadır.

Rusya'nın **rölyefi** çoğunlukla ovalıktır. Ovalar, tüm Avrupa ve Asya'nın batı kısımlarının yarısını kaplıyorlar. Rusya'nın Avrupa kısmındaki Doğu Avrupa Ovası, batıda Baltık Denizi'nden doğuda Ural Dağları'na kadar uzanır. Rusya'da 400 metreden yüksek olmayan alçak rakımlı **plato** vardır. Ural Dağları'nın

Moskova

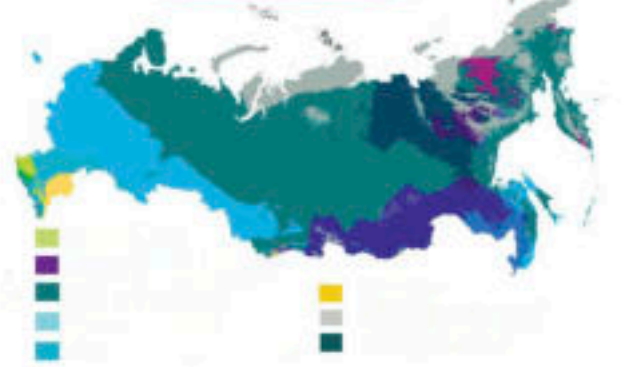
doğusu, **Batı Sibirya düzlüğünden** Yenisey Nehrine kadar uzanır. Bu nehrin doğusunda, Pasifik Okyanusu'na, **Yablanovo ve Stoyanovski Dağları ile Doğu Sibirya**'ya kadar uzanır.

İklimsel olarak, Rusya iki iklim bölgesine ayrılmıştır: **ılıman ve soğuk iklim bölgeleri**. 66. derecenin kuzeyindeki bölgeler soğuk iklim bölgesine girer. **Kutup ve alt kutup iklimleri** burada hüküm sürmektedir. Subpolar iklim bölgesindeki en yaygın bitki, **tundradır**. **Aşağı (yosun), çiçekli bitkiler, kutup söğütleri ve kutup huşlarından** oluşan bir topluluktur. Bunların güneyinde **ılıman iklim kuşağı** uzanır. Karadeniz çevresinde **karasal, ılıman karasal, bozkır-çöl, dağ ve subtropikal** olmak üzere çeşitli iklim türleri vardır.

Su zenginliği 150 binin üzerinde nehirden ve 250.000 gölden oluşmaktadır. Nehirler birkaç havza alanına aittir. En uzun nehirler **Kuzey Buz Okyanusuna** akar, onlar da: **KuzeyDvina, Peçora, Ob, Enisey, Lena** ve diğerleridir. Bu nehirlerin büyük bir hidroelektrik kapasitesi vardır. **Volga ve Ural** nehirleri Hazar Denizi'ne dökülür, **Don** nehri ise Azak Denizi'ne dökülür. Rusya'daki nehirler; uzun, derin ve su ulaşımı yapılabilir nehirlerdir. Çoğunun üzerine büyük yapay göller ve hidroelektrik santralleri olan barajlar inşa edildi. Nehirler, **gezilebilir kanallarla** birbirine bağlıdır. Rusya'da çok sayıda göl vardır. Sayıları 250.000'in üzerindedir. Bunların en büyüğü **Hazar Denizidir** ve en derin olanı ise **Baykal Gölüdür**. Hazar Denizi havzası, "dünya denizi" yüzeyinin 28 metre altında bulunduğu için büyük bir **depresyondur**.

NÜFUS VE EKONOMİ Rusya'nın 146 milyonun üzerinde bir nüfusu var. Nüfusun çoğunluğu Slav halk grubunun üyeleri olan **Ruslar** (%82) oluşur. Rusya, kendi halkı haricinde ek olarak 130 başka azınlık halkını da içeriyor, onlardan bazıları: **Tatarlar, Ukraynalılar, Ermeniler ve Moğol** ile **Kafkas** gruplarının halklarıdır. Dini inançlar ise şöyle sıralanıyor: **Ortodoks** (%43), Müslüman (%6,5), kararsızlar ve ateistler (%38) vb. Rusya az nüfuslu bir ülkedir. Bir kilometre kareye 9 kişi düşer. Ülkenin başkenti **Moskova**'dır. Rusya'daki demografik sorun, bazı yıllarda negatif olan düşük yıllık büyümenin yanı sıra cinsiyet bileşimindeki büyük farklılıklardır. Yani kadın nüfusu, çoğunlukla ikinci Dünya Savaşı'nın bir sonucu olarak, erkek nüfustan 20 milyon daha fazladır.

Tarım dalları Avrupa kısmında gelişmiştir. Tarımsal ürünlerden çoğunlukla: buğday, mısır, şeker pancarı, tütün, ayçiçeği, asma ve bunun gibi ürünler yetiştirilir. Birincil faaliyetler arasında balıkçılık da önemli yere sahiptir

Grafikon 1:
Rusya'nın ekonomi listesi

Tabela 1: Rusya'daki büyük sanayi şirketleri

Şirketin Adı	Dalı	Bulunduğu Şehir
Gazprom	Petrokimya	Moskova
Lukoil	Petrokimya	Moskova
Eurohem	Kimya	Moskova
AvtoVAZ	Otomobil	Tolyati
GAZ Grup	Otomobil	Nijni Novgorod
Kamaz	Otomobil	Nabrejenye Çelni
Rusal	Madencilik ve metalurji	Moskova
Evraz	Madencilik ve metalurji	Moskova
Severstal	Madencilik ve metalurji	Moskova
Metalnoivnest	Madencilik ve metalurji	Moskova

Rusya, en gelişmiş beş Avrupa ülkelerinin arasında yer almaktadır. Bunun önkoşulu, enerji kaynaklarından ve madenler dengelenen devasa **doğal kaynaklardır**. Rusya ihracatının %80'inin yüksek bir kısmı petrol, gaz, metaller ve odun aittir. Rusya; **petrol, gaz, demir, altın, platin, alüminyum, gümüş, çinko, elmas** gibi ürünlerin büyük üreticisi olarak kabul edilir. Böylece Rusya'da metal, mekanik, kimya, elektrik, petrokimya, tekstil, ahşap ve diğer sanayi dalları gelişmiştir. Ana sanayi merkezleri ise şunlardır: Moskova, **San Petersburg, Arkhangelsk, Gorki, Volgograd, Rostov** ve diğerleri.

Baykal Gölü

Rusya'da **turizm** son yıllarda hızla gelişmektedir. Bu ekonomi dalı için en uygun koşullar Karadeniz kıyıları tarafından sağlanmaktadır. En ünlü turizm merkezleri de burada gelişmiştir.

BÖLGESEL DAĞILIM Rusya'nın doğal bölgeleri: Doğu Avrupa Ovası, Batı Sibirya Ovası, Orta Sibirya Dağlığı, Doğu Sibirya, Uzak Doğu, Baykal Gölü, Orta Asya Dağları ve Kafkasya'dır. İdari olarak, Rusya daha kolay yönetilmesi amacıyla 8 federal bölgeden oluşmaktadır. Rusya Federasyonu'nun dahilinde toplam 85 federal birim bulunur.

Daha fazla bilgi için:

- Rusya'nın 15 milyon nüfuslu şehirleri vardır. İlk beşi: Moskova, San Peterburg, Novosibirsk, Yekaterinburg ve Nijni Novgorod'dur.
- Demiryolu, Rusya'da yaygın olarak kullanılan trafik türüdür. Demiryolu ağının toplam uzunluğu 85.000 km'dir. En uzun hat Moskova - Vladivostok şehirleri arasındadır ve uzunluğu 9.259 km'dir.
- Baykal Gölü, fokların yaşadığı dünyadaki tek tatlı su havzasıdır.
- Rusya'da ziyaret edilebilecek yerler:

Doğal güzellikler	Turizm merkezleri	Kültürel – Tarihi eserler	Şehirler
Baykal Gölü	Soçi	Ermitaj Müzesi	Nijni Novgorod
Kamçatka	San Peterburg	Bolşoy Tiyatrosu	Volgograd
Karadeniz Sahili	Moskova	Kızıl Merkez	Vladivostok
Ural Dağı	Kazan	Aziz İsak Katedrali	İrkutsk
Altay Dağı	Ekaterinburg	Marinski Tiyatrosu	Smolensk

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Rusya'nın en büyük göl ve nehirleri hangileridir?
- Rusya hangi enerji kaynakları ve madenleri ile zengindir?
- Rusya'da hangi sanayi dalları gelişmiştir?

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Bilgisayar teknolojisi yardımıyla (Google Map) Volga nehrinin akışını takip et! – Kaç adet yapay rezervuar keşfettin ve bunlar hangileridir?
- Baykal Gölü'nün hidrografik ve biyocoğrafik özelliklerini araştır ve incele! – Bununla alakalı küçük bir sunum hazırla!

UKRAYNA

Etkileşimli giriş tartışması:

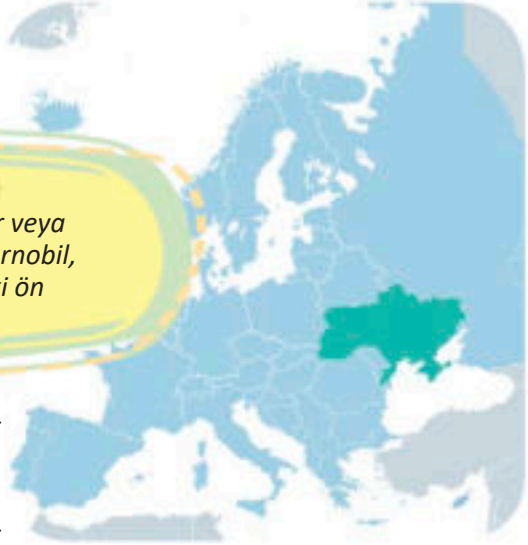
- Görülecek yerler, eşanlamlılar veya ulusal gururlar: Kiev, Krim, Çernobil, Dnepar... Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

DOĞAL ÖZELLİKLER Ukrayna, Doğu Avrupa'nın güneybatı kesimini kapsar. Üç tarafı kara ile kaplıdır. Kuzeyde Beyaz Rusya, doğuda Rusya ve batıda Moldova, Romanya, Macaristan, Slovakya ve Polonya ile sınırlanmıştır. Sadece güney sınırı karasal değildir. O kıyıya, Asya ve Karadeniz suları ulaşır. Bu sınırlar içinde Ukrayna 603.628 km²'lik bir alanı kapsamaktadır. Bugün bu bölgede yaklaşık 43 milyon insan yaşamaktadır. Ukrayna elverişli bir coğrafi konuma sahiptir. İki denize kıyısı bulunur ve bu kıyılar sayesinde Akdenize ve tüm dünya deniz ülkelerine bağlanır. **Tuna Nehri**, Ukrayna'yı geçtiği ülkeler ile bağlar.

Ukrayna'daki **rölyef**, özellikle Dinyeper Nehri'nin alt su toplama havzasında, çoğunlukla **ovadır**. Batıda, Romanya ile sınırında **Karpatlar** yükselir. Dinyeper'in batısında alçak yaylalar (platolar) vardır ve onlar: **Volinska, Podolska ve Pridnepar**'dır. Dinyeper'in doğusunda **Donetsk Platosu** bulunur.

Ukrayna'da **iklim** karasaldır. Güneyde, maki topluluklarının uzandığı Karadeniz'den etkilenen bir **Akdeniz iklimi** vardır.

Nehirler su bakımından zengindir. **Dinyeper Nehri** büyük önem taşımaktadır. Su ulaşımı yapılabilir bir nehirdir ve sulama için çok önemlidir. Dinyeper nehri boyunca birkaç yapay göl inşa edilmesinin nedeni budur. Sulama ve elektrik için iki kat fazla su kullanılır. Diğer nehirlerden en önemlileri: **Donets, Bug, Dinyester** ve diğerleridir.

İsim	Ukrayna
Başkent	Kiev
Alan (km ²)	603.628
Nüfus	42.418.00
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	Ukraynaca

Ukrayna'nın topografik haritası

Dinyeper nehri

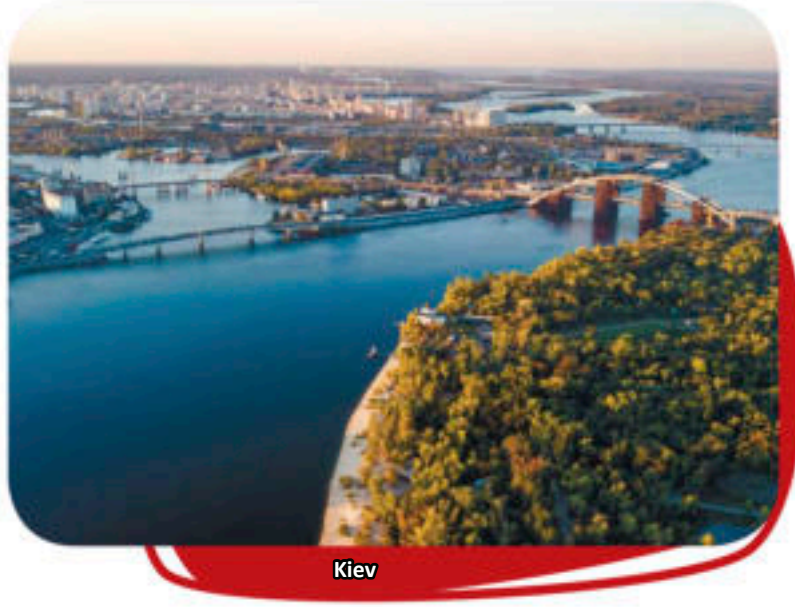
NÜFUS VE EKONOMİ

Ukrayna'nın nüfusu **Ukraynalılar** (%78) ve **Ruslardan** (%17) oluşmaktadır. Bunlar Slav grubuna ait halklardır. Resmi dil Ukraynaca'dır, ancak son nüfus sayımında nüfusun %30'u ana dili Rusça olarak ifade etmiştir. Ana din Ortodoksluk olarak kabul edilir. Geleneksel Pas-kalya yumurtası boyaması Ukraynalılar tarafından sanat düzeyine yükselmiştir. Ukrayna'daki **demografik sorun**, göç, yüksek ölüm oranı ve düşük doğum oranı nedeniyle nüfusun azalmasıdır. 1990'dan bu yana, Ukrayna yılda ortalama 150.000 nüfusluk bir azalma yaşar. Ukrayna, başkenti **Kiev** olan bir **cumhuriyet** tir.

Ukrayna'nın **doğal kaynakları**, verimli topraklar, humus bakımından zengin olan çok geniş alanlardır. Bu da, ülkenin en büyük doğal hazinedir. Ukrayna da maden zenginliğinden; **taş, kömür, antrasit (en yüksek kalitede kömür), demir madeni, mangan, uranyum** ve daha fazlası vardır. **Zaporozje** şehri, Avrupa'nın en büyük nükleer santraline ev sahipliği yapıyor. Enerjinin yarısını **nükleer santrallerde** üretilir. Geri kalanı hidroelektrik, termik santraller ve güneş panelleri tarafından sağlanmaktadır.

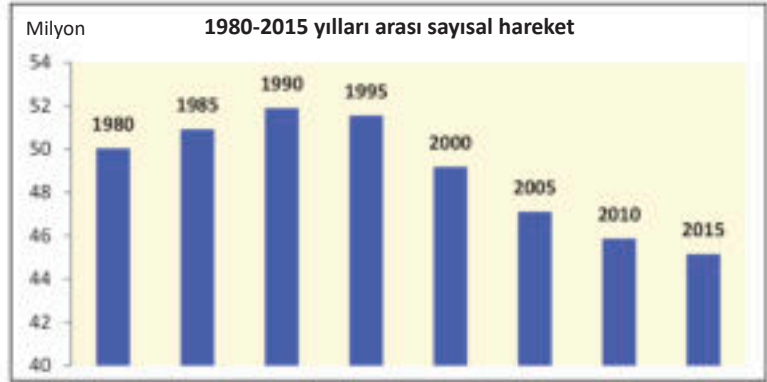
Tarım çok gelişmiştir. Toprağın işletilmesi tamamen mekanik şekilde gerçekleştiriliyor. Tarım ürünlerinden en çok **buğday, şeker pancarı, mısır, patates, ayçiçeği** vb. gibi ürünler yetiştirilmektedir. Bunun dışında: meyveler, asmalar ve bahçe bitkileri de yetiştirilir.

Sanayi, Donetsk Havzasında bulunan kömürden dolayı gelişiyor. Ukrayna'da; **metal, mekanik, kimya, gıda, tekstil** ve diğer sanayi dalları gelişmiştir. Son yıllarda sanayi

Kiev

Grafik 2: Ukrayna'da nüfus sayısının azalması

Harkov

üretimi, yeni oluşturulan piyasa koşulları nedeniyle genel bir durgunluk yaşadı, çünkü uzun süre silahlar (tanklar, toplar, füzeler), madencilik ve tarım makineleri, uzay teknolojisi, uçaklar, kamyonlar, arabalar ve daha fazlasının üretimi, eski ülkenin (SSCB) ihtiyaçlarına odaklanmıştı. Sanayi merkezleri **Kiev, Kharkov, Odessa, Zaporozhye, Lviv** ve diğerleridir.

Turizm ülkeye mütevazigelir getirmektedir. Bazı tatil köyleri ve Karpap kayak merkezleri en çok ziyaret edilen yerlerdir.

BÖLGESEL DAĞILIM

Ukrayna idari olarak 24 eyalete ve ayrı bir birim olarak Kiev şehrine bölünmüştür. Güney **Kırım** eyaleti, özel birimi **Sevastopol** kenti ile birlikte, 2014 yılında Rusya tarafından ilhak edildiğinden bu yana özerk durumuna sahiptir.

Odessa

Tablo 2:

Ukrayna'nın en büyük beş şehri

Şehir	Nüfus
Kiev	2.900.000
Harkov	1.440.000
Odessa	1.016.000
Dnepropetrovsk	980.000
Donyetsi	929.000

Daha fazla bilgi için:

- XX. yüzyılda Ukrayna, milyonlarca kurban verdiği üç demografik kriz yaşadı. Birincisi, ülkede yaşanan İç Savaş (1918-1921), ardından Büyük Kıtık (1932-1933) ve II. Dünya Savaşı, toplamda 14 milyondan fazla can aldı.
- Ukrayna'da, 2.400 km'den fazla yeraltı tünelleri inşa edilmiştir.
- Ukrayna'nın ünlü yerleri:

Doğal güzellikler	Turizm merkezleri	Kültürel – Tarihi eserler	Şehirler
Dinyeper nehri	Yalta	Aziz Sofya Katedrali	Bahçisaray
Dinyeper kanyonu	Odessa	Eski şehir, Lavov	Kerç
Sinevir gölü	Kiev	Peçerskaya Lavra Manastırı	Çerkasi

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Ukrayna'nın hangi doğal zenginlikleri vardır?
- Ukrayna'da ne tür demografik problemler yaşanır?
- Ukrayna'da hangi sanayi dalları gelişmiştir?

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Dinyeper Nehri'nin uzunluğu hakkında bilgisayar araştırması yapmayı dene. Uzunluğu ne kadardır? Dinyeper kıyısında hangi şehir merkezleri vardır?
- Ukrayna'daki 1986 Çernobil nükleer felaketinin çevresel sonuçlarıyla ilgili videoları araştırın ve izleyin. - İzlenimlere dayalı bir sınıf tartışması yapın!

BEYAZ RUSYA VE MOLDOVA

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eşanlamlılar veya ulusal gururlar: Minsk, Kişinev, Dnestar... Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

BEYAZ RUSYA

DOĞAL ÖZELLİKLER Beyaz Rusya karasal bir ülkedir. Denize erişimi yoktur. Rusya, Ukrayna, Polonya, Litvanya ve Letonya ülkeleri ile komşudur. Beyaz Rusya 207.595 km²'lik bir alanı kapsamaktadır. Bugün bu bölgede yaklaşık 9,5 milyon insan yaşamaktadır. Beyaz Rusya karayla çevrili olmasına rağmen **elverişli bir coğrafi konuma** sahiptir. Doğusunda olan Moskova ile batısında bulunan Varşova arasındadır. Bölgesel ve uluslararası önemi olan birçok önemli trans-Avrupa karayolu ve demiryolu ülkeden geçmektedir. Bu yollar, Beyaz Rusya'yı Batı ve Doğu Avrupa ile birleştiriyorlar.

Beyaz Rusya'daki **rölyef ovalıktır**. Toprakları verimli ve tarıma elverişlidir. Ancak Beyaz Rusya'nın topraklarının yaklaşık %25'inde bataklık vardır.

Beyaz Rusya'nın **iklimi karasal**dır. Yazlar ılıktır, ancak kışlar Orta Avrupa'daki diğer ülkelere kıyasen önemli ölçüde daha soğuktur. Başkent Minsk'te yaz ayları Haziran

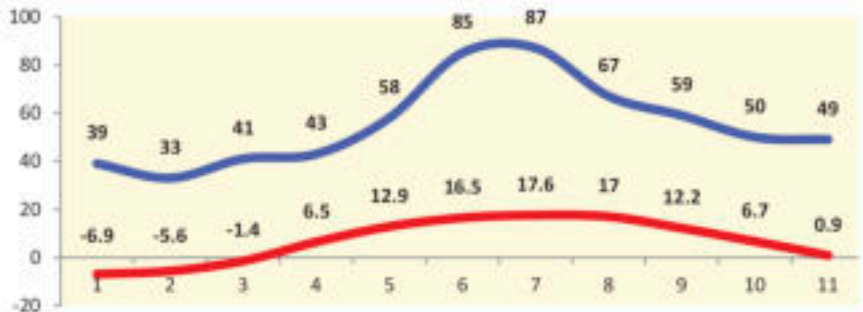
ve Temmuz aylarında düşen maksimum yağış miktarı, iklimin karasal yapısını daha da vurguluyor.

Beyaz Rusya'nın **su zenginliği** ırmaklardan oluşur ve onlardan en ünlüleri: **Dinyeper, Pripyat, Berezina, Kuzey Dvina, Nyemen** ve diğerleridir. Beyaz Rusya'da 4.000'den fazla göl vardır. Ancak, bu göller küçüktürler ve herhangi bir önemli ekonomik öneme sahip değildir.

NÜFUS VE EKONOMİ Ülkenin nüfusu; Beyaz Rusyalılar (%84), Ruslar (%8), Polonyalılar (%3) ve Ukraynalılardan oluşmaktadır. Resmi diller, Slav dil grubuna bölünen Rusça ve Belarusçadır. Ortodoks dini, nüfusun %48'i ile en yoğun olan dindir. Tüm Doğu Avrupa ülkeleri gibi, Beyaz Rusya'da göç ve alçak doğum oranları nedeniyle azalan nüfus sorunu yaşanıyor. Beyaz Rusya bir **cumhuriyettir**. Ülkenin başkenti **Minsk**'tir.

İsim	Beyaz Rusya
Başkent	Minsk
Alan (km ²)	207.595
Nüfus	9.490.000
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	Beyaz Rusça, Rusça

Grafik 3: Minsk'te ortalama aylık sıcaklık ve yağışlar

— Sıcaklık (°C)
— Yağışlar

Tablo 3: Beyaz Rusya'da bölgeler ile aynı isimleri taşıyan merkezler

Bölgesel Merkezler	Kentsel Nüfus
Minsk	1.920.000
Gomel	526.000
Grodno	356.000
Mogilev	374.000
Brest	330.000
Viebsk	366.000

Ekonomi, eski Rusya-Beyaz Rusya ilişkilerini miras almıştır. Enerji Rusya'ya bağımlıdır ve Rusya'nın ekonomi politikasına tabidir. Beyaz Rusya'daki para birimi bile Rus **Rubles**idir. Beyaz Rusya'da enerji kaynakları **turba** vardır (en az bulunan kömür türü). Ormanlar, ülkenin%31'ini kapladıkları için büyük önem taşımaktadır. Beyaz Rusya'da toprak işletmesi modern makinelerle yapılmaktadır. En çok yetiştirilen tarım ürünleri: **keten, patates, çavdar, şeker pancarı** vb.dir. Sanayi alanında: kimya, ahşap ve gıda sanayi dalları geliştirilmiştir. Bu sanayidallarının ana merkezleri: **Minsk, Gomel, Vitebsk** ve diğerleridir.

BÖLGESEL DAĞILIM Beyaz Rusya idari olarak 118 bölüme ayrılmış olan toplam altı bölgeye dağılmıştır.

Minsk

MOLDOVA

DOĞAL ÖZELLİKLER Moldova Cumhuriyeti; Doğu Avrupa'da, Dinyester ve Prut nehirleri arasında yer almaktadır. Moldova, doğuda Ukrayna ve batıda Romanya ile sınır komşusudur. Ülke, 33.846 km²lik bir alanı kapsamaktadır ve bugün bu alanda 3 milyondan fazla insan yaşamaktadır. Ülkenin başkenti **Kişinev**'dir.

Moldova'daki **rölyef** çoğunlukla ovalıktır. Bu ülkedeki en yüksek tepe sadece 430 metre yüksekliğindedir.

İsim	Moldova
Başkent	Kişinev
Alan (km ²)	33.846
Nüfus	3.350.000
Yönetim	Cumhuriyet
Resmi dil	Rumence

Kişinev

Moldova'nın **iklimi** ılıman karasaldır. Kışları soğuk, yazları sıcak ve az miktarda yağış ile karakterizedir. Moldova'ya büyük önem taşıyan ırmakları, Karadenize dökülen ve üzerlerinde su ulaşımı mevcut olan **Dinyester** ve **Prut** ırmaklarıdır.

NÜFUS VE EKONOMİ Moldova-lılar dışında (%75) bu ülkede başka halklar da yaşıyor, onlar: **Romenler, Ukraynalılar, Ruslar, Gagavuzlar** ve diğerleridir. Ülkenin çoğunluğunun dini inancı Ortodokstur (% 94). Resmi dil, Moldovca olarak anılan **Rumence**'dir.

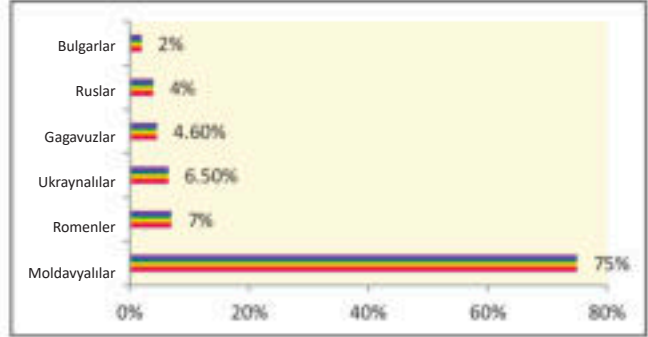
Moldova, düşük yaşam standardı ve yoksul nüfusu ile Avrupa'nın ekonomik olarak en az gelişmiş ülkelerinden biridir. Enerjisi, Romanya ve Ukrayna'ya bağlıdır. Tarımın, yıllık gelir içindeki payı yüksektir (% 20).

Tarımsal ürünlerden daha çok: tahıllar, sebzeler, endüstriyel ürünler, meyveler ve özellikle üzüm yetiştirilmektedir.

Moldova'da **sanayi kollarından** en gelişmiş tarım ürünlerini işleyen gıda endüstrisidir ve bunu metal, tekstil, elektrik, kimya ve diğerleri izlemektedir.

BÖLGESEL DAĞILIM Moldova idari olarak 32 il, üç ayrı şehir belediyesi ve iki özerk bölgeye ayrılmıştır.

Grafik 4: Moldavya'nın etnik yapısı

Daha fazla bilgi için:

- Gagavuzlar; Moldova, Ukrayna, Azerbaycan, Kazakistan ve diğer ülkelerin güney kısımlarında yaşayan Türk kökenli bir etnik gruptur. Türk dilini kullanırlar ve Ortodoks Hıristiyanlardır.
- Avrupa bizonu, Beyaz Rusya'nın bir sembolüdür. Avrupa'da nesli tükenmekte olan ve nadir bulunan türlerden biri olan bu hayvanın bulunduğu yerler, Beyaz Rusya ve Polonya sınırındaki Belaveskaya Milli Parkı'dır.
- Beyaz Rusya ve Moldavya'nın ünlü yerleri:

Doğal güzellikler	Turizm merkezleri	Kültürel – Tarihi eserler	Şehirler
Belaveskaya Parkı	Grodna	Mir Şatosu	Gomel
Byarezin Parkı	Minsk	Niavij Şatosu	Vitabsk
Manta Gölü	Orhey, Moldova	Zafer Kapısı, Moldova	Tiraspol, Moldova
Aşağı Prut	Kişinev, Moldova	Ulusal Tarihi Müze, Moldova	Balti, Moldova

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Beyaz Rusya denize kıyısı olmamasına rağmen neden elverişli bir coğrafi konuma sahiptir?
- Beyaz Rusya'daki önemli ırmaklar hangileridir?
- Beyaz Rusya ve Moldavya'nın nüfus yapısı ve ekonomisi ne tür sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır?

Google

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Beyaz Rusya ve Moldova ülkeleri için temel doğal ve demografik verilerin yanı sıra büyük şehirlerinin bir listesini içeren bir tablo hazırla!
- Moldova'nın temel ekonomik göstergelerini araştırın ve ülkemizle karşılaştırın. - Benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?

LETONYA, ESTONYA VE LİTVANYA

Etkileşimli giriş tartışması:

- Görülecek yerler, eşanlamlılar veya ulusal gururlar: Talin, Riga, Basketbolun merkezi... Bu yerler hakkındaki ön bilgileriniz nedir?

İsim	Letonya	Estonya	Litvanya
Başkent	Riga	Talin	Vilnus
Alan (km ²)	64.589	45.227	65.300
Nüfus	1.925.000	1.324.000	2.794.000
Yönetim	Cumhuriyet	Cumhuriyet	Cumhuriyet
Resmi dil	Letonca	Estonca	Litvanca

DOĞAL ÖZELLİKLER Baltık Denizi'nin doğu kıyılarında yükselen Doğu Avrupa ve Baltık ülkeleridir.

Bu ülkelerdeki **rölyef**, Litvanya'nın daha fazla yüksekliğin görüldüğü bazı kısımları dışında, çoğunlukla alçak arazidir, daha çok sular altında kalmış alanlar ve bataklaktır.

İklim, doğu yönünde ilerledikçe, **Atlantik**'ten denizden uzaklaştıkça **karasala** doğru geçiş yapar.

Bu ülkelerdeki **su zenginliği**, Letonya'da **Batı Dvina** ve Litvanya'da **Zemen** nehirleriyle temsil edilirken, Estonya, en büyüğü **Mucize Gölü** olan bir göller ülkesi (1.400 göl) olarak bilinir.

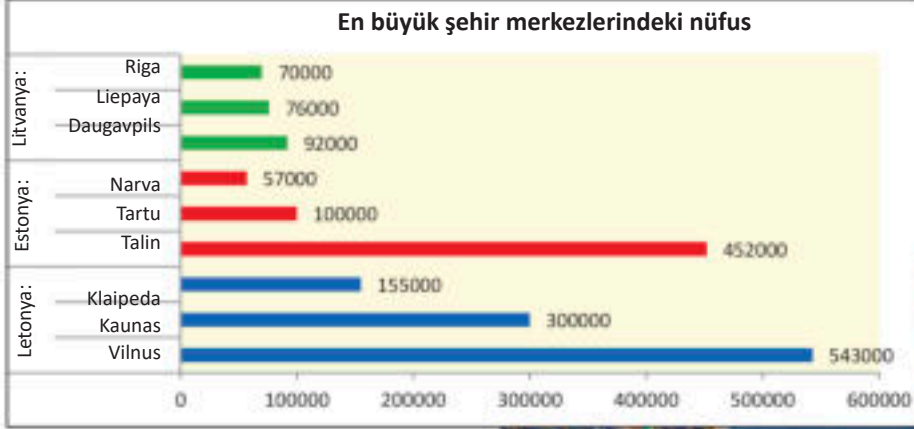

Trakai - Litvanya'daki Glave adasında bir kale

Tablo 4: Letonya, Estonya ve Litvanya'da etnik ve dini özellikler

Letonya		Estonya		Litvanya	
Halklar	Din	Halklar	Din	Halklar	Din
Letonyalı (%62)	Protestan (%34)	Estonyalı (%68)	Ortodoks (%16)	Litvyalı (%84)	Katolik (%77)
Rus (%25)	Katolik (%24)	Rus (%25)	Protestan (%10)	Polonyalı (%6)	Ortodoks (%4)
Beyaz Rusyalı (%3)	Ortodoks (%18)	Ukraynalı (%2)	Katolik (%0,5)	Rus (%6)	Protestan (%1)
Ukraynalı (%2)	/	Beyaz Rusyalı (%1)	/	Beyaz Rusyalı (%1)	/
Polonyalı (%2)	/	Finlandiyalı (%0,6)	/	Ukraynalı (%0,5)	/

Grafik 5: Letonya, Estonya ve Litvanya'nın en büyük şehir merkezlerindeki nüfus sayıları

NÜFUS VE EKONOMİ

Baltık halkları olan Letonyalılar ve Litvanyalılar Hint-Avrupa grubuna, Estonyalılar ise Ugro-Fin grubuna aittir. Ulusal çoğunluk dışında, her üç ülkede de komşu ülkelerden halklar yaşamaktadır, bunlar: **Ruslar, Polonyalılar, Beyaz Rusyalılar ve Ukraynalılar'dır**. En yaygın dinler ise şunlardır: **Katolik** (Litvanya), **Protestan** (Letonya) ve **Ortodoks** (Estonya). Çoğu Doğu Avrupa ve Baltık ülkesinde olduğu gibi düşük doğum oranları nedeniyle nüfus düşüşü ile ilgili sorunlar, bu ülkelerde de vardır. Her üç ülkenin de devlet düzeni **cumhuriyettir**.

Her üç ülkedeki **doğal kaynaklar**, yüksek ekonomik kalkınma için bir temel sunmuyor. Letonya turba bakımından zengindir ve Litvanya topraklarının %56'sını kaplayan **orman zenginliği** ile öne çıkmaktadır.

Ulusal ekonomiler genellikle istikrarsızdır. Genellikle finansal krizler ve yıllarca süren olumsuz büyüme ile sarsılırlar, Estonya ise bu konuda daha iyidir. Bu ülkelere ihracat da sınırlıdır. Çoğunlukla komşu ülkelere ihracat yapılır.

Riga

Talin

Tarımda patates, arpa, buğday, şeker pancarı ve keten üretilir, hayvancılıkta: sığır, domuz ve koyun üretimine yöneliktir. Bunların dışın-
da **balıkçılık** ve **ormancılık** (Litvan-
yada) gelişmiştir.

Endüstriyel sektörler daha hafif sektörlerdir ve iç pazara yöneliktir-
ler, bunlar da: gıda, ahşap, elektrik, kağıt endüstrisi, cam ve daha fazla-
sıdır. Son yıllarda bilgi teknolojisi en çok Litvanya ve Estonya'da gelişmiş-
tir. Estonya, Avrupa'da "dijital top-
lum" geliştiren ilk ülkelerden biridir.

BÖLGESEL DAĞILIM

İdari olarak Letonya 9 şehir bölgesi-
ne, Litvanya 10 bölgeye ve Estonya
13 kara bölgesi ve 2 ada bölgesine
bölünmüştür.

Vilnius

Daha fazla bilgi için:

- Baltık ülkeleri olan Letonya, Estonya ve Litvanya, 1939/40'ta II.Dünya Savaşı'nın başında zorla savaşa dahil edildiler, 1991'de de eski Sovyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasının ardından bağımsız ve egemen cumhuriyetler statüsünü kazandılar.
- Estonya'da Avrupa'nın en büyük milli parklarından biri olan Lahema Parkı 725 km²'lik bir alanı kapsamaktadır ve Finlandiya Körfezi'nin kuzey kıyılarına kadar uzanmaktadır. Bu park, kum tepeleri, göletler (lagünler), şelaleler ve zengin vahşi yaşamın bir hazinesidir.
- Letonya, Estonya ve Litvanya'nın görecek ünlü yerleri:

Doğal güzellikler	Turizm merkezleri	Kültürel – Tarihi eserler	Şehirler
Gauya Parkı (Letonya)	Sigulda (Letonya)	Eski şehir, Riga (Letonya)	Riga (Letonya)
Sarema (Estonya)	Parnu (Estonya)	Katedral, Tartu (Estonya)	Talin (Estonya)
Trakay Adası (Litvanya)	Vilnius (Litvanya)	Vilnius Katedrali (Litvanya)	Kaunas (Litvanya)

Edinilen bilgileri kontrol etmek için:

- Letonya, Estonya ve Litvanya'nın coğrafi konumu nedir?
- Doğu Avrupa'nın Baltık ülkelerindeki genel rölyef ve iklim özellikleri nelerdir?
- Letonya, Estonya ve Litvanya'nın devlet sistemi nedir?

Bilgi-bilgisayar teknolojisinin kullanılması ile ödevler:

- Letonya, Estonya ve Litvanya'nın deniz mesafesinde en yakın komşularından (İsveç ve Finlandiya) ne kadar uzakta olduğunu uydu gözlemiyle (Google Earth) araştır!
- Doğu Baltık Avrupa ülkelerinin başkentlerinden birinin kültürel değerlerini araştır ve kısa bir rapor hazırla!

DAHA AZ BİLİLEN KELİMELER SÖZLÜĞÜ

Aglomerasyon, geniş bir kentsel alanda genişleyen ve birbirine kaynaşan yerleşim yerleri.

Areal, bir bitki veya hayvan türünün doğal dağılımına sahip alan.

Akış, nehirlerde belli bir zaman içerisinde akan su miktarı (saniyede metreküp, m³/s olarak ifade edilir).

Akıntı, iki kara yüzeyini ayıran ve iki su yüzeyini birleştiren bir dar alan.

Albedo, ışığı itme gücü.

Alçak yerler bitkisi, talofitler, kök, gövde ve yaprakları olmayan bitkiler.

Aneksi, yabancı devlet topraklarına zorla el konulması.

Anklav, her tarafta yalnızca bir eyaleti sınırlayan bir bölge veya devlet; kendi ülkesinden ayrı bir alan.

Antropojen, insan doğasının; insan faktöründen olan.

Altyapı, temelden yapılmış olan teknik, ekonomik ve organizasyonel tesisler (yollar, okullar, hastaneler, su temini...).

Asimilasyon, az sayıda olan nüfusların daha büyük sayıdaki nüfus mensupları içinde etnik, dilsel veya kültürel asimilasyonu.

Ateistler, tanrıları kabul etmeyen ve herhangi bir dine mensup olmayan insanlar.

Ayrımcılık, bölünme ve farklı grupların üyelerine farklı, eşit olmayan muamele.

Bezesten, Doğu-Türk kökenli ticaret yapılan üstü örtülü pazarlar.

Burun, anakaranın denizin en derinlerine nüfuz eden kısmı.

Cryptodepression (Kripto depresyon), su yüzeyi deniz seviyesinin üzerinde ve tabanı deniz seviyesinin altında olan bir göl.

Çakıl, daha büyük yuvarlak kaya parçalarının gevşek tortusu.

Delta, birden fazla nehir kolunda dallanmış nehir girişi.

Demografi, çalışma konusu nüfus olan, bilimsel bir disiplin.

Depopülasyon (nüfus azalması), nüfusun sayısal hareketinde olumsuz bir eğilim, yani nüfusun azalması.

Doğal sınır çizgisi, kendi içinde bir sınır olan bir çizgi (dağ sırtı, nehir, göl kıyısı ...).

Durgunluk, sayılardaveya gelişmede genel düşüş;

azalma; gerileme.

Egemen devletler, sınırsız özgürlüğe sahip bağımsız devletler.

Ekvator, dünyaçevresindeki paralel, kapalı, hayali dairesel çizgi.

Erozyon, rölyefin dış etkenler tarafından mekanik ve kimyasal olarak tahrip edilmesi.

Etkileyici, güzel, takdire şayan.

Feld, İskandinav Yarımadası'nın dağlarında buzul kökenli düzleştirilmiş alanlar.

Fiyort, dar koyalara dönüşen batık ve buzul vadiler.

Göçmenler; bazı çevrelerden göç eden insanlar.

Habitat, bir tür doğal yaşam alanları.

Hidrografi, dünya sularını araştıran bilimsel bir disiplin (suların tanımı ve düzeniyle sınırlıdır).

Homojen, eşit, tek bir madde.

Kozmopolit, dünyevi; milliyet ve eyalet dahiliyetine göre ayrılmama.

Limanlar, özel kıyı göllerindeki kum birikintileriyle ayrılmış daha büyük nehirlerdeki batık nehir havzaları.

Maki, Akdeniz'in yaprak dökmeyen çalılarının adı.

Mikrometre, uzunluk ölçü birimi (milimetrenin binde biri; 1x10⁻⁶m).

Ölçüm noktası, bazı değerlerin ölçülmesi için belirlenen yerler (meteorolojik, hidrolojik, hava kirliliğiç...)

Partiküller, hava veya sudaki 1-100 mikrometre (0,001 - 0,1 mm) çapındaki partiküller.

Promil, binde bir, demografik özelliklerin miktarının veya oranının ifadesi (doğal artış).

Sentez, farklı parçaların bir bütün halinde birleştirilmesi.

Sırtlar, dağ yamaçlarının birleştiği sıradağ boyunca en yüksek noktalar.

Su rejimi, nehirlerdeki su seviyesi ve su akışının yıllık değişimi.

Surlar, doğal veya yapay (savunma) setleri.

Selvi, Latince "Cupressus" dan, anlamı – selvi ağacı.

Şovenizm, sosyal olarak olumsuz bir etnik, dini, dilsel veya diğer gerekçelerle bölünme eğilimi.

Toreador (Boğa güreşçisi), ulusal İspanyol veya Portekiz oyunu olan boğa güreşindeki boğa güreşçisi.

Torf, bataklıklarda veya eski su havzalarında çürüyen bitkilerin oluşturduğu düşük kalorili kömür.

Uçurum, göl veya deniz dalgalarının aşındırıcı etkisiyle oluşturulan kıyıdağı dik bölüm.

KULLANILAN LİTERATÜR

- VELİKİ ATLAS SVETA.** 1977. Lyublyana, Mladinyksa Knyiga
- Gek R.** *SVA ÇUDA SVETA* 1977. Lyublyana, Mladinyksa Knyiga
- Bridges E. M.** *World geomorphology.* 1994. Cambridge
- Gardner P.** *Enciklopedija svetovne geografije.* 1997, Ljubljana
- Đurić V.** *Ekonomska geografija Evrope I SSSR.* 1974. Beograd, Naučna knjiga
- Natek K., Natek M.** *DRŽAVE SVIJETA.* 2004. Zagreb, Mozaik knjiga
- Norris E. R.** *World regional geography.* 1990. Saint Paul
- Marković J.** *Enciklopedijski Geografski Leksikon Jugoslavije.* 1988. Sarajevo, Svjetlost
- Mayhew S.** *Dicθonary of GEOGRAPHY.* 1997. Oxford, Oxford University Press
- Pavlovski G.** *Altıncı Sınıflar için Coğrafya.* 1995. Üsküp, Prosvetno Delo
- Pavlovski G., Panov N., Milenkovski A., Miyalkov R.** *Yedinci Sınıflar İçin Coğrafya.* 2008. Üsküp, Prosvetno Delo
- Pavlovski G., Pavlov K.** *Yedinci Sınıflar İçin Coğrafya* 2009. Üsküp, EBB
- Regional surveys of world.** *The Europa world year book.* 1999. London
- Smart N.** *The world's religions.* 1998. Cambridge
- WWW. WorldAtlas.com**
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Europe>**

